

3/2017

kvartti

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

Kaupunkitutkimus ja -tilastot ▶ Stadsforskning och -statistik ▶ Urban Research and Statistics

Helsinki
Helsingfors

**Lasten määrä kasvaa eniten
kantakaupungissa**

**Suomalaislapset liikkuvat
yhä itsenäisesti**

**Kuka kuuluu
vauvan
perheeseen?**

Päätoimittaja ★ Ansvarig redaktör ★ Editor in Chief ▶ **TIMO CANTELL**

Toimitus ★ Redaktör ★ Editor ▶ **TEEMU VASS**

Käännökset ★ Översättning ★ Translations ▶ **MAGNUS GRÄSBECK, LINGONEER OY** (SS. 44–55)

Kuviot ★ Figurer ★ Graphs ▶ **LOTTA HAGLUND**

Visuaalinen ilme ★ Formgivning ★ General Layout ▶ **PEKKA KAIKKONEN**

Kansi ★ Pärm ★ Cover ▶ **PEKKA KAIKKONEN**

Painoyhteydet ★ Tryckerikontaktperson ★ Printing Contact ▶ **TARJA SUNDSTRÖM-ALKU**

Kansikuva ★ Pärm bild ★ Cover Photo ▶ **HELSINGIN KAUPUNKI / LAURI ROTKO**

Paino ★ Tryckeri ★ Print ▶ **LIBRIS, HELSINKI 2017**

Julkaisija ▶ **HELSINGIN KAUPUNKI, KAUPUNGINKANSLIA, KAUPUNKITUTKIMUS JA -TILASTOT**

PL 550, 00099 Helsingin kaupunki

puh. (09) 310 36377

Utgivare ▶ **HELSINGFORS STAD, STADSKANSLIET, STADSFORSKNING OCH -STATISTIK**

PB 550, 00099 Helsingfors stad

tel. (09) 310 36377

Publisher ▶ **CITY OF HELSINKI, EXECUTIVE OFFICE, URBAN RESEARCH AND STATISTICS**

P.O.BOX 550, FI - 00099 City of Helsinki, Finland

telephone +358 9 310 36377

Tilaukset, jakelu | Beställningar, distribution ▶ puh. | tel. (09) 310 36293, tilaukset.tietokeskus@hel.fi

Subscriptions, distribution ▶ telephone +358 9 310 36293, tilaukset.tietokeskus@hel.fi

ISSN 0788-1576 (painettu)

ISSN 1796-7279 (verkossa)

4 ▶ Pääkirjoitus | **Ledare: TIMO CANTELL**

ARI NISKA

10 ▶ Lasten määrän kasvu keskittyy nyt kantakaupunkiin
▶ Antalet barn växer framför allt i innerstaden idag

STINA HÖGNABBA

20 ▶ Helsinki on panostanut lasten hyvinvointia koskevan tiedon tuotantoon
▶ Helsingfors stad har satsat på att ta fram fakta om barnens välfärd

MINNA SALORINNE & SANNA RANTO

32 ▶ Lapsiperheiden vanhempien työllisyys Helsingissä
▶ Sysselsättningsgraden med barnfamiljsföräldrar i Helsingfors

JOHANNA LAMMI-TASKULA & JOHANNA HIETAMÄKI

44 ▶ Yksivuotiaiden vanhemmat tyytyväisiä varhaiskasvatukseen
– osa tarvitsisi enemmän tukea ja huomiota
▶ Ettåringars föräldrar nöjda med barndagvården
– en del skulle behöva mera stöd och uppmärksamhet

ANITA HAATAJA & MARIA VALASTE

56 ▶ Laskelmatyökaluilla voidaan tunnistaa lapsiperheiden kannustinloukkuja
▶ Beräkningsverktyg kan identifiera arbetslöshetsfällor för barnfamiljer

ANNA-MAIJA CASTREN & VAULA TUOMAALA

66 ▶ Kuka kuuluu vauvan perheeseen? Vastasyntyneiden perhesuhteet Helsingissä
▶ Vilka hör till en babys familj? Nyföddas familjeförhållanden i Helsingfors

VEERA MOLL

74 ▶ Korttelikaupungista lähiömetsiin – helsinkiläislasten muuttuva liikkuminen kaupungissa
▶ Från kvarterstad till förortsskogar – helsingforsbarnen rör sig föränderligt i sin stad

PETTERI RÄISÄNEN

88 ▶ Lasten osallistumisessa taidekasvatushankkeisiin isoja eroja koulujen ja alueiden kesken
▶ Stora skillnader skolor och områden emellan i hur barn deltar i konstfostringsprojekt

96 ▶ Uutinen: Helsinkiläisperheiden päivähoitoratkaisuista uutta tietoa
▶ Nyheter: Nya rön om hur barnfamiljer i Helsingfors löst barnskötseln

101 ▶ Summary in English

Pääkirjoitus

” Joka kymmenes suomalaislapsi asuu Helsingissä ja heidän osuutensa nousee jatkossa.

Tehdäänpieni karttahaarjotus. Jos Helsingin rautatieasemalta piirtää kehän 15 kilometrin säteellä Vuosaaren rannasta kohti Lauttasaaren kärkeä lännessä – pysytellen kuitenkin Helsingin rajojen puitteissa – niin tämän kaaren sisälle mahtuu yli 100 000 alle 18-vuotiasta lasta ja nuorta. Jos harpin antaisi edelleen kulkea saman matkan myös Espoon ja Kauniaisten puolella, niin kaari kattaisi jo 160 000 lasta. Huomattava määrä!

TÄLLÄ KERTAA KVARTTI-LEHTI tarkastelee lasten tilannetta Helsingissä monista eri näkökulmista. Teema on tärkeä, sillä Helsingissä asuu 105 000 alle 18-vuotiasta lasta ja nuorta, kaikkiaan 16 prosenttia asukkaista. Joka kuudes tai seitsemäs helsinkiläinen lukeutuu tähän ikäryhmään. Pelkästään tällä lukumäärällä laskettuna Helsinki olisi Suomen kymmenenneksi suurin kaupunki. Samalla joka kymmenes suomalaislapsi asuu Helsingissä ja heidän osuutensa nousee jatkossa. Helsingissä syntyy vuosittain yli 7 000 lasta. Syntyvyys on pysynyt viime vuodet varsin tasaisena.

TÄMÄ KVARTTI-LEHTI on tietynlainen esikoinen, sillä se on tehty Helsingin kaupungin uuden visuaalisen ilmeen linjauksia noudattaen. Samalla lehden sivujen koko on muuttunut jossain määrin, ja palstojen lukumäärään on tullut vaihtelua sekä värimaailmaan uusia sävyjä. Toivottavasti tämä kokonaisuus puhuttelee!

TIMO CANTELL
kaupunkitietopäällikkö

Ledare

Låt oss göra en liten kartövning.

Vi utgår från Helsingfors järnvägsstation och ritar en cirkel med 15 kilometers radie. Inom denna cirkel ryms det mellan Nordsjö i öst och Drumsö i väst – vi håller oss alltså inom Helsingfors gränser – över 100 000 under 18-åriga barn. Om vi dessutom räknar in de områden inom cirkeln som ligger i Esbo eller Grankulla är antalet barn uppe i 160 000. Ett betydande antal!

DETTA NUMMER AV KVARTTI synar barnens situation i Helsingfors från många olika vinklar. Temat är viktigt i och med att det, mera exakt, bor 105 000 under 18-åriga barn och unga i Helsingfors. Av stadens befolkning utgör de 16 procent. Var sjätte eller sjunde helsingforsbo, alltså. Det skulle räcka med under 18-åringarna för att göra Helsingfors till Finlands tionde största stad. Samtidigt bor vart tionde finländskt barn i Helsingfors, och denna andel kommer att växa. I Helsingfors föds det årligen över 7 000 barn. Det har det gjort ganska stabilt i flera år.

FÖRELIGGANDE KVARTTI är i den meningen den första i sitt slag att den gjorts i enlighet med Helsingfors stads nya visuella framtoning. Samtidigt har tidskriftens storleksformat ändrats något, och det har blivit omväxling i antalet spalter, liksom också nya färgnyanser. Förhoppningsvis är helheten tilltalande! ■

TIMO CANTELL
stadsfaktachef

” Vart tionde finländskt barn bor i Helsingfors, och denna andel kommer att växa.

” Lapsia on Helsingissä
enemmän kuin
kertaakaan
1970-luvun jälkeen.

Lasten määrän kasvu keskittyy nyt kantakaupunkiin

0–15-vuotiaiden väestömäärä ja -osuus Helsingissä 1962–2017

Antalet barn växer framför allt i innerstaden idag

0–15-åringarnas antal och befolkningsandel i Helsingfors 1962–2017

Ensimmäistä kertaa viiteenkymmenen vuoteen merkittävä osa lasten lukumäärän kasvusta Helsingissä tulee vanhasta talokannasta ja täydennysrakentamisalueilta. Lapsia on kaupungissa tällä hetkellä enemmän kuin kertaakaan 1970-luvun puolenvälin jälkeen.

Tässä kirjoituksessa kuvataan, paljonko ja millä alueilla 0–6- ja 7–15-vuotiaiden lasten määrät ovat Helsingissä viime vuosina kasvaneet. Alueellisten määrien ja suhteellisten muutosten lisäksi mukana on tieto lasten väestöosuuksista. Huomiota kiinnitetään myös siihen, minkä tyyppisillä alueilla määrät ovat kasvaneet. Päätuloksena on havainto siitä, että pääosa lasten viime vuosien määrällisestä kasvusta tulee aiemmasta poiketen kantakaupungista ja sen lähialueilta, vanhasta asutuskannasta ja täydennysrakennusalueilta.

Lasten määrällisen kehityksen neljä vaihetta Helsingissä

Helsingiläislasten lukumäärien muutokset voidaan jakaa reilun viidenkymmenen viime vuoden ajalta neljään eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa lasten määrä väheni varsin jyrkästi 1960-luvun lopulta aina 1980-luvun puoliväliin saakka. Huippuvuonna 1968 0–15-vuotiaita lapsia oli Helsingissä 112 298, kun heitä vajaa kaksikymmentä vuotta myöhemmin vuonna 1986 oli kolmannes vähemmän eli 76 302 (Kuvio 1).

Syntyvyyden nopea lasku 1960- ja 1970-luvuilla oli yleinen ilmiö teollisuusmaissa ja vaikutti myös meillä Suomessa. Syntyvyyden laskun taustalla oli sellaisia tekijöitä kuin ehkäisymenetelmien luotettavuuden parantuminen ja käytön yleistyminen, naisten lisääntynyt osallistuminen koulutukseen ja työelämään sekä yksi- ja kaksilapsisen perhemallin yleistyminen.

Lasten määrän vähenemiseen vaikutti 1960- ja 1970-luvuilla Helsingissä myös Espoon ja Vantaan rakentuminen nopeaan tahtiin. Vanhat asunnot Helsingin kantakaupungissa olivat alkaneet näyttää puutteellisesti varustellulta ja ympäristö lapsille sopimattomalta verrattuna uusiin asuntoihin lähioissa (Hankonen 1994).

ARI NISKA

För första gången på femtio år härrör en betydande del av ökningen i antalet barn i Helsingfors från det befintliga husbeståndet och från kompletteringsbyggen. Idag finns det mera barn i staden än någonsin sedan medlet av 1970-talet.

Det följande beskrivs hur mycket och i vilka delar av staden 0–6-åringarna respektive 7–15-åringarna ökat i Helsingfors de senaste åren. Förutom om lokala antal och relativa förändringar handlar det om barnens befolkningsandelar. Fokus läggs också på vilka typer av områden ökningarna skett i. Den främsta observationen är att största delen av barnökningen de senaste åren – i motsats till tidigare år – skett i innerstaden och dess närområden – i det befintliga bostadsbeståndet och i kompletteringsbyggen.

Fyra skeden

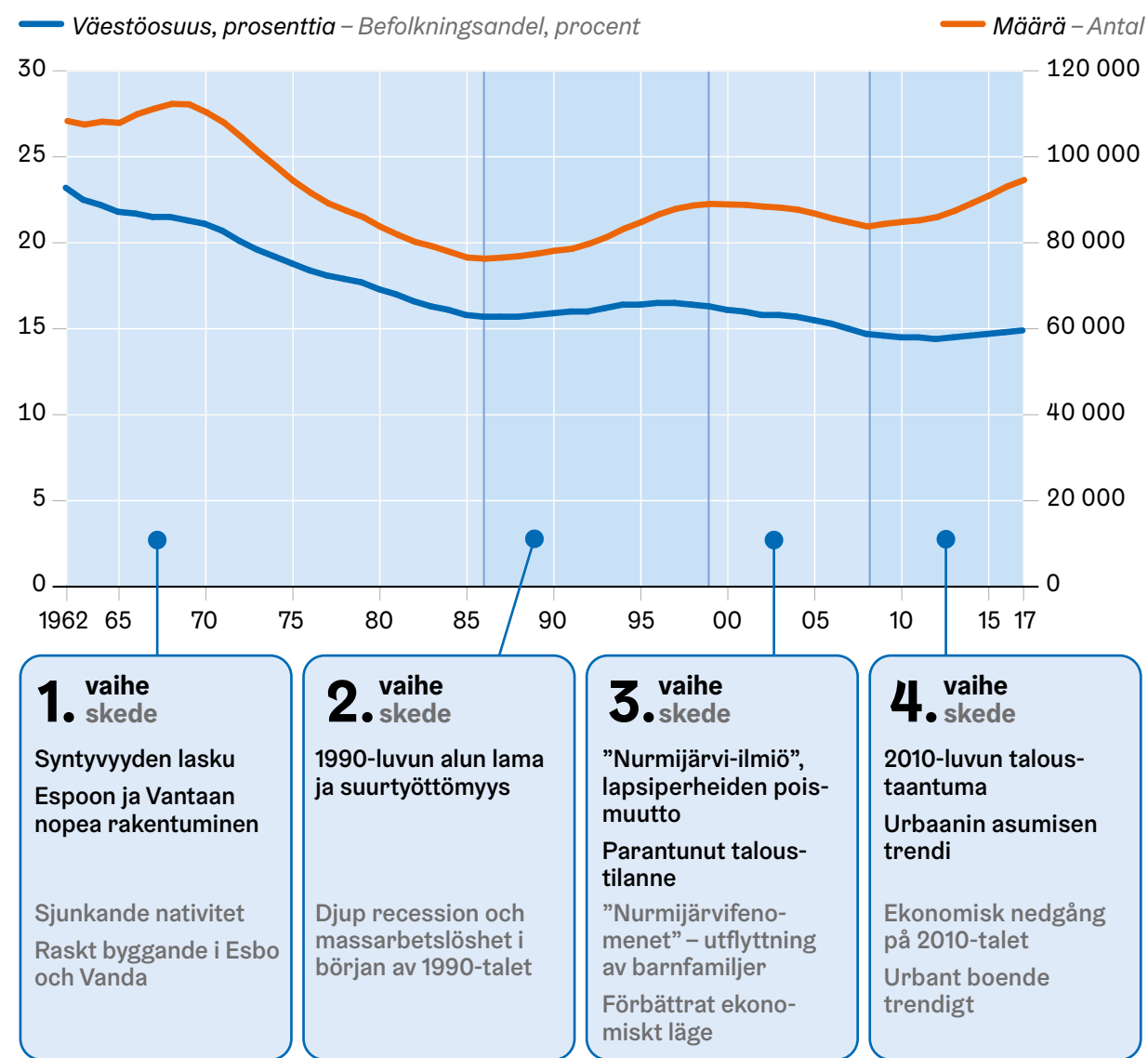
Förändringarna i antalet barn i Helsingfors kan för de senaste femtio årens del delas in i fyra olika skeden. I det första skedet, som började i slutet av 1960-talet och pågick till medlet av 1980-talet, minskade antalet barn markant. Störst hittills var antalet barn i Helsingfors år 1968, nämligen 112 298, att jämföra med 76 302 – en tredjedel färre – knappt tjugo år senare, år 1986 (Figur 1).

Snabb nedgång i nativiteten var ett allmänt fenomen i industriländer under 1960- och -70-talet, och den märktes också i Finland. Bakgrundsfaktorerna handlade bland annat om att preventivmedlen blev allt tillförlitligare och vanligare, att kvinnor i allt högre grad började delta studier och arbetsliv och att en familjemodell med ett eller två barn bredde ut sig.

På barnminskningen i Helsingfors under 1960- och -70-talet inverkade också att det i Esbo och Vanda byggdes bostadsområden i rask takt. De gamla bostäderna i Helsingfors innerstad hade börjat uppfattas som bristfälligt utrustade och innerstadsmiljön som olämplig för barnen jämfört med de nya bostäderna i förstäderna (Hankonen 1994).

KUVIO 1. Helsingkiläisten 0–15-vuotiaiden määrien ja väestöosuuden (%) muutoksien neljä vaihetta vuosina 1962–2017.

FIGUR 1. Fyra skeden av förändring i 0–15-åringarnas antal och befolkningsandel (%) i Helsingfors under perioden 1962–2017.

Toisessa vaiheessa 1980-luvun lopulta 1990-luvun loppuun lasten määrä kasvoi. Kasvu oli erityisen selvää jakson lopulla vuosina 1992–1999. Vuonna 1999 0–15-vuotiaita lapsia oli Helsingissä jo 89 041. Laman aikana 1990-luvulla syntyvyys lisääntyi, vaikka työttömyysluvut kasvoivat samaan aikaan ennennäkemättömästi (Lainiala 2014). Laman ollessa syvimmillään Helsingin työttömyysaste oli vuonna 1993 18,7 prosenttia ja työttömiä työnhakijoita oli 49 400 (Lönqvist & Salorinne 2016). Korkeimmat, yli 20 prosentin työttömyysasteet löytyivät matalan tulo- ja koulutustason alueilta koillisesta ja itäisestä Helsingistä, jossa asuu paljon suhdanneherkillä aloilla kuten rakennusteollisuudessa ja palveluilla työskenteleviä.

Naisten osuus työttömistä oli selvästi alempi, 37 prosenttia Helsingin työttömistä vuoden 1993 toukokuussa. Kun työttömyys naisvaltaisilla palvelu-, sosiaali- ja terveysaloilla nousi, naisten arveltiin panostavan enemmän koulutau-

Under det andra skedet, alltså från slutet av 1980-talet till slutet av 1990-talet, ökade barnen. Det märktes klarast åren 1992–1999. År 1999 fanns det i Helsingfors 89 041 barn i åldern 0–15 år. Under den stora ekonomiska recessionen i början 1990-talet steg nativitetens trots att arbetslösheten samtidigt ökade som aldrig förr (Lainiala 2014). Då recessionen var som djupast, år 1993, var arbetslöshetsgraden i Helsingfors 18,7 procent, och antalet arbetslösa arbetssökande var 49 400 (Lönqvist & Salorinne 2016). Högsta arbetslöshetsgraden, över 20 procent, noterades i Helsingfors östra och nordöstra delar, där inkomst- och utbildningsnivån var låg och där det bor mycket folk som jobbar inom konjunktursensitiva branscher såsom byggande och service.

Kvinnornas andel av de arbetslösa i Helsingfors var 37 procent i maj 1993, alltså mycket mindre än männens. Man har antagit att kvinnorna i och med att arbetslösheten ökade inom service-, social- respektive hälsosektorn, där de do-

tumiseen sekä perheeseen ja lasten hankintaan, joka nosti syntyvyyttä. Erityisesti toisen ja kolmannen lapsen hankinta kasvoi lamavuosina 1990-luvun alussa (Rotkirch 2010, Lainiala 2014, Miettinen 2015). Epävarma työllisyys- ja taloustilanne lisäsi myös epävarmuutta selvittää korkeista lainanhoitomenoista (Kiander & Vartia 1998, 289–296) ja siten vaikeutti lapsiperheillä isomman asunnon hankintaa kaupungin reunalta tai lähikunnista.

Kolmannessa vaiheessa vuonna 2000 lasten määrä kääntyi Helsingissä jälleen laskuun, ja laskua jatkui vuoteen 2008. Kansantalous kasvoi ja Helsingin työttömyysaste laski jakson lopulla 6 prosentin tuntumaan (Lönqvist & Salorinne 2016). 2000-luvun alkupuolella näytti siltä, että parantuneen talous- ja työllisyystilanteen myötä lapsiperheiden patoutunut asuntotarve pääsi purkautumaan, ja kaupungin reunalle ja lähikuntiin muutettiin lähes vanhaan 1970-luvun tapaan (Vuori & Nivalainen 2012). Helsingissä huolestuttiin 2000-luvun alkupuolella lapsiperheiden poismuutosta ja ns. Nurmijärvi-ilmiön kielteisistä vaikutuksista kaupungin verotuloihin. Samoihin aikoihin Helsinki kiinnostui mm. Lounais-Sipoon alueista, jonne kaavailtiin asuntoja 50 000 helsinkiläiselle.

Neljännessä vaiheessa lasten määrä kääntyi vuoden 2008 jälkeen uudestaan kasvuun, joka on toistaiseksi jatkunut. Vuonna 2014 ohitettiin edeltävä huippuvuosi 1999. Vuoden 2017 alkuun mennessä 0–15-vuotiaita lapsia oli Helsingissä 94 606 (mukaan lukien Östersundomin suurpiirin 462 lasta), mikä on korkein luku vuoden 1974 jälkeen. Se oli yli 5 500 enemmän kuin edeltävässä huipussa vuonna 1999.

Kasvun yhdeksi syyksi on arveltu – 1990-luvun laman taapaa – vuonna 2008 alkanutta taloudellista taantumaa ja työttömyyden kasvua. Vuoden 2015 lopussa Helsingissä oli 41 700 työtöntä, mikä on enemmän kuin vuonna 1992, joka oli Helsingissä 1990-luvun laman toiseksi pahin työttömyysvuosi. Taloustilanne siis viivästyttäisi Helsingistä muihin seudun kuntiin suuntautuvien muuttoaikojen toteuttamista. Toisaalta viime vuosina on nostettu esiin myös lapsiperheiden kiinnostusta kantakaupungissa asumiseen (Boterman ym. 2010, Juday 2015, Lilius 2016, Mustonen & Lindblom 2016).

Vieraskielisten osuus neljännen vaiheen kasvusta oli kolmen suurimman kieliryhmän eli somalin-, venäjän- ja vironkielisten osalta yhteensä neljännes eli 2 878 lasta. Lisääntynyt maahanmuutto ei näin ollen sekään selitä kovin suurta osaa lasten määrien kasvusta.

Lasten väestöosuus ei ole vaihdellut yhtä paljon kuin määrä, ja trendi on ollut selkeästi laskeva. Vuonna 1962 alkaneella tarkastelujaksolla 0–15-vuotiaiden osuus väestöstä oli alimmillaan vuonna 2012, 14,4 prosenttia (Kuvio 1). Sen jälkeen osuus on kasvanut hieman, vuoteen 2017 mennessä 14,9 prosenttiin. Se on kuitenkin selvästi vähemmän kuin edellisessä huippuvuonna 1997, jolloin 0–15-vuotiaiden osuus helsinkiläisistä oli 16,5 prosenttia.

Tämä tarkoittaa sitä, että aikuisväestön määrällinen kasvu on ollut Helsingissä 1960-luvulta alkaen muun muassa muutovoiton, lapsiperheiden vähenemisen ja yksin asumisen yleistymisen seurauksena, 1990-luvun alku- ja 2010-luvun loppupuolen pieniä nousuja lukuun ottamatta, lasten määrän

minerar, satsade mera på utbildning, familj och barn, och det höjde nativitetens. I synnerhet skaffades det ett andra eller tredje barn i högre grad under recessionen i början av 90-talet än dittills (Rotkirch 2010, Lainiala 2014, Miettinen 2015). Osäkra sysselsättnings- och ekonomiska utsikter minskade också viljan att ta lån (Kiander & Vartia 1998, 289–296), och gjorde att barnfamiljer tvekade att skaffa större bostad i förstäder eller närbelägna kommuner.

I det tredje skedet började antalet barn åter minska i Helsingfors, år 2000, och den trenden fortsatte till år 2008. Nationalekonomi växte, och arbetslösheten i Helsingfors sjönk i slutet av skedet till cirka 6 procent (Lönqvist & Salorinne 2016). Det som av allt att döma hände i början av 2000-talet var att barnfamiljerna tack vare förbättrad ekonomi och sysselsättning kunde börja stilla sina uppdämda bostadsbehov, och det flyttades ut till förorten och grannkommunerna nästan i 1970-talsstil. (Vuori & Nivalainen 2012). I början av 2000-talet oroade man sig i Helsingfors för barnfamiljernas flyttande utåt, det s.k. Nurmijärvifänomenet, och vad det innebar i förlorade skatter för Helsingfors. Samtidigt började Helsingfors intressera sig för områdena i sydvästra Sibbo, där man planerade bygga bostäder för 50 000 helsingforsbor.

I det fjärde skedet började antalet barn växa igen, efter år 2008, och den trenden fortgår än idag. År 2014 överskreds siffrorna för år 1999, den senaste toppnoteringen. I början av år 2017 var antalet 0–15-åringar i Helsingfors 94 606 (inklusive 462 i det nya stordistriktet Östersundom), vilket är den högsta siffran sedan år 1974 och över 5 500 fler än år 1999.

Som en tänkbar orsak ökningen har – analogt med 1990-talet – framlagts den ekonomiska nedgång som började 2008 och den ökande arbetslösheten. I slutet av 2015 uppgick de arbetslösa i Helsingfors till 41 700, vilket är flera än år 1992, som var det näst värsta arbetslöshetsåret under den stora recessionen i början av 1990-talet. Man har tänkt sig att det ekonomiska läget försinkat folks tänkbara avsikter att flytta till andra kommuner i Helsingforsregionen. Samtidigt har man lyft fram barnfamiljernas intresse för innerstaden som boendemiljö (Boterman et al. 2010, Juday 2015, Lilius 2016, Mustonen & Lindblom 2016).

Av barnökningen i det fjärde skedet stod de invånare som hade somaliska, ryska eller estniska (de största grupperna) som modersmål för sammanlagt en fjärdedel, alias 2 878 barn. Inte heller den ökande invandringen förklarar alltså en särskilt stor del av barnökningen.

Barnens andel av befolkningen har inte varierat lika mycket som deras antal, och trenden har varit klart sjunkande. Som minst under den undersökta perioden (1962–2017) var 0–15-åringarnas andel av befolkningen år 2012, nämligen 14,4 procent (Figur 1). Därefter har den vuxit något, till 14,9 procent år 2017. Det är dock en klart mindre andel än senaste toppnotering, år 1997, då 0–15-åringarna utgjorde 16,5 procent av Helsingfors befolkning.

Detta innebär att den vuxna befolkningen allt sedan 1960-talet vuxit numerärt mera än barnbefolkningen. Detta som följd av bland annat flyttningsöverskott, minskande antal

kasvua merkittävämpää. Lasten määrien muutoksilla on kuitenkin suuri merkitys lasten ja perheiden palveluiden tarjonnan kannalta.

Lasten määrän poikkeuksellisen merkittävä kasvu viimeisimmässä vaiheessa, yhteensä noin 10 000 lasta eli keskimäärin tuhannella lapsella vuosittain, on tarkoittanut esimerkiksi uusien päiväkotij- ja koulujen oppilaspaiikkojen järjestämisen tarvetta. Erityisen haastavaa tämä on ollut siellä, missä uusien tilojen on löydettävä pääosin olemassa olevasta rakennuskannasta, kuten kantakaupungin alueilla, missä lasten määrät ovat alkaneet hieman yllättäen kasvaa.

Lasten määrällinen kasvu suurpiireissä 2008–2017

Lasten määrällinen kehitys on viime vuosina ollut eri alueilla hyvin erilaista. Suurpiireittäin tarkasteluna lasten vuosien 2008–2017 määrällisestä kasvusta pääosa, vajaa 70 prosenttia eli lähes 7 000 lasta tuli kahdelta alueelta, Eteläisestä ja Keskisestä suurpiiristä. Eteläisessä suurpiirissä 0–15-vuotiaiden lasten määrä kasvoi reilulla 3 600:lla ja Keskisessä suurpiirissä vajaalla 3 200:lla. Näin voimakas kasvu puolitoista kertaisesti lasten määrän Keskisessä suurpiirissä ja lisäksi Eteläisessäkin suurpiirissä lasten määrää kolmanneksella.

barnfamiljer och ökande ensamboende – och oavsett smärre ökning i början av 1990-talet och senare hälften av 2010-talet. Icke desto mindre har förändringar i antalet barn stor betydelse för utbudet av service för barn och familjer.

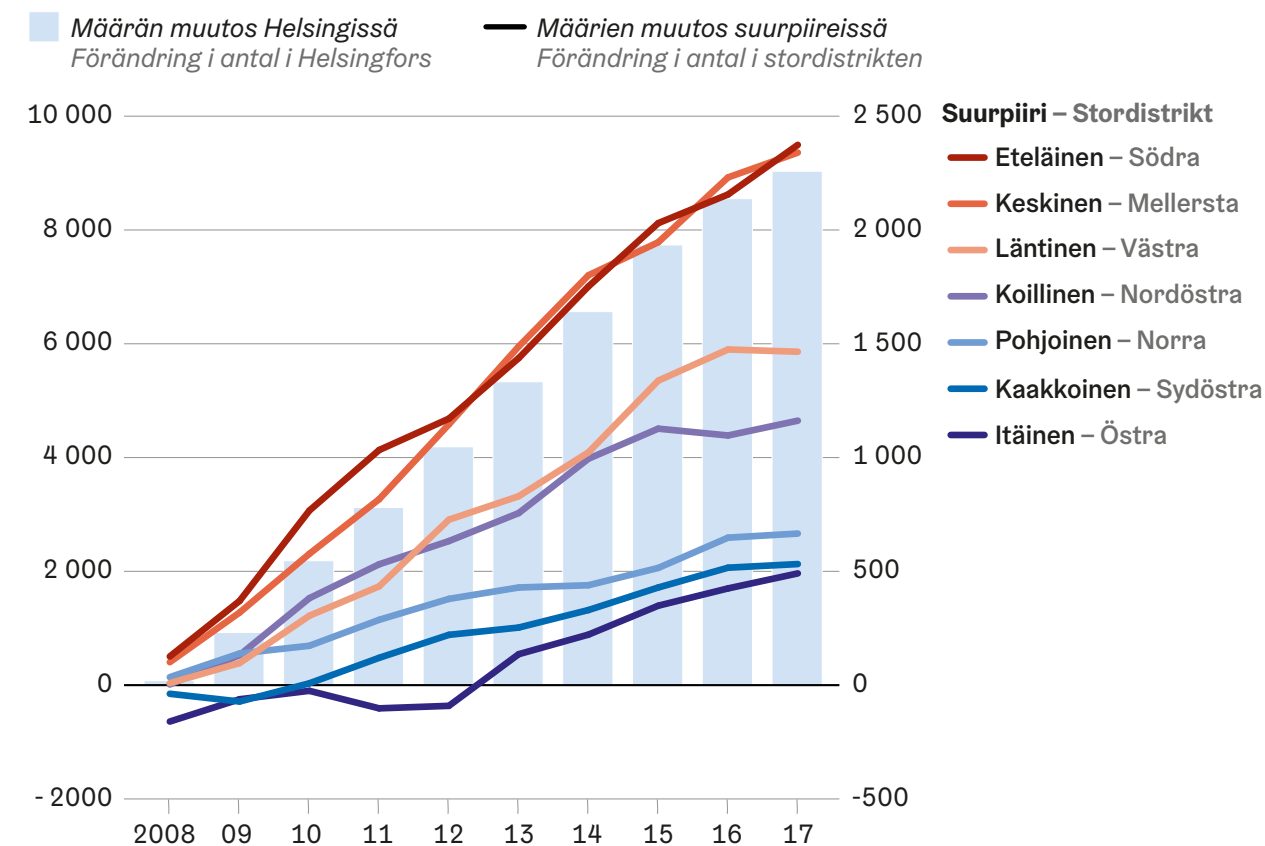
Att antalet barn vuxit exceptionellt mycket under det sista skedet, med sammanlagt cirka 10 000, alias i snitt tusen barn per år, har inneburit ett behov av till exempel ökad kapacitet vid daghem och skolor. Detta har varit särskilt besvärligt där det gäller att hitta den huvudsakligen i det befintliga byggnadsbeståndet, såsom i innerstaden, där barnantalen något överraskande har börjat växa.

Barnens numerära ökning i stordistriktet 2008–2017

De senaste åren har antalen barn utvecklats mycket olika i olika delar av staden. Utgår man från stordistriktet skedde största delen av ökningen – inemot 70 procent alias nästan 7 000 barn – i antingen Södra eller Mellersta stordistriktet under perioden 2008–2017. I Södra ökade 0–15-åringarna med drygt 3 600 och i Mellersta med nästan 3 200. Så stark var ökningen att barnantalet i Mellersta stordistriktet växte med hälften och i Södra stordistriktet med en tredjedel.

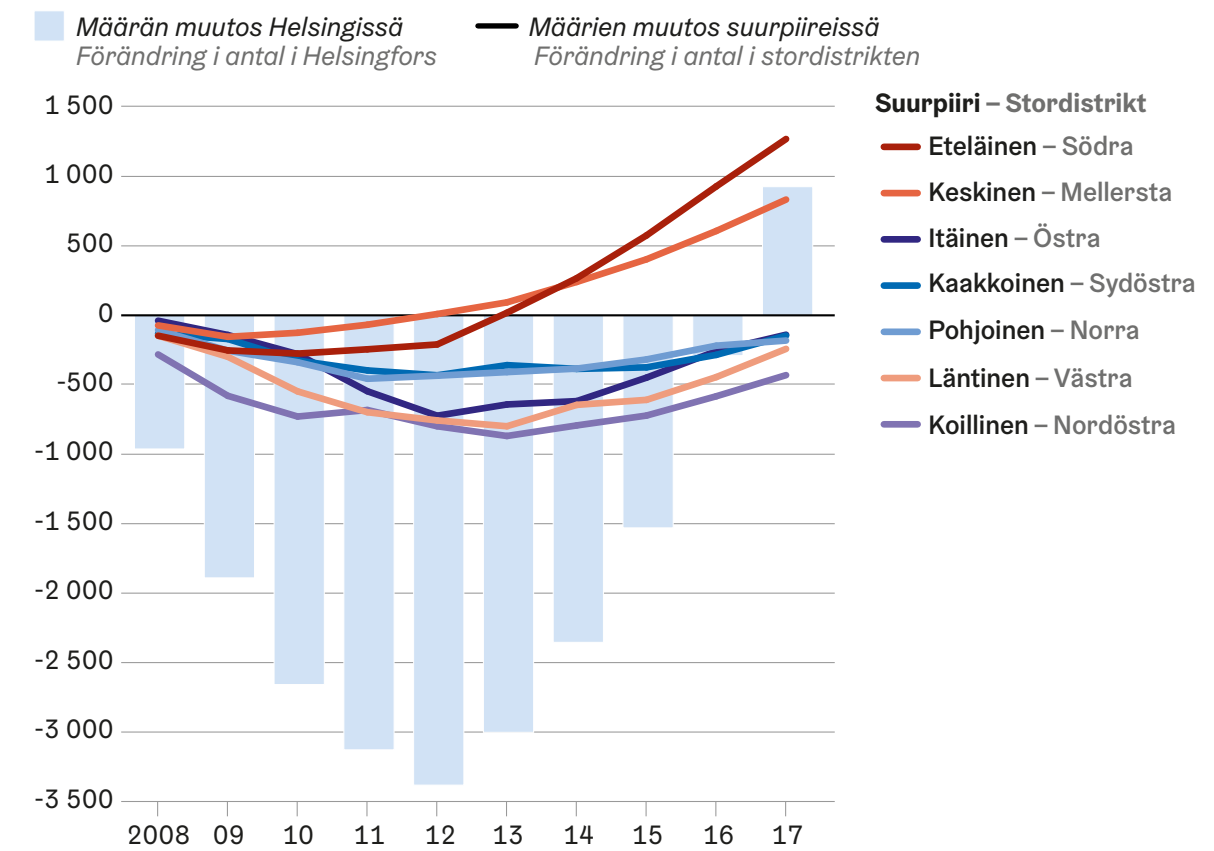
KUVIO 2. 0–6-vuotiaiden määrien muutos suurpiireissä ja Helsingissä, kumulatiivinen kertymä vuosittain 2008–2017 (1. tammikuuta).

FIGUR 2. Förändringar i antal 0–6-åringar i Helsingfors och dess stordistrikt, ackumulerat antal 1 januari 2008–2017

KUVIO 3. 7–15-vuotiaiden määrällinen muutos suurpiireissä ja Helsingissä, kumulatiivinen kertymä vuosittain 2008–2017.

FIGUR 3. Förändringar i antal 7–15-åringar i Helsingfors och dess stordistrikt, ackumulerat antal 1 januari 2008–2017

Eniten muuttuivat alle kouluikäisten määrät, Keskisessä ja Eteläisessä suurpiirissä molemmissa yli 2 300:lla (Kuvio 2). Alhaisemmasta lähtötasosta johtuen lasten suhteellinen muutos oli Keskisessä suurpiirissä suurempi, Keskisessä kasvua 71 ja Eteläisessä 44 prosenttia. Myös 7–15-vuotiaiden määrät kasvoivat Eteläisessä ja Keskisessä suurpiirissä vuosina 2008–2017 yhteensä yli 2 000:lla, kun ne puolestaan kaikissa muissa suurpiireissä vähenivät yhteensä yli 1 100:lla. Vuoden 2013 jälkeen 7–15-vuotiaiden osuus alkoi kasvaa muissakin suurpiireissä, mutta se ei riittänyt korvaamaan jakson alkuvuosien tappioita (Kuvio 3).

Näin suuri lasten määrien kasvu nosti Keskinen suurpiiriin yli 9 200 lapsen määrällä jumbosijalta ohi Kaakkoinen ja Pohjoisen suurpiirin. Seuraavaksi eniten lapsia oli Eteläisessä suurpiirissä, vajaa 14 000 lasta, ja sen edellä oli Läntinen suurpiiri. Kärkipaikkoja vuonna 2017 pitivät Itäinen ja Koillinen suurpiiri, joissa lasten määrät olivat reilut 19 000 ja 18 000 lasta. Sen sijaan lasten väestöosuudet pysyivät Keskisessä ja Eteläisessä suurpiirissä edelleen alimpana kaikista suurpiireistä (10,1 ja 12,4 prosenttia) ja alle Helsingin 14,9 prosentin keskiarvon.

Lasten määrällinen kasvu on vaihdellut suurpiireittäin enitenkin. Esimerkiksi vuosina 1991–2000 lasten määrällisen kasvun alueita olivat Itäinen ja Kaakkoinen suurpiiri. Idässä lasten määrä kasvoi reilulla 4 000:lla ja Kaakossa reilulla 2 300 lapsella. Samalla jaksolla kasvu Eteläisessä suurpiiris-

Mest förändrades antalen barn yngre än skolåldern, i Mellersta resp. Södra stordistriktet med över 2 300 vardera (Figur 2). I och med att utgångsnivån var lägre var den relativa förändringen större i Mellersta, hela 71 procent, mot 44 procent i Södra. Även 7–15-åringarna ökade i Södra resp. Mellersta stordistriktet under perioden 2008–2017 med sammanlagt över 2 000, medan de i de övriga stordistriktet sammanlagt minskade med sammanlagt över 1 100. Efter år 2013 började andelen 7–15-åringar växa även i övriga stordistrikt, men det räckte inte för att uppväga minskningen under periodens tidigare år (Figur 3).

En så här stor ökning i antalen barn lyfte Mellersta stordistriktet med sina 9 200 barn två placeringar från jumboplatser, förbi Sydöstra respektive Norra stordistriktet. Följande i barnantal var Södra stordistriktet, nästan 14 000, strax efter Västra. Tätplatserna år 2017 hölls av stordistriktet Östra och Norra, med drygt 19 000 respektive 18 000 barn. Men i fråga om barnens andel av befolkningen låg både Mellersta och Södra fortfarande sist, med 10,1 resp. 12,4 procent, att jämföra med medeltalet för Helsingfors 14,9 procent.

Att barnens numerära ökning varierat stordistriktsvis är ingen nyhet. Till exempel åren 1991–2000 var det främst i Östra och Sydöstra som barnen ökade i antal – i Östra med drygt 4 000 och i Sydöstra med drygt 2 300. Under den perioden var barnökningen blygsam i Södra stordistriktet, knappt 900. Och i Mellersta – det enda som hade minsk-

sä oli vaatimatonta, vajaa 900 lasta, ja Keskisessä suurpiirissä, suurpiireistä ainoana, lasten määrä laski reilulla 1 000:lla. Seuraavaksi tarkastellaan, miten lasten määrät ovat kasvaneet viime vuosina suurimman kasvun alueilla Eteläisessä ja Keskisessä suurpiirissä.

Lasten määrien viimeaikaiset muutokset Eteläisessä ja Keskisessä suurpiirissä

Tavallisesti lasten määrä ja väestöosuus on suuri uusilla alueilla, koska siellä on tarjolla paljon isoja asuntoja jotka houkuttelevat lapsiperheitä. Uusien alueiden asukkaista jopa yli kolmannes saattaa olla lapsia. Esimerkiksi Ruoholahdessa lasten väestöosuus oli vuonna 1995 30,3 prosenttia. Alkuvaiheen jälkeen lasten määrät ja väestöosuus laskevat. Vuonna 2017 lasten väestöosuus oli Ruoholahdessa laskenut 16,4 prosenttiin. Eteläisessä ja Keskisessä suurpiirissä lasten määrien viimeaikainen kasvu näyttää tulevan uusilta alueilta kuitenkin vain osittain.

Keskisessä suurpiirissä asui vuonna 2017 reilut 9 200 lasta, joka oli noin kolmannes enemmän kuin vuonna 2008. Tästä kasvusta pääosa eli 75 prosenttia tuli joko uusilta alueil-

ning – blev det en minskning å drygt 1 000 barn. I det följande granskas hur barnantalen vuxit de senaste åren i de områden som haft största barnökningen i Södra resp. Mellersta stordistriktet.

Förändringar i barnantal i Södra respektive Mellersta stordistriktet nyligen

Vanligen finns det mycket barn i nybyggda bostadsområden, för där brukar finnas gott om stora bostäder som lockar barnfamiljer. I sådana områden kan rentav en tredjedel av invånarna vara barn. Som exempel var barnandelen 30,3 procent i Gräsviken år 1995, då området var nybyggt. Efter initialskedet minskar barnens antal och befolkningsandel. År 2017 utgjorde barnen bara 16,4 procent av Gräsvikens befolkning. I Södra resp. Mellersta stordistriktet tycks barnökningen dock bara delvis härröra från nybyggda områden.

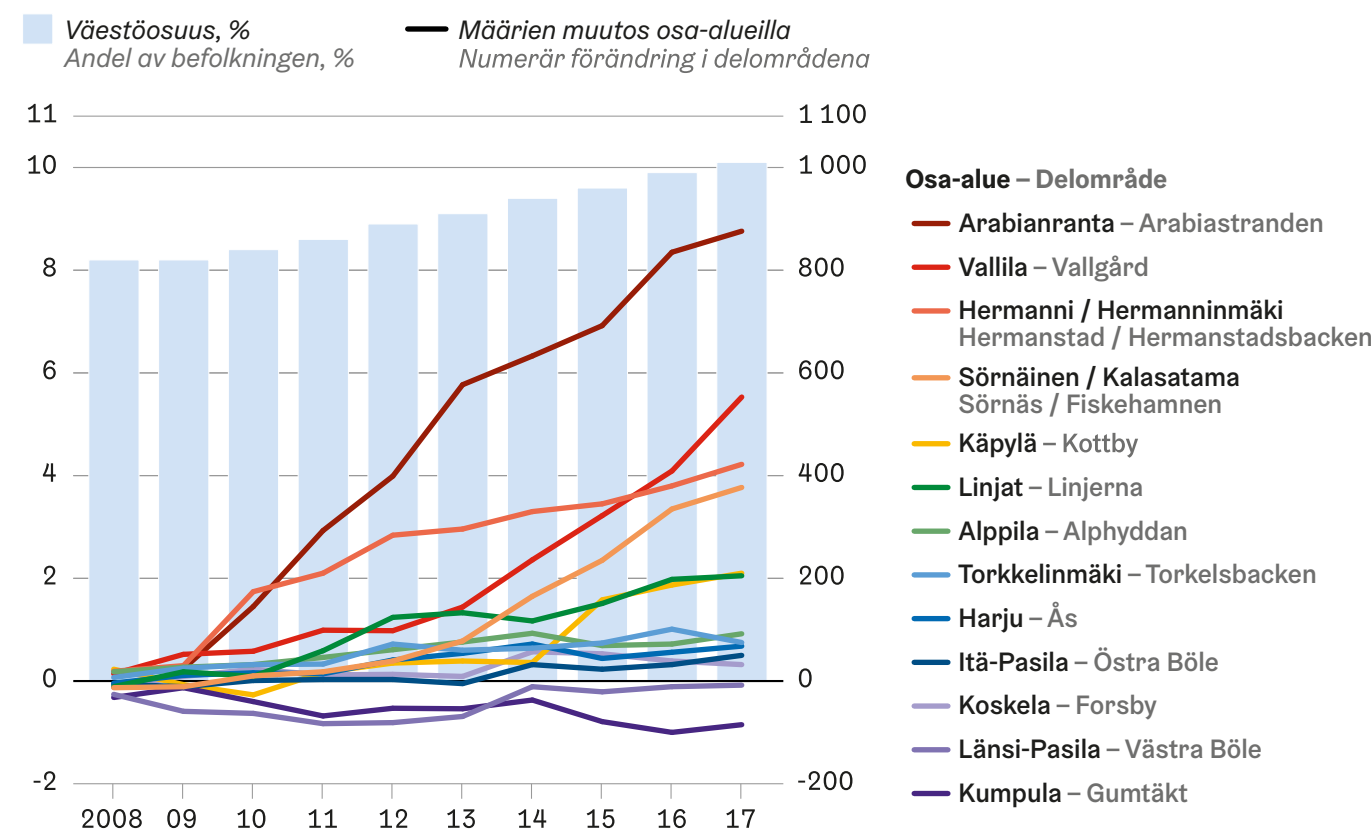
I Mellersta stordistriktet bodde det år 2017 drygt 9 200 barn, alltså omkring en tredjedel flera än år 2008. Av den ökningen härrörde 75 procent från antingen nya områden i

ta Arabianrannasta, Hermanninmäeltä ja Kalasatamasta tai täydennysrakennusalueilta Vallilasta, Vanhastakaupungista ja Vilhonvuoresta. Näiden alueiden lisäksi lasten määrät kasvoivat reilulla kahdellasadalla lapsella myös Linjoilla ja Käpylässä, missä uusia asuntoja ei juurikaan rakennettu (ks. kuvio 4). Lasten määrien suhteellinen muutos oli suurta paitsi uusilla alueilla Arabianrannassa ja Vallilassa myös sellaisilla vanhoilla alueilla, joilla määrät lähtötilanteessa olivat pieniä, kuten Linjoilla ja Alppilassa.

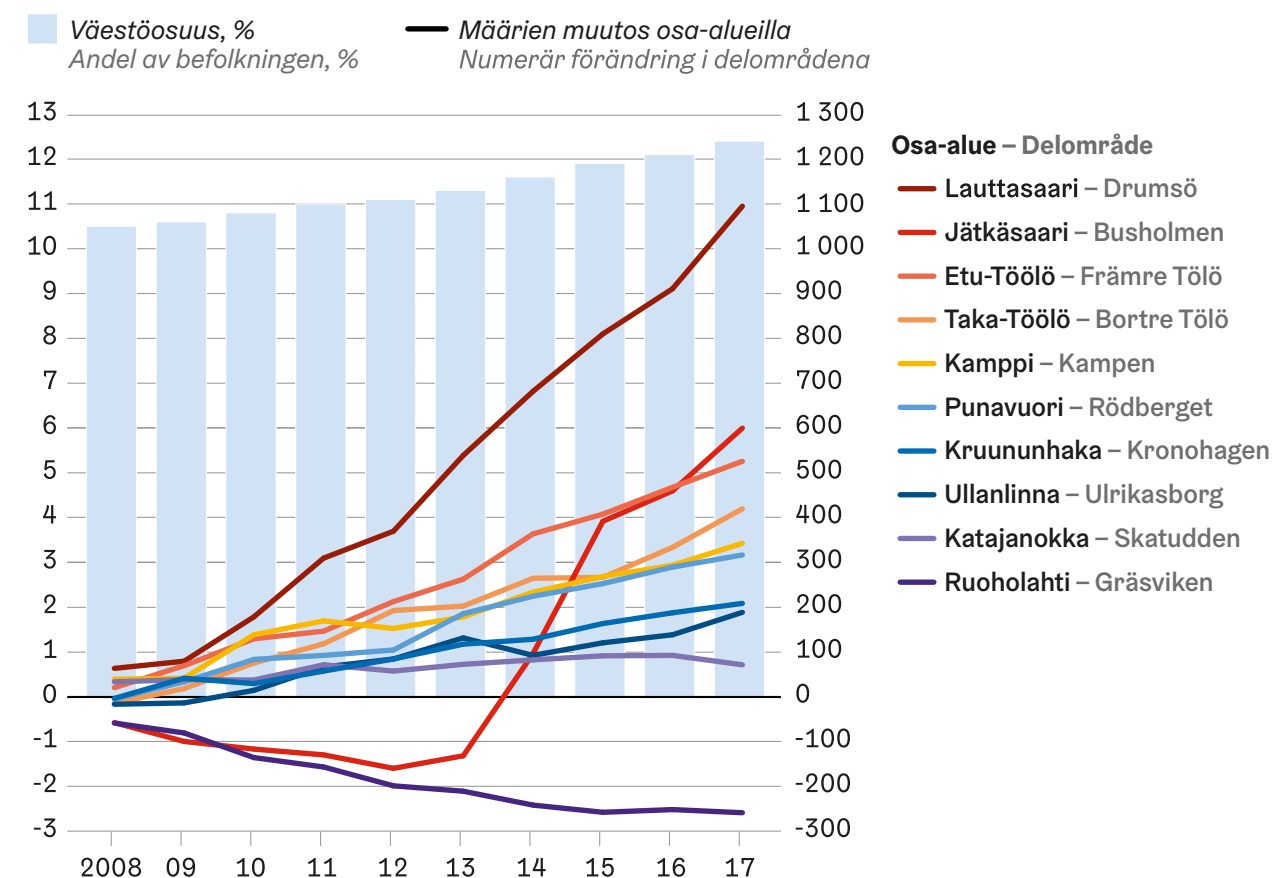
Eteläisessä suurpiirissä asui vuoden 2017 alussa vajaa 14 000 lasta, joka oli reilu neljännes enemmän kuin vuonna 2008. Lasten määrät kasvoivat eniten Lauttasaassa, Jätkäsaassa, Etu- ja Taka-Töölössä, Kampissa ja Punavuoresa (Kuvio 5). Uudella alueella Jätkäsaassa lasten määrä kasvoi tarkastelujaksolla lähes 600 lapsella, mutta väestöosuus laski lähes viisi prosenttia 15,8 prosenttiin. Lauttasaassa kasvua oli sekä täydennysrakennusalueella Vattuniemessä että vanhoilla alueilla. Ruoholahdessa ja vähäisessä määrin myös Suomenlinnassa lasten määrät ja väestöosuudet sen sijaan laskivat. Ruoholahdessa lasten väestöosuus pysyi kuitenkin edelleen Eteläisen suurpiirin korkeimpana, 16,4 prosentissa.

Arabiastranden, Hermanstadsbacken och Fiskehamnen eller kompletteringsbyggen i Vallgård, Gammelstaden och Vilhelmsberg. Antalen barn växte, med drygt tvåhundra, även i Linjerna och i Kottby, där så gott som inga nya bostäder byggdes (se Figur 4). Förutom i nybyggda områden i Arabiastranden och Vallgård var den relativa förändringen i antalen barn stor också i sådana gamla områden där barnantalen i utgångsläget varit små, såsom i Linjerna och Alphyddan.

I Södra stordistriktet bodde det i början av år 2017 nästan 14 000 barn, vilket var en dryg fjärdedel flera än år 2008. Mest ökade barnen i Drumsö, Busholmen, Främre resp. Bortre Tölö, Kampen och Rödberget (Figur 5). I det nya bostadsområdet Busholmen ökade barnen under den analyserade perioden med nästan 600, men deras andel av befolkningen minskade ändå nästan fem procent till 15,8 procent. I Drumsö ökade barnen både i kompletteringsbyggena på Hallonäs och i gamla områden. I Gräsviken, och även i någon mån i Sveaborg, minskade däremot både barnens antal och befolkningsandelar. Ändå hade Gräsviken fortfarande största barnandelen i Södra stordistriktet, nämligen 16,4 procent.

KUVIO 4. 0–15-vuotiaiden väestöosuus (%) ja määrällinen muutos Keskisen suurpiirin osa-alueilla, kumulatiivinen kertymä vuosittain 2008–2017.
FIGUR 4. 0–15-åringarnas andel av befolkningen (%) och numerära förändring i delområdena i Mellersta stordistriktet, ackumulerat antal årligen 2008–2017

KUVIO 5. 0–15-vuotiaiden väestöosuus (%) ja määrällinen muutos Eteläisen suurpiirin osa-alueilla, kumulatiivinen kertymä vuosittain 2008–2017.
FIGUR 5. 0–15-åringarnas andel av befolkningen (%) och numerära förändring i delområdena i Södra stordistriktet, ackumulerat antal årligen 2008–2017

Miksi lasten määrät kasvavat eteläisen kantakaupungin vanhoilla alueilla?

Eteläisen suurpiirin osalta on huomattava, että vaikka lasten määrät kasvoivat eniten täydennysrakennusalueella Lauttasaarella ja uudella alueella Jätkäsaarella, pääosa eli noin 70 prosenttia Eteläisen suurpiirin yli 3 600 lapsen kasvusta sijoittui vanhoille alueille. Myös lasten väestöosuus kasvoi eniten, Lauttasaarta lukuun ottamatta, vanhoilla alueilla Punavuorella, Töölössä, Kampissa ja Kruununhaassa.

Edellisessä kasvuvaiheessa 1990-luvulla lasten määrät pääsääntöisesti vähenivät sekä Eteläisen suurpiirin, Ruoholahtea ja Jätkäsaarta lukuun ottamatta (ensimmäiset asunnot Jätkäsaaren tilastoalueella valmistuivat jo 1990-luvulla) että Keskeisen suurpiirin alueilla. Keskeisessä suurpiirissä lasten määrä väheni edellisessä kasvuvaiheessa vuosina 1991–2000 tuhannella lapsella. Kasvualueina olivat tuolloin Itäisen ja Kaakkoisen suurpiirin uudet alueet.

Nyt viimeisimmässä kasvuvaiheessa 2010-luvulla lasten määrällisen kasvun painopiste on siirtynyt kantakaupunkiin ja sen lähialueille. Tähän on osaltaan vaikuttanut viimeaikainen asuntorakentaminen kantakaupungin satamatoiminoista vapautuneilla rannoilla ja entisillä teollisuustonteilla. Huolimatta asuntorakentamisen vilkastumisesta kantakaupungissa, toinen selkeä uusi piirre on, että ensimmäistä kertaa viidenkymmeneen vuoteen merkittävä osa lasten lukumäärien kasvusta tulee vanhasta asuntokannasta sekä täydennysrakennusalueilta. Tällainen uusi tilanne paitsi tuo haasteita sopivien tilojen löytämiseksi lapsille ja nuorille niin herättää myös kysymyksen, miksi lasten määrät ovat kasvaneet eniten viime vuosina juuri eteläisen kantakaupungin vanhoilla alueilla?

Liittyykö ilmiö vuonna 2008 alkaneeseen taloudelliseen taantumaa ja työmarkkinoiden epävarmuuteen, vai onko kyse myös jostakin muusta? Onko asuinrakentamisen painopisteen siirtyminen kohti kantakaupunkia lisännyt lapsiperheillä myös vanhojen keskusta-asuntojen suosiota, taloudellisista suhdanteista riippumatta? Vai onko työelämässä tai elämäntavoissa ylipäättään tapahtunut sellaisia muutoksia, jossa urbaani keskusta-asuminen näyttyy houkuttelevalta? Entä mikä merkitys kantakaupunkiin hakeutumisessa tai jäämisessä on päiväkotij- ja kouluvalinnoilla? Muun muassa näitä asioita kysimme omassa Punavuoren ja Kruununhaan lapsiperheille tehdyssä haastattelututkimuksessamme, johon tämä kirjoitus lasten määristä liittyy (Kohtamäki & Niska, tulossa). ■

ARI NISKA toimii Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä tutkijana.

Beträffande Södra stordistriktet bör noteras att största delen – 70 procent – av dess barnökning å 3 600 skedde i gamla områden. Detta trots att barnantalen växte mest i kompletteringsbyggen i Drumsö och i det nya bostadsområdet i Busholmen. Likaså växte barnens andel av befolkningen mest – fränsett Drumsö – i gamla områden i Rödborget, Tölö, Kampen och Kronohagen.

I föregående tillväxtskede, dvs. på 1990-talet, minskade barnantalen som regel både i Södra stordistriktet (fränsett statistikområdena Gräsviken och Busholmen, varav det senare fick sina första bostäder redan på 1990-talet) och i Mellersta stordistriktet. I Mellersta minskade barnen under det föregående skedet (1991–2000) med tusen. På den tiden skedde det ökning mest i de nya bostadsområdena i Östra resp. Sydöstra stordistriktet.

Nu under det senaste tillväxtskedet på 2010-talet har barnens numerära ökning allt mer skett i innerstaden och dess närhet. Det har delvis berott på att man anlagt bostadsområden i före detta hamn- och industriområden i innerstaden. Och oavsett det livliga bostadsbyggandet i innerstaden är en annan helt klar ny trend att en betydande del av ökningen i barnantalen – för första gången på femtio år – härrör från det befintliga bostadsbeståndet och från kompletteringsbyggen. Detta nya läge medför utmaningar att hitta lämpliga lokaler för barn och unga, och det väcker också frågan varför det är just i de gamla områdena i södra innerstaden som barnen ökat mest de senaste åren.

Finns det en koppling till den ekonomiska tillbakagång som började år 2008 och osäkerheten på arbetsmarknaden, eller handlar det om något annat? Har det ökande bostadsbyggandet i innerstaden ökat barnfamiljernas intressen för även begagnade bostäder i innerstaden, helt oavsett de ekonomiska konjunkturer? Eller har det i arbetslivet och folks levnadsvanor skett sådana förändringar som fått urbant centrumböende att framstå som lockande? Och vilken betydelse har det för folks val av daghem och skola att man söker sig till innerstaden? Bland annat dessa frågor ställde vi i en intervjuenkät bland barnfamiljer i Rödborget och Kronohagen (Kohtamäki & Niska, på kommande). Den anknyter nära till här anförda rön om barnantal. ■

ARI NISKA verkar som forskare vid Helsingfors stadskansliens enhet stadsforskning och -statistik.

Lähteet | Källor:

Boterman, Willem; Karsten, Lia & Musterd, Sako (2010). Gentrifiers settling down? Patterns and trends of residential location of middle-class families in Amsterdam. *Housing studies* 25:5, ss. 693–714.

Hankonen, Johanna (1994). Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuinalueiden rakentumisessa 1960-luvulla. Tampere, Otatieto Oy & Gaudeamus.

Helsingin kaupungin rakennusrekisteri [Helsingfors stads byggnadsregister]. Helsingin kaupunki, kaupunkitutkimus ja -tilastot.

Helsingin kaupungin tietokeskus [Helsingfors stads faktacentral] (1996). Väestönkehitys alueittain Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tilastoja 1996:2.

Helsingin seudun aluesarjat [Områdesdatabasen för Helsingforsregionen]. Helsingin kaupunki, kaupunkitutkimus ja -tilastot. www.aluesarjat.fi

Juday, Luke (2015). The changing shape of American cities. Demographics research group. http://demographics.coopercenter.org/files/2016/12/ChangingShape-AmericanCities_UVA-CooperCenter_February2015.pdf. Viitattu 15.9.2017.

Kiander, Jaakko & Vartia, Pentti (1998). Suuri lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu. Etlä B 143, Helsinki.

Kohtamäki, Hilla & Niska, Ari (tulossa). Kantakaupungin suosio lapsiperheillä: lähemmäksi työtä vai jotakin muuta?

Lainiala, Lassi (2014). Perhepolitiikka kriisin aikana. *Perhebarometri* 2014. Väestöliiton katsauksia E 48/2014.

Lilius, Johanna (2016). Kehittyvä kerrostalo. Urbaanit lapsiperheet. Sompasaaren asuinkortteli 10632 tontti 4. Serum Arkkitehdit Oy.

Lönnqvist, Henrik & Salorinne, Minna (2016). Pitkäaikaistyöttömyyden kasvulle ei näy loppua. Työttömyys Helsingissä 1987–2015. Helsingin kaupungin tietokeskus, Kvartti 2015:4.

Miettinen, Anneli. Miksi syntyvyys laskee. *Perhebarometri* 2015. Väestöliitto.

Mustonen, Pekka & Lindblom, Taru (2016). Kantakaupungissa asuu tyytyväisiä lapsiperheitä. *Kvartti* 2016:1.

Rotkirch, Anna (2010). Onko laman vauvaboomi totta? *Taloussanomata* 8.1.2010.

Vuori, Pekka & Nivalainen, Satu (2012). ”Metropolialueen väestö ja muuttoliike.” Kirjassa Metropolialueen talous, toim. Loikkanen, Heikki A. & Laakso, Seppo & Susiluoto, Ilkka. Helsingin kaupungin tietokeskus.

Helsinki on panostanut lasten hyvinvointia koskevan tiedon tuotantoon

► **Vuoden 2017 alussa Helsingissä** asui 105 240 alle 18-vuotiasta lasta. 16 prosenttia kaikista kaupungin asukkaista on lapsia, ja joka kymmenes suomalainen lapsi asuu Helsingissä. Helsingin väestöennusteen mukaan alle 18-vuotiaiden lasten määrän arvioidaan kasvavan 122 000 lapseen vuoteen 2025 mennessä. Vieraskielisten lasten osuus alle 18-vuotiaista oli vuoden 2017 alussa 18 prosenttia, ja osuuden arvioidaan kasvavan 23 prosenttiin vuoteen 2025.

● STINA HÖGNABBA

Helsingfors stad har satsat på att ta fram fakta om barnens välfärd

► **I början av år 2017 bodde** det 105 240 under 18-åriga barn i Helsingfors. Därmed är 16 procent av stadens invånare barn, och var tionde barn i Finland bor i Helsingfors. Enligt nuvarande befolkningsprognos för Helsingfors beräknas antalet 18-åriga barn växa till 122 000 fram till år 2025. Andelen barn under 18 med främmande modersmål var 18 procent i Helsingfors i början av år 2017, och andelen bedöms växa till 23 procent tills år 2025.

HELSINGIN KAUPUNKI / JUHANA HURTIG

Hyvinvoinnin viitekehys tietotyön tukena

Syksyllä 2016 käynnistettiin lasten hyvinvointitiedon tutkimus- ja kehittämisshanke. Hanketta koordinoi Helsingin kaupungin kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikkö, ja moniammatillisessa kehittämissryhmässä on mukana useita asiantuntijoita kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta, kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalta sekä sosiaali- ja terveystoimialalta. Työn lähtökohdista on ajatus, että jokaisella helsinkiläislapsella on oikeus hyvään ja arvokkaaseen lapsuuteen ja heille varmistetaan mahdollisuudet omien taitojen, voimavarojen ja kykyjen löytämiseen ja kehittämiseen. Helsingin kaupungin tehtävänä on tuottaa sellaisia tietoon perustuvia palveluja, jotka edistävät lasten kasvua ja kehitystä hänen omassa elinympäristössään.

Helsingin kasvava lapsimäärä ennustaa myös palvelujen kysynnän kasvua. Hyvien palvelujen suunnittelua varten tarvitaan väestötietojen lisäksi tietoa lasten hyvinvointiin liittyvistä tekijöistä. Tällä hetkellä löytyy suhteellisen hyvin tietoa siitä, minkälaisissa perheissä lapsemme kasvavat ja elävät. Sen sijaan lasten hyvinvointitiedon puute on tunnistettu, ja erityisesti alle kouluikäisten hyvinvoinnista on niukasti tietoa.

Lasten hyvinvoinnin jäsentämiseksi valittiin YK:n lasten oikeuksien sopimuksen keskeiset periaatteet, jotka ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen. Lisäksi tietotyössä käytetään Nobel-taloustieteilijä Amartya Senin ja filosofi Martha Nussbaumin kehittämää toimintamahdollisuuksien teoriaa (*capability approach*), jossa korostetaan erityisesti ihmisarvoa, vapautta valita sekä omien mahdollisuuksien, kykyjen ja voimavarojen tukemista. Lähtökohdaksi on haastava, ja lähestymistavan ihmiskäsitys eroaa joiltain osin vallitsevasta tarve- ja riskipohjaisesta hyvinvointinäkemyksestä.

Tietotyötä ohjaamaan muodostettiin hyvinvoinnin viitekehys yllämainittuja näkökulmia hyödyntäen ja määriteltiin lasten hyvinvoinnille yhdeksän eri osa-alueita. Jokaiselle osa-alueelle on määritelty tavoitetilä, johon tiedontuotannolla pyritään pitkällä aikavälillä vastaamaan. Tavoitetilään on yhdistetty näkökulmia YK:n lasten oikeuksien sopimuksesta sekä toimintamahdollisuuksien teoriasta. Tiedon muodostuksessa tavoitteena on huomioida lasten sekä voimavara- että riskinäkökulmaa. Pitkän aikavälin tavoitteena on tuottaa kokonaisvaltainen näkemys helsinkiläislapsen hyvinvoinnista eri osa-alueita huomioiden.

Referenssiram för välfärden som stöd för kunskapen

Hösten 2016 inleddes ett forsknings- och utvecklingsprojekt kring barnens välfärd. Projektet koordineras av Helsingfors stads enhet stadsforskning och -statistik, och med i utvecklingsgruppen sitter yrkesfolk av olika slag från stadens sektor för fostran och utbildning, sektorn för kultur och fritid och från social- och hälsosektorn. Utgångstanken är att varje barn i Helsingfors har rätt till en bra och värdig barndom och att de skall ha möjlighet att hitta sina egna starka sidor och resurser och utveckla sina kunskaper och färdigheter. Helsingfors stads uppgift är att producera sådana kunskapsbaserade serviceformer som främjar barnens uppväxt och utveckling i deras egen livsmiljö.

Det växande antalet barn i Helsingfors förebådar också en ökning i efterfrågan på service. För att kunna planera bra service behövs det fakta om befolkningen men också om faktorer kring barns välfärd. Det finns redan förhållandevis mycket kunskap om hurdana familjer barnen växer upp och lever i. Men man har samtidigt konstaterat en brist på fakta

om barnens välfärd, i synnerhet då det gäller barn yngre än skolåldern.

För att definiera barnens välfärd utgick man ifrån de centrala principerna i FN:s konvention om barnets rättigheter, nämligen att ingen får diskrimineras, barnets bästa skall beaktas, barnet har rätt att leva och utvecklas och att barnets åsikter skall respekteras. I kunskapsarbetet tillämpas även kapacitetsteorin (*capability approach*) som utvecklats av nobelprisbelönta nationalekonomen Amartya Sen och filosofen Martha Nussbaum. Den är en teori som används för att se vad folk har för möjligheter att leva det liv de vill leva, och den betonar i synnerhet människovärde, valfrihet och att få stöd för sina egna möjligheter, färdigheter och resurser. Det är en utmanande utgångspunkt, och teorins människosyn avviker till vissa delar från den rådande behovs- och riskbaserade synen på välfärd.

För att styra kunskapsarbetet uppgjordes sålunda en referensram för välfärd utgående från de ovan nämnda synpunkter, och nio delområden för barnets välfärd fastslogs. För vart och ett har ett idealtillstånd definierats som faktaproduktionen på lång

sikt skall försöka motsvara. Idealtillståndet förenar synpunkter ur FN:s barnkonvention och ur kapacitetsteorin. Ett mål i kunskapsbearbetningen är att ta barnen i betraktande både ur resurs- och risksynvinkel. På lång sikt är målet att utgående från välfärdens olika delområden producera en genomgripande uppfattning om barnens välfärd i Helsingfors.

Helsingin kasvava lapsimäärä ennustaa palvelujen kysynnän kasvua. Hyvien palvelujen suunnittelua varten tarvitaan väestötietojen lisäksi tietoa lasten hyvinvointiin liittyvistä tekijöistä.

Det växande antalet barn i Helsingfors förebådar en ökning i efterfrågan på service. För att kunna planera bra service behövs det fakta om befolkningen men också om faktorer kring barns välfärd.

Lasten hyvinvoinnin osa-alueet:

(osa-alueiden tavoitteet on kuvattu tilastotietokannassa www.hyvinvointitilastot.fi)

Delområdena i barnens välfärd:

Väestötiedot ja elinolot	Terveys	Turvallisuus
Befolkningsdata och levnadsförhållanden	Hälsa	Trygghet
Tulevaisuuden hallinta	Tunteet, vuorovaikutus ja identiteetti	Käytännöllinen viisaus
Kunna styra sin framtid	Känslor, interaktion och identitet	Praktisk klokhet
Leikki ja vapaa-aika	Osallisuus	Luonto ja kestävä kehitys
Lek och fritid	Delaktighet	Natur och hållbar utveckling

Tiedon tuottaminen yhteistyönä

Tietotyön ensimmäisessä vaiheessa on rakennettu kaikille avoin tilastotietokanta www.hyvinvointitilastot.fi, joka sisältää myös jo aiemmin tuotetut nuorten hyvinvointi-indikaattorit. Lasten hyvinvoinnin indikaattorit on jaoteltu hyvinvoinnin osa-alueiden mukaan, ja tietokannasta on löydettävissä tilastotietojen lisäksi valmiita kuvia ja karttoja. Heinäkuussa 2017 tietokanta sisältää 36 eri indikaattoria. Mukaan on otettu taustatietoja kuten sukupuoli, ikä, äidinkieli tai asuinalue, aina kun tietopohja on sen mahdollistanut.

Tietokannan aineisto on kerätty monista eri tilasto- ja tutkimuslähteistä, ja käytössä on paras mahdollinen tuorein tieto. Indikaattorit on valittu moniammatillisessa kehittämissyöryhmässä, jotta ne vastaisivat mahdollisimman hyvin eri toimialojen tiedontarpeita. Indikaattoreiksi on valittu sellaisia tilastotietoja, joista voi nyt ja tulevaisuudessa seurata ilmiöiden kehitystä, ja jotka ovat luotettavia ja hyvien tilasto- ja tutkimuskäytänteiden mukaisesti tuotettuja.

Uutta tässä työskentelyssä on toimialojen välinen vahva tietojen tuottamisen yhteiskäytäntö, joka on mahdollistanut toimialojen omien tilastosisältöjen saattamisen kaikille yhteiseen käyttöön. Tilastotietokannasta löytyy esimerkiksi toimialojen tuottamaa tietoa helsinkiläislasten ylipainosta ja kariesestä, koululaisten poissaoloista, korjaavista ja myönteisistä Wilma-merkinnöistä, urheiluseuroissa liikkuvista

Att producera kunskap genom samarbete

I det första skedet av kunskapsarbetet har en för allmänheten öppen statistisk databas uppbyggts, www.hyvinvointitilastot.fi, och den innehåller även de indikatorer för ungas välfärd som tagits fram tidigare. Indikatorerna för barnens välfärd är grupperade enligt välfärdens delområden, och databasen innehåller förutom statistik även färdiga figurer och kartor. I juli 2017 omfattade databasen 36 olika indikatorer. Dessutom finns bakgrundsfakta såsom kön, ålder, modersmål eller bostadsområde såvida materialet har gjort det möjligt.

Materialet i databasen har samlats ur många olika statistisk- och forskningskällor, och bästa och färskast möjliga data har använts. Indikatorerna valdes av en mångprofessionell utvecklingsarbetsgrupp för att så bra som möjligt motsvara informationsbehovet inom olika sektorer. Till indikatorer har sådana statistikdata valts med vars hjälp man nu och i framtiden kan följa hur olika fenomen utvecklas. De har tagits fram i enlighet med god statistik- och forskningspraxis och är tillförlitliga.

Nytt i detta arbete är den starka samarbetspraxisen mellan stadsförvaltningens sektorer inom kunskapsalstrandet. Den har gjort det möjligt för de olika sektorerna att dra nytta av varandras kunskaper och kunnande. Som exempel innehåller statistikdatabasen data om övervikt och karies bland helsingforsborna, om skolfrånvaro, tillrättvisande resp.

ta, taiteen perusopetukseen osallistuvista lapsista sekä päihähoitossa olevien 4-vuotiaiden kokemuksia kiusaamisesta, kavereista ja osallisuudesta.

Havainnot lasten hyvinvoinnista

Keväällä 2017 tehty lasten hyvinvointikatsaus kertoo, että Helsingin lapsiperheet ovat monikulttuurisia ja monimuotoisia. Lapsista neljäsosa asuu yhden huoltajan perheissä tai vuorohoitoperheissä, ja neljänneksellä lapsista ainakin toinen vanhemmista on vieraskielinen. Lapsiperheiden vanhemmat ovat koko maahan verrattuna korkeimmin koulutettuja ja parempituloisia. Lisäksi helsinkiläisvanhemilla on muuhun maahan verrattuna vähemmän lapsia perheessä. Kolikolla on myös toinen puoli ja tiedoista näkyy, että kolmannes lapsiperheistä asuu ahtaasti ja että viidennes lapsista asuu toimeentulotukea saavissa perheissä. Perheiden pienituloisuus voi vaikuttaa heikentävästi esimerkiksi lasten terveyteen tai harrastusmahdollisuuksiin.

Lasten suun terveys, karies ja ylipaino kuvaavat lasten terveysriskejä. Kuudella prosentilla 7-vuotiaista esiintyy karies. 12-vuotiailla tilanne on hieman parempi, mutta vanhemmilla ikäluokilla tilanne on huonompi ja joka kymmenennellä 15-vuotiaalla on runsaasti kariesta. Kariesen esiintyvyydessä on isoja alueellisia eroja. Alle kouluikäisillä ja peruskouluikäisillä eniten kariesta esiintyy lapsilla, jotka asuvat Itäisessä suurpiirissä, ja vähiten Eteläisessä ja Pohjoisessa suurpiirissä asuville. Kariesta esiintyy eniten niillä alueilla, joille muillakin sosioekonomisilla mittareilla keskittyy huono-osaisuutta.

Pojat nousevat usean indikaattorin perusteella erottuvaksi ryhmäksi kouluikäisissä. Heillä on tyttöjä enemmän koulupoissaoloja ja he saavat tyttöjä enemmän oppimisen ja koulunkäynnin tukea. Pojat käyvät tyttöjä vähemmän taideharrastuksissa ja kirjastossa mutta harrastavat kuitenkin tyttöjä enemmän liikuntaa. Pojat käyttävät useammin korvausoitettuja lääkkeitä, ja poikien psykiatrisen hoidon käynnit ja potilasmäärät ovat lisääntyneet tyttöjä huomattavasti enemmän.

Laajojen 4-vuotiaiden terveystarkastusten yhteydessä Helsingissä on käytäntö, jossa vanhemmat haastattelevat lapsiaan muun muassa kavereista, kiusaamisesta ja osallisuudesta. Lomaketiedosta on muodostettu indikaattoreita, ja tuloksena on, että lähes jokaisella 4-vuotiaalla on kaveri päiväkodissa ja yli puolet kokee voivansa päättää mitä asioita tekee tai leikkii päiväkodissa. Puolet 4-vuotiaista kertoo, että päivähoitoryhmässä esiintyy kiusaamista. Kiusaamiskokemuksista kolmannes on fyysistä kiusaamista, joka lasten kertomana tarkoittaa lyömistä, nipistämistä, raapimista, puremista ja tönimistä.

Tilastotietokannasta ei toistaiseksi löydy riittävästi sellaisia indikaattoritietoja, joilla pystyttäisiin kuvaamaan lasten omia kykyjä ja taitoja. Näitä tietoja ei välttämättä löydy edes toimialojen tilastotuotannosta, joten on pohdittava myös muita tiedonkeruun tapoja. Keskeistä olisi saada lisää tietoa lasten vapaa-ajasta, vaikuttamismahdollisuuksista ja suhteesta ympäristöön. Tarvitsemme myös tietoja lasten kyvyistä ja mahdollisuuksista kehittyä hyvän itsetunnon omaaviksi aikuisiksi sekä siitä, mitkä ovat lasten taidot ja kyvyt luoda vuorovaikutussuhteita muihin ihmisiin.

uppmuntrande Wilma-komentarer, tillhörighet till idrottsföreningar eller deltagande i grundläggande konstfostran för barn, samt fyraåriga dagisbarns upplevelser av mobbning, kompisar och delaktighet.

Observationer om barnens välfärd

Den översikt av välfärden bland barn som gjordes våren 2017 förtäljer att barnfamiljerna i Helsingfors är av många former och kulturer. En fjärdedel av barnen bor i ensamföräldrarfamiljer eller turvis hos sina föräldrar, och en fjärdedel har åtminstone en förälder med främmande modersmål. Barnfamiljsföräldrarna har högre utbildning och inkomst i Helsingfors än i hela landet. Likaså finns det i snitt färre barn i familjen i Helsingfors än i hela landet. Men mynnet har även en baksida, och uppgifterna visar att en tredjedel av barnfamiljerna bor trångt och att en femtedel av barnen bor i familjer som lyfter utkomststöd. Låga inkomster i familjen kan försämma till exempel barnens hälsa eller möjligheter att idka fritidssysselsättningar.

Munhälsa, karies och övervikt är indikatorer på hälsorisker bland barn. Sex procent av 7-åringarna har karies. Bland 12-åringarna är läget lite bättre, men bland de äldre åldersklasserna är läget sämre, och var tionde 15-åring har mycket karies. De lokala skillnaderna i förekomsten av karies är stora. Före skolåldern och i grundskoleåldern förekommer mest karies bland barn i Östra stordistriktet och minst i Södra och Norra stordistriktet. Mest förekommer karies i områden där folk har det sämre ställt även enligt olika socioekonomiska mätare.

I skolåldern avviker pojkarna enligt många indikatorer från flickorna. De har mera skolfrånvaro än flickorna, och de får mera stöd med inläringen och skolgången. Pojkar deltar mindre än flickor i konstnärliga hobbyformer och går mindre på bibliotek, men idkar i gengäld mera motion än flickorna. Användning av specialersatta läkemedel är vanligare bland pojkar, och besöken och antalet patienter vid psykiatrisk hälsovård har ökat klart mera bland pojkarna än flickorna.

I samband med de omfattande hälsokontrollerna av fyraåringar i Helsingfors intervjuar föräldrarna sina barn om bland annat kompisar, mobbning och delaktighet. Intervjувaren har formats om till indikatorer, och resultatet är att nästan alla fyraåringar har en kompis på dagis och över hälften upplever att de kan bestämma om vad de gör eller leker på daghemmet. Hälften av fyraåringarna uppger att det förekommer mobbning i dagvårdsgrupperna. En tredjedel av det upplevda mobbandet är fysiskt, som enligt barnen innebär slag, nypningar, klösande, bitande och skuffande.

I statistikdatabasen finns det ännu inte tillräckligt med sådana indikatorer som skulle kunna beskriva barnens egna färdigheter och förmågor. Sådan information finns inte nödvändigtvis ens i sektorernas statistik, så det gäller att fundera på andra sätt att samla in kunskap. Viktigt vore att få in kunskap om barnens fritid, deras påverkningsmöjligheter och förhållande till miljön. Vi behöver också information om barnens förmåga och möjligheter att utvecklas till vuxna med god självkänsla, och om vilka kunskaper och färdigheter barnen har att skapa växelverkan med andra människor.

Helsingkiläislapset numeroina

6,6 % on ruotsinkielisiä

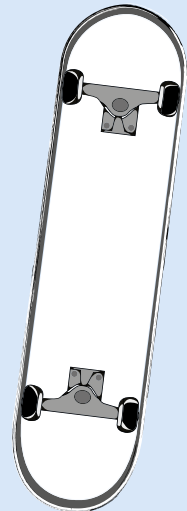
6,6 % är svenskspråkiga

18 %:n äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame

18 % har ett annat modersmål än finska, svenska eller samiska

7,6 % on syntynyt ulkomailla

7,6 % är födda utomlands

12 % asuu pienituloisissa perheissä

12 % bor i låginkomsttagarfamiljer

17 % asuu toimeentulotukea saavissa perheissä

17 % bor i familjer som får utkomststöd

8 % asuu perheissä, jotka saavat toimeentulotukea pitkäaikaisesti

8 % bor i familjer som fått utkomststödet långvarigt

7,5 % on lastensuojelun asiakkaana

7,5 % är klienter hos barnskyddet

48 % 1–2-vuotiaista hoidetaan kotona

48 % av 1–2-åringarna vårdas hemma

77 % 3–6-vuotiaista on kaupungin päivähoitossa

77 % av 3–6-åringarna åtnjuter stadens dagvård

Yläluokkalaisilla on keskimäärin 6 luvatonta poissaoloa lukuvuodessa

Högstadiееleверna har i medeltal 6 olovliga frånvaror under ett läsår

Koululaisilla on keskimäärin 6 myönteistä Wilma-merkintää lukukaudessa

Skolbarnen får i medeltal 6 uppmuntrande Wilma-kommentarer per termin

Koululaisilla on keskimäärin 3,6 korjaavaa Wilma-merkintää lukukaudessa

Skolbarnen får i medeltal 3,6 tillrättavisande Wilma-kommentarer

LOTTA HAGLUND

15 % osallistuu taiteen perusopetukseen

15 % deltar i grundläggande konstfostran

47 % käyttää kirjastokorttia

47 % använder bibliotekskort

36 % liikkuu ainakin tunnin vähintään viitenä päivänä viikossa

36 % motionerar eller idrottar åtminstone en timme minst fem dagar i veckan

5 % ei liiku tuntia viikossa

5 % motionerar inte ens en timme per vecka

24 % harrastaa liikuntaa kilpailumielessä

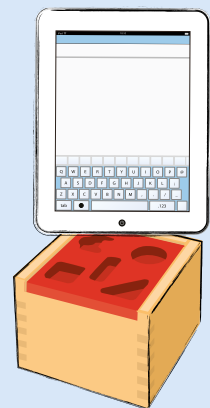
24 % idkar motion eller idrott i tävlingssyfte

76 % liikkuu omatoimisesti kavereiden kanssa

76 % motionerar eller idrottar i egen regi med kompisar

59 % liikkuu urheiluseuroissa

59 % motionerar eller idrottar inom idrottsföreningar

10 %:lla 15-vuotiaista on runsaasti kariesta

10 % av 15-åringarna har mycket karies

9 % 13-vuotiaista on ylipainoisia

9 % av 13-åringarna är överviktiga

98 %:lla 4-vuotiaista on kaveri päivähoitossa

98 % av 4-åringarna har en kompis på dagiset

50 % 4-vuotiaista kokee, että päiväkodissa on kiusaamista

50 % av 4-åringarna upplever att det förekommer mobbning på daghemmet

67 % 4-vuotiaista kokee saavansa päättää asioista päiväkodissa

67 % av 4-åringarna upplever att de kan bestämma om saker och ting på dagis

LOTTA HAGLUND

Tietotyön tulevaisuus ja tiedon hyödyntäminen

Pidemmän ajan tavoitteeksi työtä ohjaava Helsingin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma -kollegio on asettanut nuorten hyvinvointikertomuksen (www.nuortenhyvinvointikertomus.fi) tyyppisen verkkosovelluksen tuottamisen. Sovellukseen tulisi olla mahdollista yhdistää helsinkiläislapsista tuotettu tutkimustieto, lasten omaa kokemustietoa sekä asiaintuntijoiden tuottamaa kokemustietoa. Tällä hetkellä nämä tiedot löytyvät osittain hajallaan erilaisista tutkimuksista ja selvityksistä sekä toimialojen omista tietovarannoista.

Syksyllä 2017 kehittämissyöryhmä jatkaa työtään indikaattorien parissa sekä erityisesti miettimällä kootun lapsitiedon hyödyntämistä palvelujen suunnittelussa ja päätöksenteossa. Hyväkään verkkosovellus ei itsestään muutu toimintakäyttännöksi tai paremmaksi palveluksi. Se, että palvelujen suunnittelussa ja lapsiasioiden päätöksenteossa käytetään tietoa, edellyttää olemassa olevan tiedon helppoa löytämistä sekä tiedon käytön osaamista. Lasten ja myös nuorten tietoaineistojen tutuksi tekeminen tarkoittaa tiedon näkyväksi tekemistä, koulutustilaisuuksien järjestämistä, tiedon merkityksen analysointia sekä tiedon käytön rakenteiden miettimistä. ■

Kunskapsarbetets framtid och tillgodogörandet av kunskapen

Arbetet styrs av ett kollegium för en välfärdsplan för barn och unga i Helsingfors, och det har som långtidsmålsättning tagit att bygga upp en webbtillämpning av samma slag som Välfärdsberättelsen om de unga (www.nuortenhyvinvointikertomus.fi). Det borde vara möjligt att kombinera den med de forskningsresultat man tagit fram om barnen i Helsingfors, med barnens egna upplevelser samt med experters erfarenheter. För närvarande finns denna kunskap spridd i olika undersökningar och studier och i sektorernas egna informationsförråd.

Hösten 2017 fortsätter utvecklingsarbetsgruppen sitt arbete på indikatorerna i synnerhet med att fundera över hur den insamlade kunskapen om barn kan utnyttjas vid planering och beslut om servicen. Inte ens lyckade tillämpningar blir till praxis av sig självt – eller till bättre service. Att man använder fakta vid planering av service och beslut om barnärenden förutsätter att den kunskap som finns är lätt att tillgå och att man vet hur den används. Att göra statistik kunskapen om barn och unga känd innebär i praktiken att den synliggörs, att det ordnas skolningstillfällen, att kunskapens innebörd analyseras och att man funderar på kunskapstillämpnings strukturer. ■

”
Tarvitaan lisää tietoa
lasten vapaa-ajasta,
vaikutusmahdollisuuksista
ja suhteesta ympäristöön.

STINA HÖGNABBA toimii erikoistutkijana Helsingin kaupunginkansli-
an kaupunkitutkimus ja -tilastot-yksikössä.

Kirjoitus perustuu Helsingin kaupungin tutkimushankkeeseen ja siitä tuotettuun julkaisuun *Lasten hyvinvointikertomus. Katsaus helsinkiläislasten hyvinvointiin 2017*. (Työpapereita 2017:4) – Lasten ja nuorten tilastotietokanta: www.hyvinvointitilastot.fi

STINA HÖGNABBA är specialforskare vid Helsingfors stadskansli-
enhet stadsforskning och -statistik.

Artikeln bygger på ett forskningsprojekt vid Helsingfors stad och på en därvid uppgjord publikation vid namn *Lasten hyvinvointikertomus. Katsaus helsinkiläislasten hyvinvointiin 2017*. (Arbetspapper 2017:4) – Statistikdatabasen om barn och unga: www.hyvinvointitilastot.fi

”

Mukaan otetaan lasten omaa ja asiantuntijoiden tuottamaa kokemustietoa.

HELSINGIN KAUPUNKI / JUSSI HELSTEN

Lapsiperheiden vanhempien työllisyys Helsingissä

Sysselsättingsgraden med barnfamiljsföräldrar i Helsingfors

► Lapsiperheiden vanhempien työllisyysaste on Helsingissä keskimäärin korkeampi kuin muun väestön. Tietyillä ryhmillä työllisyystilanne on kuitenkin vaikeutunut: etenkin monilapsisten perheiden äideillä sekä päivähoitoikäisten lasten yksinhuoltajilla on ongelmia työelämäään pääsystä. Koulutuksella on selkeä yhteys lapsiperheiden työllisyystilanteeseen. Korkeammin koulutettujen vanhempien työllisyysaste pysyy korkeana eri perhetilanteissa, ja heillä erot Helsingin eri alueiden välillä ovat myös pienempiä.

MINNA SALORINNE • SANNA RANTO

Keskustelu lasten vanhempien työllisyydestä on usein yhteiskunnalliseksi kiistakapulaksi nousetta teema. Erityisesti pienten lasten äitien työllisyyttä halutaan nostaa ja sukupuolten välistä tasa-arvoa työelämässä kasvattaa. Väestöryhmänä lasten vanhemmat ovat suuri ryhmä Helsingissä. Yli neljännes kaikista Helsingin työikäisistä on alaikäisen lapsen huoltajia. Artikkelissa tarkastelemme, mikä on tämän ryhmän työllisyystilanne ja miten se vaihtelee lasten iän, määrän ja perherakenteen mukaan. Analyysi on tehty Tilastokeskuksen rekisteripohjaisten tilastotietojen perusteella.

Isillä muita miehiä parempi työllisyys

Helsingissä alle 18-vuotiaiden lasten vanhemmista 79 prosenttia kuului työlliseen työvoimaan vuoden 2014 lopussa. Niillä helsinkiläisillä, joilla ei ollut alaikäisiä huollettavia, työllisyysaste oli selvästi alempi: 71 prosenttia. Miehillä ero on iso; alaikäisten lasten isistä 85 prosenttia oli työllisiä, muista miehistä vain 68 prosenttia. Naisilla eroa ei näy; äideistä työllisinä oli 75 prosenttia, kuten myös niistä naisista, joilla ei ollut alaikäisiä lapsia.

Tarkasteltavaan aineistoon on kerätty kaikkien alle 18-vuotiaiden helsinkiläisten lasten 18–59-vuotiaat vanhemmat, yhteensä heitä oli 100 189. Vertailutietona ovat saman ikäiset helsinkiläiset, joilla ei ole alaikäisiä lapsia. Henkilöille on

haettu pääasiainen toiminta vuoden 2014 lopussa. Alle kolmivuotiaiden lasten kohdalla perhevapaat vaikuttavat vanhempien työllisyyden tilastoimiseen. Äitiysvapaalla ja vanhempainvapaalla olevien pääasialliseksi toiminnaksi tilastoituu työllinen, jos he ovat työskennelleet tilastointivuoden aikana tai heillä on voimassa oleva työ sopimus. Sen sijaan kotihoito tuella lasta hoitava tilastoituu työvoiman ulkopuoliseksi. Alle kolmivuotiaiden vanhempien kohdalla työllisyysaste kertoo siis työssäolon lisäksi toisaalta kotihoito tuen käytöstä ja toisaalta siitä, onko vanhemmalla työpaikka odottamassa perhevapailta palatessa.

Kouluikäisten äideillä korkein työllisyysaste

Lasten ikä vaikuttaa isien ja äitien työllisyyteen eri tavalla. Isien työllisyys vaihtelee 84–86 prosentin välillä, oli nuorin lapsi sitten alle kolme, 3–6 tai 7–17 vuotta. Äitien työllisyyteen lapsen ikä vaikuttaa voimakkaasti; työllisyysaste on korkeimmillaan lasten kasvetua kouluikään. Alle kolmivuotiaiden lasten äideistä 65 prosenttia oli työllisiä, 3–6-vuotiaiden 74 prosenttia ja 7–17-vuotiaiden 82 prosenttia.

► I Helsingfors är sysselsättingsgraden i medeltal högre bland barnfamiljsföräldrar än bland den övriga befolkningen. Men det finns grupper där sysselsättningsläget blivit sämre: i synnerhet mödrar i familjer med flera barn liksom också ensamförsörjare med barn i dagisåldern har problem att få arbete. Utbildningen har ett klart samband med barnfamiljernas sysselsättningsläge. Bland föräldrar med högre utbildning är sysselsättningsgraden hög oavsett familjesituation, och bland dem är de lokala skillnaderna i Helsingfors mindre.

Debatten om sysselsättningsläget bland barnfamiljer är ett samhällstema som ofta får åsikterna att gå isär. I synnerhet vill man öka sysselsättningen bland småbarnsmödrar och även jämställdheten mellan könen i arbetslivet. Föräldrarna är en stor befolkningsgrupp i Helsingfors. Över en fjärdedel av alla personer i arbetsför ålder i Helsingfors är vårdnadshavare för ett minderårigt barn. I vår artikel ser vi på dessa människors sysselsättningsläge och hur det varierar med barnens ålder och antal och med familjestrukturen. Vi gjorde analysen utgående från registerbaserad statistik från Statistikcentralen.

Fäder har bättre sysselsättningsläge än andra män

I Helsingfors hörde 79 procent av föräldrarna till barn yngre än 18 år till den sysselsatta arbetskraften vid slutet av år 2014. Bland de helsingforsbor som inte hade vårdnad av minderåriga barn var sysselsättningsgraden 71 procent. Bland männen är skillnaden stor: av fäderna till minderåriga barn var 85 procent förvärvssysselsatta, av övriga män knappa 68 procent. Bland kvinnorna syns ingen skillnad: 75 procent var sysselsatta oavsett man hade minderåriga barn eller inte.

Det analyserade materialet, sammanlagt 100 189 personer, består av alla 18–59-åriga föräldrar till barn yngre än 18

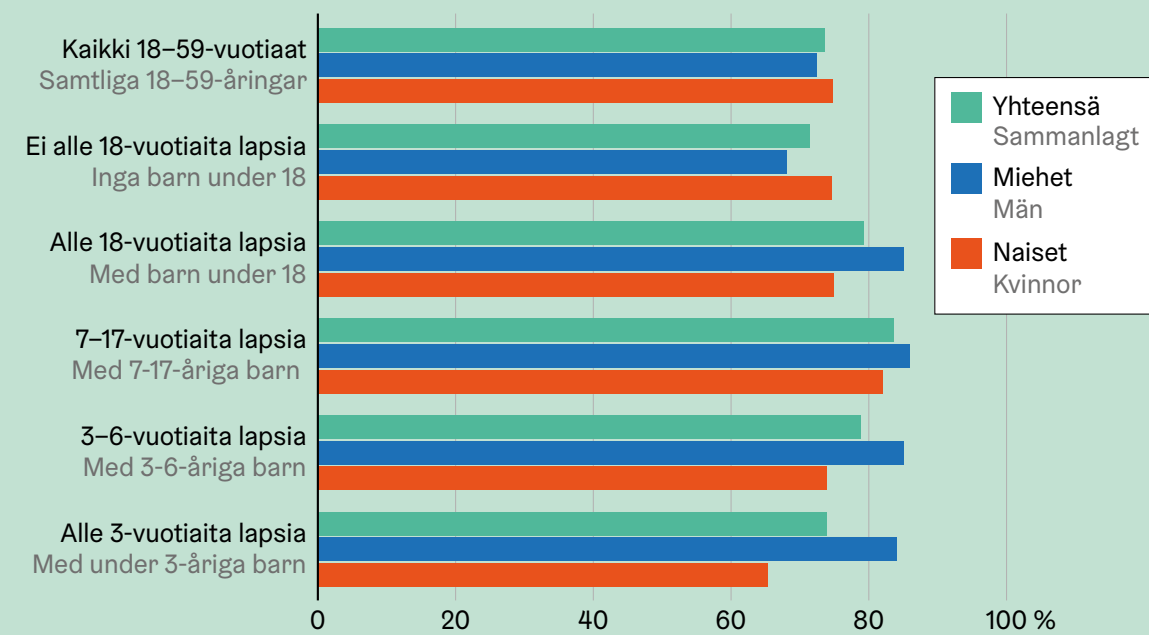
år i Helsingfors. Kontrollgruppen består av alla de 18–59-åriga helsingforsbor som inte har minderåriga barn. Personernas huvudsakliga verksamhet gäller slutet av år 2014. Då det gäller under treåriga barn inverkar familjeledigheten på statistikföringen av föräldrarnas sysselsättning. De som är på moderskaps- eller föräldraleddighet har statistikförts som sysselsatta, förutsatt att de arbetat under statistikåret eller de haft ett gällande arbetsavtal. De som sköter sina barn hemma med hjälp av hemvårdsstödet statistikförs som icke tillhörig arbetskraften. Beträffande föräldrar till under treåriga barn anger sysselsättningsgraden alltså dels sysselsättningsläget, dels nyttjande av hemvårdsstöd – och samtidigt huruvida föräldrarna har ett jobb som väntar efter familjeledigheten.

Mödrar till barn i skolåldern har högsta sysselsättningsgraden

Barnens ålder inverkar olika på fädernas och mödrarnas sysselsättning. Fädernas sysselsättningsgrad varierar mellan 84 och 86 procent oavsett yngsta barnet är under tre år, 3–6 år eller 7–17 år gammalt. På mödrarnas sysselsättningsläge inverkar barnets ålder

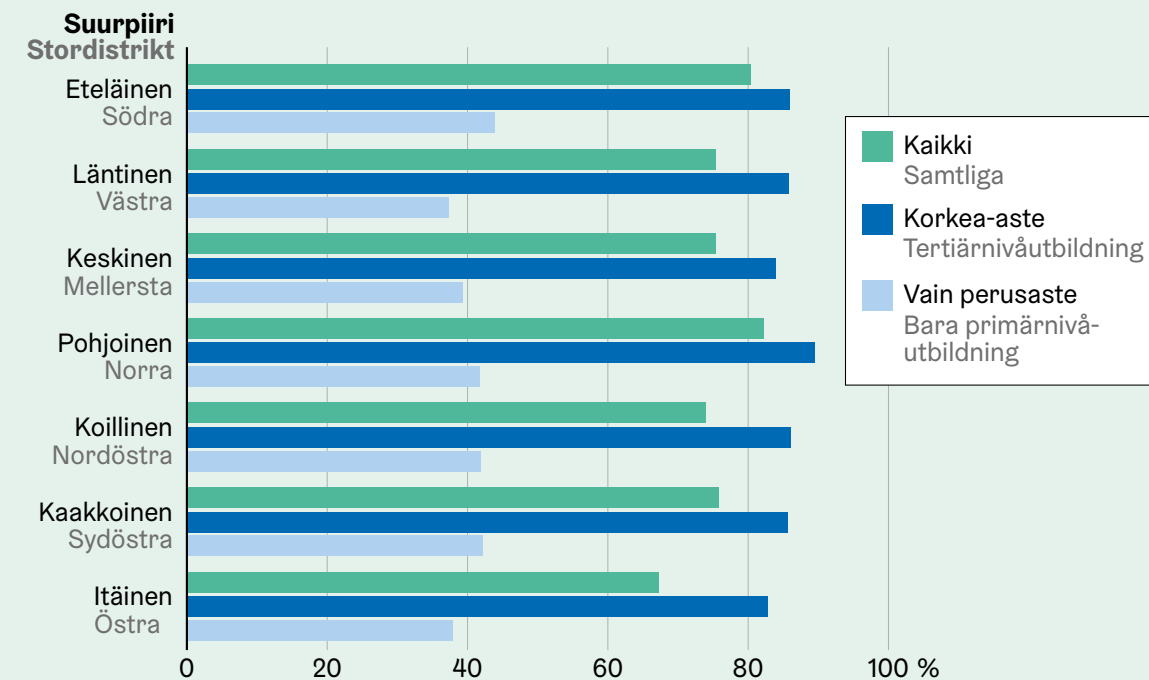
KUVIO 1. 18–59-vuotiaiden helsinkiläisten työllisyysaste nuorimman lapsen iän mukaan

FIGUR 1. Sysselsättingsgrad bland 18-59-åringar i Helsingfors, enligt yngsta barnets ålder

KUVIO 2. Helsingkiläisten lapsiperheiden vanhempien työllisyysaste yhden ja kahden huoltajan perheissä sukupuolen ja lasten iän mukaan.

FIGUR 2. Barnfamiljsföräldrarnas sysselsättningsgrad i en- resp. tvåförärfamiljer enligt kön och barnets ålder i Helsingfors

Äitien työssäkäynti vähenee lapsimäärän kasvaessa

Lapsiperheiden vanhempien työllisyysaste on korkein, kun lapsia on kaksi. Ero yksilapsisiin vanhempiin on kuitenkin hyvin pieni. Sen sijaan, jos lapsia on kolme tai enemmän, työllisyysaste on selvästi pienempi. Alle 7-vuotiaiden lasten isistä 85 prosenttia oli työllisinä, jos lapsia oli yksi tai kaksi. Jos pieniä lapsia oli tätä enemmän, isien työllisyysaste laski 76 prosenttiin. Äideillä monilapsisuuden vaikutus oli huomattavasti suurempi. Yhden alle 7-vuotiaan lapsen äideistä 71 prosenttia oli työllisenä, kahden lapsen äideistä 68 prosenttia, mutta jos pienten lasten määrä kasvoi tästä, äitien työllisyysaste laski 48 prosenttiin.

Lasten kasvaessa kouluikään monilapsisten perheiden vanhempien työllisyys pysyy edelleen pienempänä kuin muiden perheiden. Yhden ja kahden 7–17-vuotiaan lapsen vanhempien työllisyysaste vaihtelee 84 ja 90 prosentin välillä. Kolmen tai useamman 7–17-vuotiaan isistä työllisinä on lähes yhtä suuri osuus – 81 prosenttia. Äitien työllisyysaste jää sen sijaan selvästi muita alemmaksi, 66 prosenttiin.

Yhden huoltajan perheissä työllisyysaste jää alhaiseksi

Yhden huoltajan perheissä vanhempien työllisyysaste on heikompi sekä isillä että äideillä verrattuna kahden huoltajan perheisiin. Aineiston vanhemmista 16 209 eli 19 prosenttia oli yksinhuoltajia. Yhden huoltajan perheistä vain joka kymmenes huoltaja on mies, alle kolmivuotiaiden yksinhuoltajista vain alle kaksi prosenttia (50 henkilöä), joten tuloksia ei ole mielekäästä vertailla kaikilta osin sukupuolten välillä. Vuoroitoperheet eivät näy tässä tarkastelussa, sillä näillä lapsilla on tilastoissa vain yksi virallinen huoltaja.

Kaikista alle 18-vuotiaiden yksinhuoltajista sekä isien että äitien työllisyysaste on 13 prosenttiyksikköä kahden huoltajan perheitä alempi. Yksinhuoltajaisista oli työllisenä 73 prosenttia, kahden huoltajan perheenisistä 86 prosenttia. Yksinhuoltajaäideistä työllisinä oli 65 prosenttia, kahden huoltajan perheenäideistä 78 prosenttia. Yksinhuoltajaäitien osuus on niin suuri Helsingissä, että se laskee kaikkien äitien työllisyysastetta – kaikkien äitien työllisyysaste oli 75 prosenttia.

Yksinhuoltajaäitien työllisyysasteeseen lasten ikä vaikuttaa vielä enemmän kuin kahden huoltajan perheissä. Kouluikäisten lasten yksinhuoltajaäideistä työllisenä oli 74 prosenttia, 3–6-vuotiaiden 60 prosenttia ja alle 3-vuotiaiden enää 43 prosenttia. Yksinhuoltajaäitien työllisyys ei nouse kahden huoltajan perheiden äitien tasolla lasten kasvaessa, kahden huoltajan perheissä äitien työllisyysaste on jo 79 prosenttia lasten ollessa 3–6-vuotiaita.

Jos yksinhuoltajaäidillä oli kolme tai useampi alle kouluikäinen lapsi huollettavana (192 henkilöä), työllisyysaste laski 24 prosenttiin. Yksinhuoltajaäidin työllisyysasteen nousi 57 prosenttiin, kun hänellä on vain yksi alle seitsemänvuotias lapsi. Monilapsisilla yksinhuoltajilla työllisyys säilyi heikkona lasten tullessa kouluikään, kolmen tai useamman kouluikäisen lapsen yksinhuoltajista 50 prosenttia oli työssä. Kahden huoltajan perheenäideillä vastaava osuus oli 71 prosenttia.

starkt: de har högsta sysselsättningen då barnen är i skolåldern. För kvinnor vars yngsta barn är under tre år gammalt är sysselsättningsgraden 65 procent. Är det 3–6 år gammalt är procenten 74 och är det 7–17 år är den 82.

Mödrarnas förvärvsarbete minskar med växande barnskara

Bland barnfamiljer är föräldrarnas sysselsättningsgrad som högst i tvåbarnsfamiljer. Skillnaden gentemot enbarnsfamiljer föräldrar är i och för sig mycket liten. Men om man har tre eller flera barn är sysselsättningsgraden klart lägre. Av fäderna till under 7-åriga barn förvärvsarbetade 85 procent om man hade ett eller två barn. Hade man flera småbarn sjönk fädernas sysselsättningsgrad till 76 procent. Mödrarnas sysselsättningsläge påverkades klart mera av att man hade flera barn. Av de mödrar som hade ett barn yngre än 7 år var 71 procent förvärvssysselsatta, av dem med två barn 68 procent och av dem med flera än två barn 48 procent.

Då barnen kommer upp i skolåldern förblir sysselsättningslägre bland de föräldrar som har många barn. Bland föräldrar till ett eller två barn i åldern 7–17 år varierar sysselsättningsgraden mellan 84 och 90 procent. I familjer med tre eller flera 7–17-åringar är sysselsättningsgraden nästan så hög för fädernas del, 81 procent, men klart lägre för mödrarnas del, 66 procent.

I ensamförsörjarfamiljer är sysselsättningsgraden låg

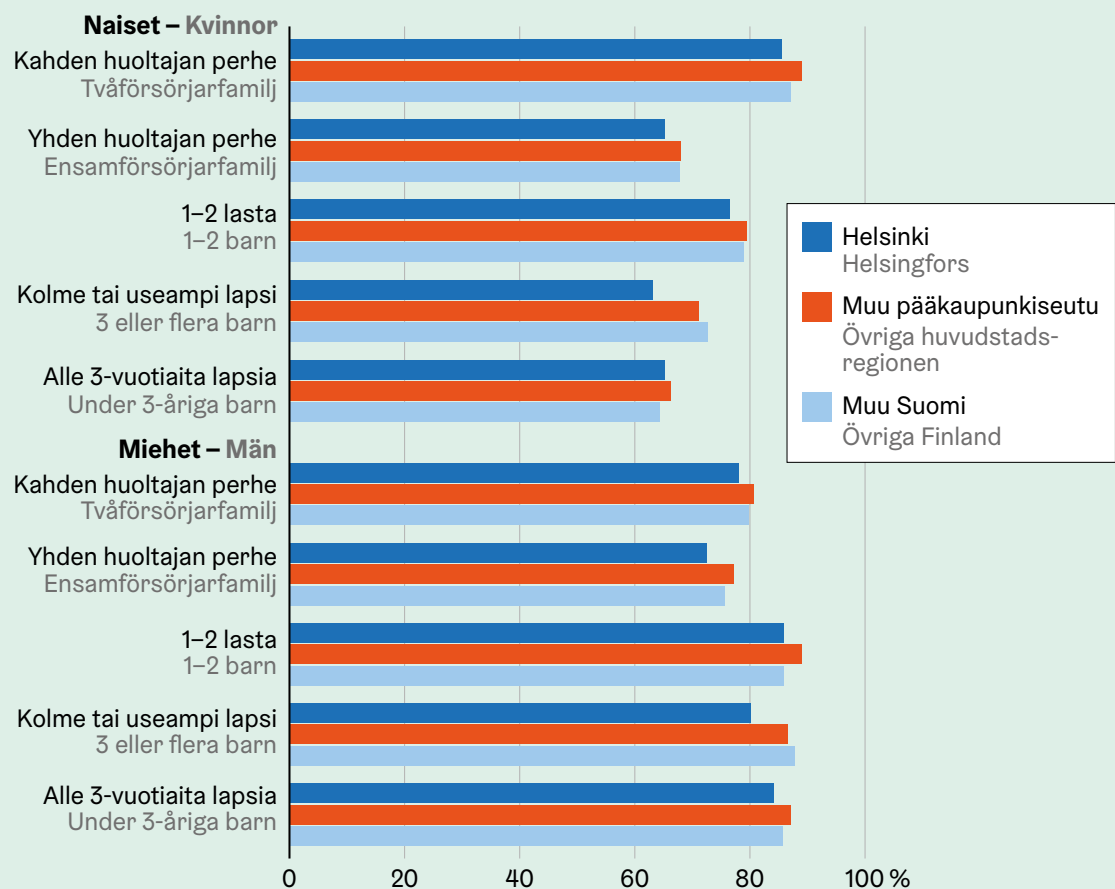
Föräldrarnas – både fädernas och mödrarnas – sysselsättningsgrad är lägre i barnfamiljer med bara en vårdnadshavare än i sådana där man är två. Av föräldrarna i vårt material var 19 procent (16 209) ensamförsörjare. I familjer med bara en vårdnadshavare var denne en man i tio procent av fallen, och andelen var bara två procent (50 pappor) om barnet var under tre år gammalt. Det är alltså inte befogat att till alla delar jämföra resultaten med avseende å könet. I vårt material har ett barn bara en vårdnadshavare, och de familjer där barnen turar om mellan modern och fadern är inte med i analysen.

Bland alla ensamförsörjare till barn under 18 var sysselsättningsgraden 13 procentenhet lägre än bland familjer med två vårdnadshavare, både för fädernas och mödrarnas del. Av ensamförsörjarfäderna förvärvsarbetade 73 procent, av fäderna i tvåförärfamiljer 86 procent. Av ensamförsörjarmödrarna förvärvsarbetade 65 procent, av tvåförärfarmödrarna 78 procent. Ensamförsörjarmödrarnas andel är så stor i Helsingfors att den sänker sysselsättningsgraden för samtliga mödrar – bland mödrar överlag var sysselsättningsgraden 75 procent.

Barnets ålder har större inverkan på sysselsättningsgraden för ensamförsörjarmödrar än för tvåförärfamiljer. För ensamförsörjarmödrar gällde att om barnen var i skolåldern förvärvsarbetade 74 procent. Var barnen 3–6 år gamla var andelen 60 procent, och om de var under 3 år gamla var den 43 procent. Deras sysselsättningsgrad når inte upp till tvåförärfarmödrarnas nivå ens när barnen växer, i och med att tvåförärfarmödrarnas sysselsättningsgrad är 79 procent redan då barnen är 3–6 år gamla.

KUVIO 3. Työllisyysaste Helsingissä, muualla pääkaupunkiseudulla ja pääkaupunkiseudun ulkopuolisessa Suomessa sukupuolen ja perhetyypin mukaan

FIGUR 3. Sysselsättningsgrad i Helsingfors, övriga huvudstadsregionen och i Finland utanför huvudstadsregionen enligt kön och familjetyp

Helsingissä työllisyysasteet ovat naapurikuntia alempia

Perheen lapsiluvun mukaan tarkasteltuna yhden lapsen perheiden osuus on Helsingissä suurempi kuin muulla pääkaupunkiseudulla ja Suomessa. Kahden lapsen perheet ovat yleisimpiä muulla pääkaupunkiseudulla ja useamman lapsen perheiden osuus on korkein pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Alle 3-vuotiaiden lasten perheitä on Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla enemmän kuin muualla Suomessa.

18–59-vuotiailla työllisyysaste on korkeampi muissa pääkaupunkiseudun kunnissa ja koko maassa kuin Helsingissä. Henkilöillä, joilla ei ole alaikäisiä lapsia, on Helsingissä koko maata korkeampi työllisyysaste, mutta matalampi kuin naapurikunnissa. Lapsiperheiden vanhempien työllisyysaste nousee muissa pääkaupunkiseudun kunnissa ja koko maan tasolla yli 80 prosentin. Työllisyysaste on sekä kahden huoltajan että yhden huoltajan perheissä Helsingissä pääkaupunkiseudun kuntien vertailun alin – tosin Vantaalla yksinhuoltajaäitien työllisyysaste on sama kuin Helsingissä. Helsingissä ja Vantaalla yksinhuoltajanaisten työllisyysaste on 65 prosenttia ja Kauniaisissa 78 prosenttia.

Bland de ensamförsörjarmödrar (192 personer) som hade tre eller flera barn yngre än sju år var sysselsättningsgraden 24 procent. Om ensamförsörjarmödrarna hade bara ett barn av den åldern var deras sysselsättningsgrad 57 procent. Bland ensamförsörjare med tre eller flera barn förblir sysselsättningsgraden låg även när barnen kommer upp i skolåldern: bara 50 procent förvärvsarbetar. Motsvarande andel bland mödrar i tvåförsörjarfamiljer var 71 procent.

Lägre sysselsättningsgrader i Helsingfors än i grannkommunerna

Andelen familjer med bara ett barn är större i Helsingfors än i övriga huvudstadsregionen och Finland. I övriga huvudstadsregionen är tvåbarnsfamiljerna vanligast, medan andelen familjer med tre eller flera barn är störst utanför huvudstadsregionen. Familjer med barn yngre än tre år finns det mera av i Helsingfors och huvudstadsregionen än i övriga Finland.

Monilapsisen helsinkiläisperheen äiti työllistyy muita heikommin

Kunnittain vertailtuna lasten isien työllisyysasteet ovat lähellä toisiaan riippumatta lasten määrästä ja iästä. Perhetyypeittäin suurin ero Helsingin, pääkaupunkiseudun ja muun maan välillä on monilapsisissa perheissä. Vähintään kolmilapsisen perheen isän työllisyysaste on Helsingissä 80 prosenttia ja Helsingin ulkopuolella keskimäärin 88 prosenttia.

Naisten työhön osallistumisessa on miehiä suurempia eroja aluevertailussa. Alle kolmivuotiaiden lasten äitien työllisyysaste on muulla pääkaupunkiseudulla Helsinkiä korkeampi, mutta Helsingin osuus on kuitenkin koko maata korkeampi. Naisten työllisyysaste notkahtaa eniten, kun perheessä on vähintään kolme lasta. Helsinkiläisnaisilla se laskee 63 prosenttiin, muulla pääkaupunkiseudulla 71 prosenttiin ja muulla maassa 73 prosenttiin.

Artikkelin tilastoaineistosta ei ole eroteltavissa vanhempien äidinkieltä tai syntyperää. On kuitenkin todennäköistä, että pääkaupunkiseudun monilapsisissa perheissä on muuta maata enemmän ulkomaalaistaustaista väestöä. Keskimäärin ulkomaalaistaustaisten työllisyysasteet ovat kantaväestöä matalampia.

Koulutus ratkaisevassa roolissa työllistymisen eroissa

Aineiston henkilöille on haettu viimeisimmän suoritettun tutkinnon perusteella koulutustausta. Koulutusasteluokitus kattaa kolme luokkaa: korkea-aste, keskiaste sekä perusaste tai tuntematon. Koulutus vaikuttaa naisten ja miesten työllisyyteen eri tavalla. Alle 18-vuotiaiden helsinkiläislasten isillä on muita miehiä korkeampi työllisyysaste kaikilla koulutusasteilla. Suurin ero on vain perusasteen suorittaneilla, joista lapsettomista miehistä 48 prosenttia oli työllisiä, isistä 69 prosenttia. Naisilla tilanne on päinvastainen. Perusasteen suorittaneista lapsettomista naisista 48 prosenttia oli työllisenä, äideistä vain 40 prosenttia.

Naisten työllisyyteen vaikuttaa enemmän koulutustaso kuin lasten ikä. Alle kolmevuotiaan lasten äideistä, jotka olivat suorittaneet vain perusasteen tutkinnon, oli työllisenä 25 prosenttia, korkea-asteen tutkinnon suorittaneista 80 prosenttia. Keskiasteen tai korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden, yli kolmivuotiaiden lasten äitien työllisyysaste on yli 70 prosenttia; perusasteen suorittaneilla äideillä työllisyysaste nousee vasta 55 prosenttiin, kun nuorin lapsi on kouluiässä.

Bland 18–59-åringar är sysselsättningsgraden högre i huvudstadsregionens övriga kommuner och hela landet än i Helsingfors. Bland de personer som inte har minderåriga barn är sysselsättningsgraden i Helsingfors högre än i landet som helhet men lägre än i grannkommunerna. Barnfamiljsföräldrarnas sysselsättningsgrad är över 80 procent i de övriga kommunerna i huvudstadsregionen och i hela landet. För både ensamförsörjarfamiljerna och tvåförsörjarfamiljernas del har Helsingfors lägsta sysselsättningsgraden bland huvudstadsregionens kommuner – om än ensamförsörjarmödrarna har samma sysselsättningsgrad i Vanda som i Helsingfors. I både Helsingfors och Vanda är sysselsättningsgraden bland kvinnliga ensamförsörjare 65 procent, i Grankulla 78 procent.

Mödrar i flerbarnsfamiljer i Helsingfors har svårare att få jobb

Sysselsättningsgraden bland barnens fäder är ganska lika i regionens kommuner oavsett barnens antal och ålder. Skillnaden mellan Helsingfors, övriga huvudstadsregionen och övriga Finland är störst bland familjer med tre eller flera barn. I dem är familjefaderns sysselsättningsgrad i genomsnitt 80 procent i Helsingfors och 88 procent utanför Helsingfors.

De lokala skillnaderna i förvärvsfrekvens är större bland mödrarna än bland fäderna. Bland mödrar till under treåriga barn är sysselsättningsgraden högre i övriga huvudstadsregionen än i Helsingfors, men ändå är den högre i Helsingfors än i hela landet. Kvinnornas sysselsättningsgrad är lägst då det finns tre eller flera barn i familjen: i Helsingfors 63 procent, i övriga huvudstadsregionen 71 procent och övriga Finland 73 procent.

Artikeln statistiska utgångsmaterial möjliggör ingen precisering enligt föräldrarnas modersmål eller härkomst. Men det är sannolikt att det bland familjer med minst tre barn är flera som har utländsk bakgrund i huvudstadsregionen än i övriga Finland. I medeltal har de som har utländsk bakgrund lägre sysselsättningsgrad än ursprungsbefolkningen.

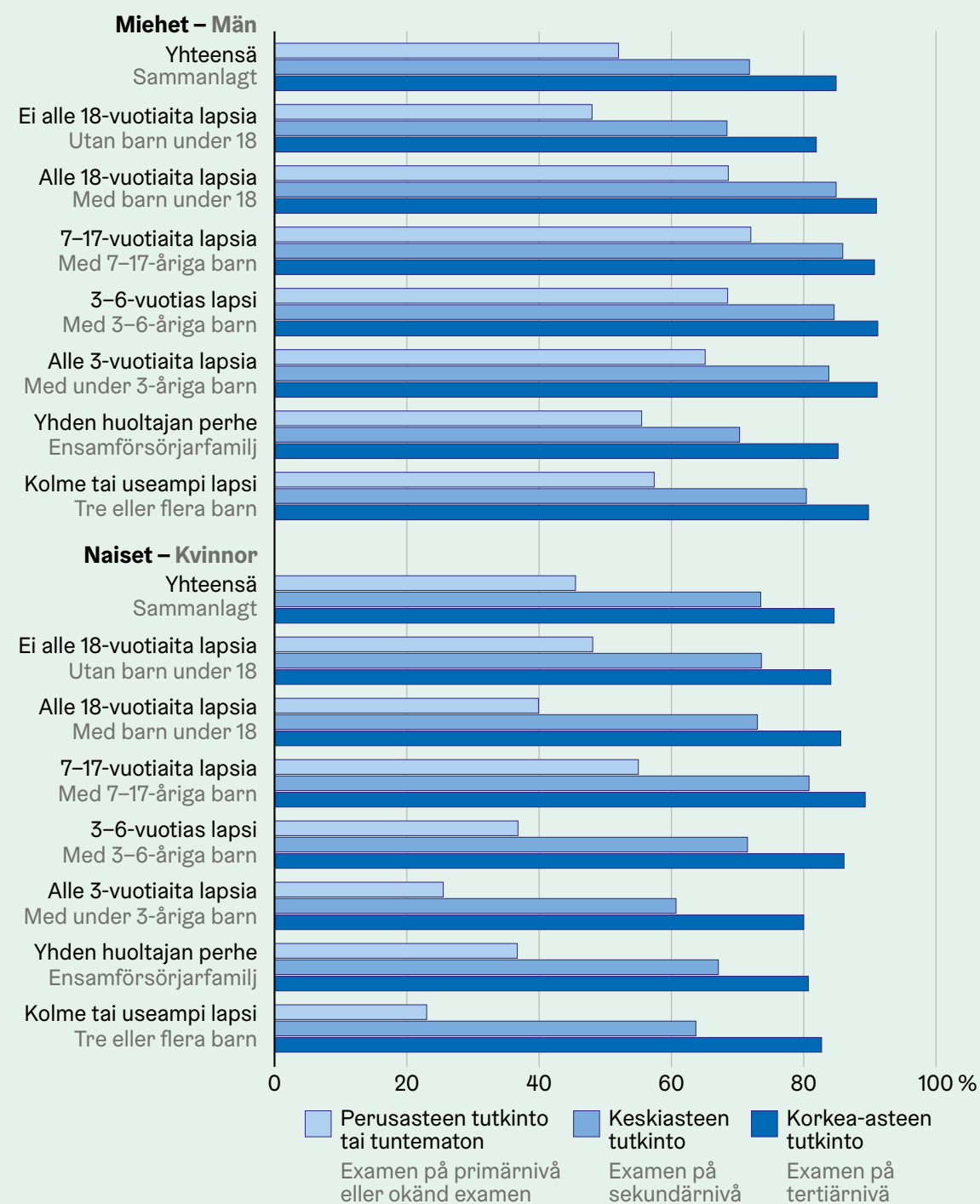
Utbildningen avgörande för skillnaderna i förvärvssysselsättning

Vi kunde fastställa en utbildningsbakgrund för personerna i vårt material utgående från deras senast avlagda examen. Det handlar om tre nivåer: högskolenivå (tertiär), mellannivå (sekundär) och grundskolenivå eller okänd (primär nivå).

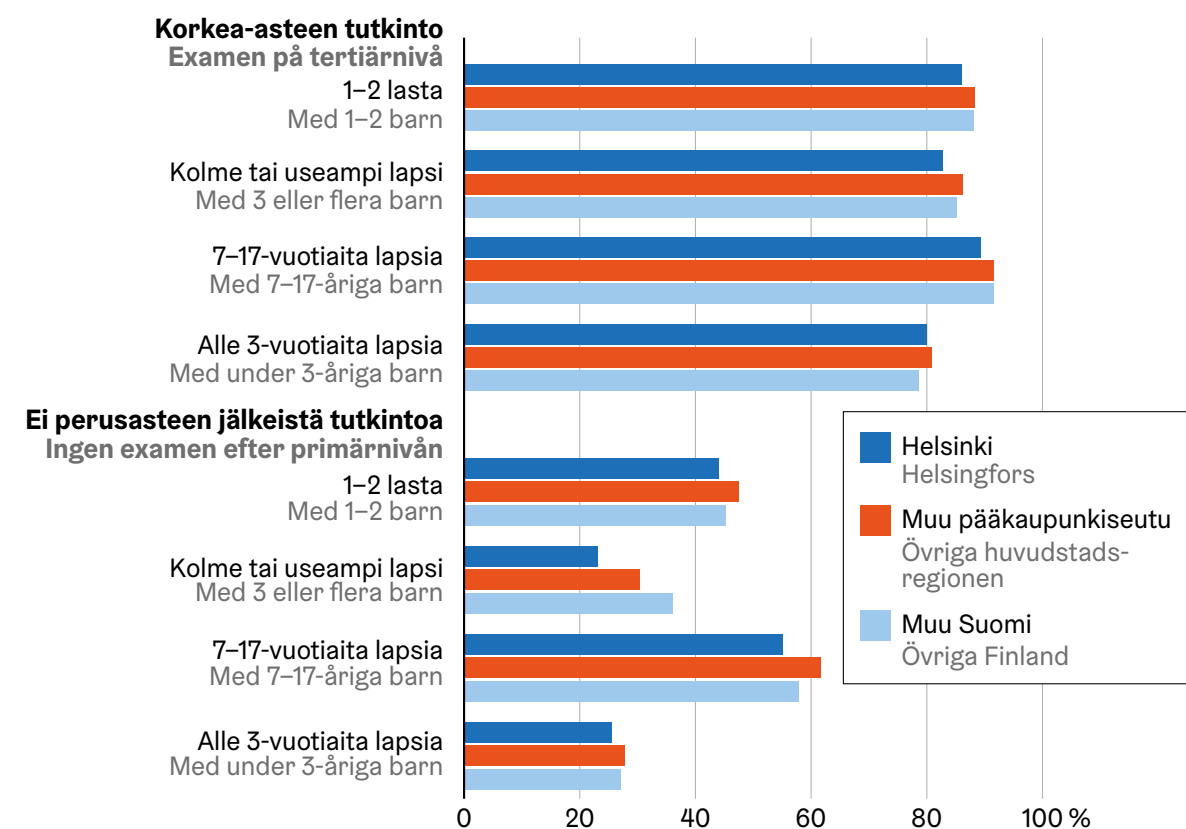

Lapsiperheiden vanhempien työllisyysaste on korkein, kun lapsia on kaksi.

KUVIO 4. Helsingkiläisten 18–59-vuotiaiden työllisyysaste sukupuolen, lasten iän ja koulutusasteen mukaan
FIGUR 4. Sysselsättningsgrad bland 18-59-åringar i Helsingfors enligt kön, utbildningsnivå och barnets ålder

KUVIO 5. Naisten työllisyysasteet perhetyypin ja koulutustaustan mukaan Helsingissä, muualla pääkaupunkiseudulla ja pääkaupunkiseudun ulkopuolisessa Suomessa
FIGUR 5. Sysselsättningsgrader bland kvinnor enligt familjetyp och utbildning i Helsingfors, övriga huvudstadsregionen och Finland utanför huvudstadsregionen

Samoin useamman lapsen vanhempien ja yksinhuoltajien työllisyyteen vaikuttaa enemmän koulutusaste kuin perhe-tilanne. Kolmen tai useamman lapsen äideistä, joilla oli korkea-asteen tutkinto, oli työllisenä 83 prosenttia. Keskiasteen tutkinnon suorittaneilla vastaava osuus oli 64 prosenttia ja perusasteen suorittaneilla 23 prosenttia. Korkea-asteen suorittaneista yksinhuoltajaäideistä 81 prosenttia oli työllisenä, keskiasteen suorittaneista 67 prosenttia ja perusasteen suorittaneista 37 prosenttia.

Korkeakoulutetuilla vanhemmillä pienet erot työllisyydessä kunnittain

Lapsiperheiden koulutustaso on Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla keskimäärin muuta maata korkeampaa. Korkea-asteen koulutettujen osuus on suurempi. Toisaalta vain perusasteen koulutuksen omaavia on pääkaupunkiseudulla muuta maata enemmän.

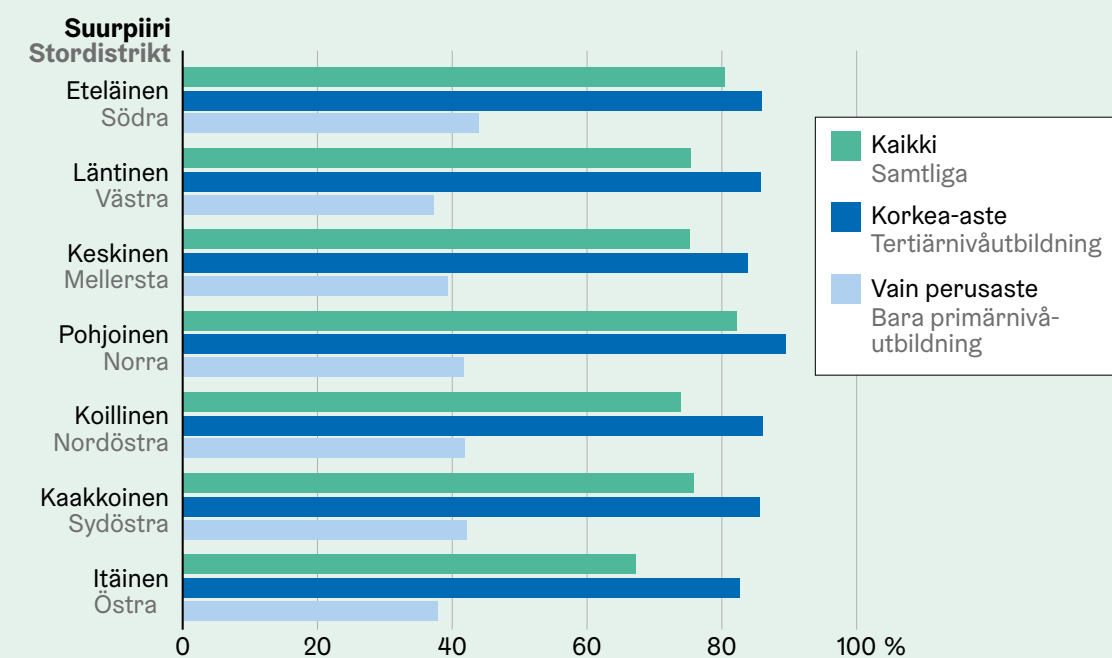
Korkea-asteen koulutuksen suorittaneilla vanhemmillä työllisyserot Helsingin, muun pääkaupunkiseudun ja muun maan välillä ovat pienet. Naisten korkein työllisyysaste on korkeakoulutetuilla kouluikäisten lasten äideillä. Helsingin ul-

Utbildningen inverkar olika på kvinnors och mäns förvärvs-sysselsättning. Oavsett utbildningsnivå har fäder till under 18-åriga barn i Helsingfors högre sysselsättningsgrad än andra män. Störst är skillnaden bland dem som har utbildning på högst primärnivå: 48 procent av männen utan barn och 69 procent av fäderna var förvärvssysselsatta. Bland kvinnorna är läget det motsatta: hade man utbildning på högst primärnivå var 48 procent av de barnlösa kvinnorna sysselsatta, men bara 40 procent av mödrarna.

Kvinnornas sysselsättningsläge påverkas mera av utbildningsnivån än av barnens ålder. Bland de mödrar till under treåriga barn som hade högst primär utbildning förvärvsarbetade 25 procent, men bland dem med tertiär utbildning 80 procent. Bland mödrar som hade över treåriga barn och utbildning på sekundär- eller tertiärnivå är sysselsättningsgraden över 70 procent, medan den för mödrar med högst primär utbildning på sin höjd är 55 procent, nämligen då yngsta barnet nått skolåldern.

På samma vis påverkas sysselsättningen bland föräldrar till flera barn och bland ensamförsörjare mer av utbildningen än av familjesituationen. Bland mödrar med tre eller flera barn och examen på tertiärnivå förvärvsarbetade 83 pro-

KUVIO 6. Alle 18-vuotiaiden lasten äitien työllisyysaste koulutustaustan mukaan Helsingin suurpiireissä
FIGUR 6. Sysselsättningsgrad bland mödrar till under 18-åriga barn enligt utbildning i stordistriktet i Helsingfors

kopuolella asuvilla se on 91 prosenttia ja helsinkiläisäideillä vastaava osuus on 89 prosenttia. Alimmillaankin korkea-koulutettujen naisten työllisyysaste oli 79 prosenttia muualla Suomessa asuvilla alle 3-vuotiaiden lasten äideillä.

Vain perusasteen suorittaneilla naisilla alueelliset erot työllisyysasteessa vaihtelevat huomattavasti enemmän kuin korkeakoulutetuilla. Parhaimmillaan ilman ammatillista koulutusta olevien naisten työllisyys on perheissä, joissa on kouluikäisiä lapsia: muulla pääkaupunkiseudulla 62 prosenttia ja Helsingissä 55 prosenttia. Matalasti koulutetuilla monilapsisen perheen äideillä työhön osallistuminen laskee Helsingissä 23 prosenttiin, muulla Suomessa vastaava osuus on 36 prosenttia.

Koulutus tasaa Helsingin sisäisiä alueellisia eroja

Helsingissä alueelliset erot työhön osallistumisessa ovat suuria; suurpiireittäin tarkasteltuna lapsiperheiden vanhempien työllisyysasteet vaihtelevat 72–90 prosentin välillä. Työllisyysasteet ovat korkeimmillaan Östersundomin suurpiirissä sekä Pohjoisessa ja Eteläisessä suurpiirissä. Kaupungin matalin työllisyysaste on Itäisessä suupiirissä. Peruspiireittäin työllisyysasteiden vaihtelu on suurempaa, 63–91 prosentin välillä. Korkeimmat työllisyysasteet ovat Länsi-Pakilan, Tuomarinkylän ja Itä-Pakilan peruspiireissä ja matalimmat Jakomäen, Mellunkylän ja Pasilan peruspiireissä.

Kun tarkastellaan alaikäisten lasten äitien työhön osallistumista, työllisyysasteet vaihtelevat suurpiireittäin 67–86 prosentin välillä. Koulutustaustan yhteys naisten työssäkäyntiin on kuitenkin samankaltainen kaupungin eri alueilla; korkeasti koulutettujen naisten työllisyysaste vaihtelee suur-

cent. Motsvarande andel bland dem i samma kategori med examen på sekundärnivå var 64 procent och bland dem med primärutbildning 23 procent. Bland ensamförsörjarmödrar med tertiärexamen förvärsarbetade 81 procent, med sekundärexamen 67 procent och primärexamen 37 procent.

Små skillnader i sysselsättning kommuner emellan bland föräldrar med hög utbildning

I medeltal är utbildningsnivån bland barnfamiljer högre i Helsingfors och huvudstadsregionen än i övriga Finland: andelen familjer med tertiärnivåutbildning är större. Men samtidigt är även andelen familjer med bara primärutbildning större i huvudstadsregionen än i övriga Finland.

Bland föräldrar med utbildning på tertiärnivå är skillnaderna i sysselsättning små mellan Helsingfors, övriga huvudstadsregionen och övriga Finland. Högsta sysselsättningen bland kvinnor har tertiärutbildade mödrar till barn i skolåldern. Utanför Helsingfors är den 91 procent och i Helsingfors 89 procent. Även som allra lägst är sysselsättningsgraden bland tertiärutbildade kvinnor 79 procent, nämligen bland mödrar till under treåriga barn i övriga Finland.

Bland kvinnor med enbart primärnivåutbildning varierar de lokala skillnaderna i sysselsättningsgrad klart mera än bland dem med tertiärnivåutbildning. Bland kvinnor utan yrkesutbildning är sysselsättningsgraden högst i familjer med barn i skolåldern: i övriga huvudstadsregionen 62 procent och i Helsingfors 55 procent. Bland lågutbildade flerbarnsmödrar förvärsarbetar 23 procent i Helsingfors, att jämföra med 36 procent i övriga Finland.

piireittäin Itäisen suurpiirin 83 prosentin ja Pohjoisen 89 prosentin välillä. Vain perusasteen koulutettujen naisten alin työllisyysaste on Itäisen 38 prosenttia ja korkein Eteläisen 44 prosenttia. Näyttää siis siltä, että suurpiirien väliset erot selittyvät ennen kaikkea alueiden erilaisella koulutustapohjalla. Alueilla, joissa asuu paljon korkeasti koulutettuja vanhempia, työllisyysasteet nousevat korkeiksi ja vastaavasti alemman koulutustason alueilla työssäkäynti jää alemmalla tasolla.

Koulutuksen merkitys työllisyyteen on perhetilannetta suurempi

Tämän aineiston valossa lapsiperheiden kokonaistilanne työmarkkinoilla ei herätä syytä suureen huoleen; keskimäärin heidän työllisyysasteensa on korkeampi kuin muun väestön. Tarkastelu tuo kuitenkin esiin ryhmiä, joiden asema työmarkkinoilla on selvästi vaikeutunut. Päivähoitoikäisten lasten yksinhuoltajilla on selviä vaikeuksia päästä työelämään. Myös monilapsisten perheiden äitien työllistyminen säilyy heikkona, vaikka lapset kasvavat. Yhteiskunnan taloudelliset tukijärjestelmät koskettavat erityisesti pienituloisia, yksinhuoltaja- ja monilapsisia perheitä, ja tukien menettäminen matalapalkkaisen työn vuoksi rajoittaa työhön osallistumisensa mielekkyyttä. Joustavien päivähoitojärjestelyiden merkitys on suuri; pätkä- ja osa-aikatyö sekä epätyypilliset työajat tarvitsevat yhä parempaa huomioimista lastenhoitojärjestelyissä.

” Monilapsisten perheiden äitien työllistyminen säilyy heikkona, vaikka lapset kasvavat.

Isien työllisyysaste on parempi kuin lapsettomien miesten, eikä lasten iällä tai lukumäärällä ei ole juuri vaikutusta isien työllisyyteen. Sen sijaan äitien työllisyysasteeseen lasten ikä ja lukumäärä vaikuttavat voimakkaasti. Lapsiperheiden työllisyysasia onkin sukupuoliasia etenkin pienten lasten vanhemmilla. Äitien työllisyysaste nousee lasten tullessa kouluikään, mutta ei saavuta isien työllisyystasoa. Etenkin yksinhuoltajuus ja vähintään kolme lasta vaikuttavat pitkälle äitien tulevaisuuden työllistymiseen.

Koulutustaustan yhteys vanhempien työmarkkinatilanteeseen on kiistaton. Ammatillisen tai korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden työllisyysaste pysyy korkeana eri perhetilanteissa, mutta vain perusasteen suorittaneet ovat vaarassa ajautua pois työmarkkinoilta, etenkin jos lapsia on useampia. Myös alueiden väliset työllisyserot tasoittuvat, kun niitä tarkastelee vanhempien koulutuksen kautta. Koulutuspoliittisten päätösten merkitys vanhempien työllisyyteen on siis vähintäänkin yhtä tärkeä kuin perhepoliittiset ratkaisut.

Työllisyysasteita vertailtaessa on syytä huomioida, että osa vanhemmista opiskelee päätoimisesti ja heillä työllisyys-

Utbildningen jämnar ut lokala skillnader inom Helsingfors

I Helsingfors är de lokala skillnaderna i förvärsfrekvens stora: beroende på stordistriktet varierar sysselsättningsgraden bland barnfamiljsföräldrar mellan 72 och 90 procent. Högst är sysselsättningsgraden i Östersundoms stordistrikt samt i Norra resp. Södra stordistriktet. Lägst är den i Östra stordistriktet. Ännu större är skillnaderna distriktet emellan, allt mellan 63 och 91 procent. Högst är sysselsättningsgraden i distriktet Västra Baggböle, Domarby och Östra Baggböle, lägst i Jakobacka, Mellungsby och Böle.

En analys av förvärsfrekvensen bland mödrar till minderåriga barn visar att sysselsättningsgraden varierar mellan 67 och 86 procent beroende på stordistrikt. Ändå är sambandet mellan utbildning och kvinnligt yrkeslivsdeltagande likartat i stadens olika delar: tertiärutbildade kvinnors sysselsättningsgrad varierar stordistriktvis mellan 83 procent i Östra och 89 procent i Norra. Bland enbart primärutbildade kvinnor är sysselsättningsgraden lägst i Östra, 38 procent, och högst i Södra, 44 procent. Det tyder på att skillnaderna stordistrikt emellan framför allt förklaras av att utbildningsstrukturen är olika i de olika områdena. I områden med en stor andel högt utbildade föräldrar är sysselsättningsgraderna höga, och på motsvarande sätt är de låga i områden med lägre utbildningsnivåer.

Utbildningen spelar en större roll än familjesituationen

I ljuset av vår undersökning finns det ingen större anledning till oro för barnfamiljernas ställning på arbetsmarknaden: i medeltal är deras sysselsättningsgrad högre än den övriga befolkningens. Ändå visar våra rön på sådana grupper vars arbetsmarknadsläge klart försämrats. Ensamförsörjare till barn i daghemsåldern har klara svårigheter att komma in i arbetslivet. Också bland mödrar i flerbarnsfamiljer är sysselsättningsläget dåligt även när barnen blir äldre. Samhällets ekonomiska stödssystem berör i synnerhet låginkomsttagare, ensamförsörjare och flerbarnsfamiljer, och motivationen att ta emot ett låglönejobb försämrats av att man förlorar rätten till de olika stöden. Flexibla dagvårdsarrangemang spelar en stor roll i och med att snuttjobb, deltidsjobb och atypiska arbetstider kräver allt mera jämkande med dagvården.

Bland pappor är sysselsättningsläget bättre än bland män som inte har barn, och barnens ålder eller antal inverkar inte nämnvärt på fädernas sysselsättningsgrad. Men på mödrarnas sysselsättningsgrad inverkar barnens ålder och antal starkt. Barnfamiljernas sysselsättning är en könsfråga i synnerhet bland småbarnsföräldrar. Mödrarnas sysselsättningsgrad stiger vartefter barnen kommer upp i skolåldern, men den kommer inte upp till männens nivå. I synnerhet om mödrarna är ensamförsörjare och har tre barn eller flera påverkar det deras framtida sysselsättningsläge.

Utbildningens samband med föräldrarnas arbetsmarknadsläge är odiskutabelt. Bland dem som avlagt yrkes- eller högskoleexamen hålls sysselsättningsgraden hög i olika familjesituationer, medan de som har bara primärutbildning riskerar trilla av arbetsmarknaden, i synnerhet om de har flera barn. Även områden emellan utjämnas skillnaderna i syssel-

tilanne voi muuttua valmistumisen myötä. Opiskelijoita on eniten vain perusasteen tutkinnon suorittaneissa; opiskelijoiden osuus on naisilla 10 ja miehillä 5 prosenttia. Korkeimmillaan opiskelijoiden osuus (17 %) on yhden huoltajan perheiden äideillä, joilla on yksi tai kaksi alle kouluikäistä lasta.

Kuntavertailu tuo esiin Helsingin heikomman tilanteen lapsiperheiden työllisyydessä, etenkin monilapsisten perheiden vanhemmat ovat työllistyneet heikosti. Ulkomaalais-taustaisten suurempi osuus Helsingissä saattaa vaikuttaa tilanteeseen, mutta asian todentaminen vaatisi uuden aineis-totarkastelun. Aineisto kuvaa vuoden 2014 tilannetta, jolloin yleinen taloussuhdanne oli epävarma ja työttömyys yleis-tyi vauhdilla. Kun yleinen työmarkkinatilanne kohenee, kuten näyttäisi tapahtuvan vuoden 2017 aikana, myös lapsiperhei-den vanhempien työssäkäynti kasvaa. ■

MINNA SALORINNE toimii yliaktuaarina ja **SANNA RANTO** tutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja tilastot -yksikös-sä.

Kattavammin tietoa perheiden pienten lasten hoitovalinnois-ta ja vanhempien työllisyydestä sekä sisarusten vaikutuk-sesta hoitoratkaisuihin tarkastellaan tulevassa Kelan ja Hel-singin kaupungin yhteistutkimuksessa Helsinkiläisten lasten lastenhoitojärjestelyt (Hela), jonka ensimmäinen raportti on tulossa vuoden 2017 aikana. Ks. myös uutinen sekä Haatajan ja Valasteen artikkeli tässä lehdessä.

sättning då man utgår från föräldrarnas utbildning. Således har olika utbildningspolitiska beslut åtminstone lika stor inverkan som familjepolitiska beslut på föräldrarnas sysselsät-ningsläge.

Då vi jämför sysselsättningsgrader bör vi också komma ihåg att en del av föräldrarna studerar på heltid och att de-ras sysselsättningsläge kan förändras när de läst färdigt. Störst är andelen studerande bland dem som har enbart primärbildning; 10 procent bland kvinnor och 5 procent bland män. Allra störst är andelen (17 %) bland ensamför-sörjarmödrar med ett eller två barn yngre än skolåldern.

Vår jämförelse kommuner emellan visar att Helsingfors lig-ger sämre till beträffande barnfamiljernas sysselsättningslä-ge: i synnerhet föräldrar i flerbarnsfamiljer har fått jobb säm-

HELSINGIN KAUPUNKI / JUSSI HELLSTEN

re. Läget kan påverkas av att andelen invånare med utländsk bakgrund är större i Helsingfors, men att fastställa det skulle kräva ett nytt analysmaterial. Vårt material beskriver läget år 2014, då det allmänna konjunkurläget var osäkert och arbets-lösheten ökade snabbt. Då det allmänna arbetsmarknadslä- get förbättras, vilket tycks ha skett under år 2017, ökar för- värvsarbetandet även bland barnfamiljsföräldrarna.

I en kommande undersökning utförd av FPA och Hel-singfors stad under namnet Hela – helsinkiläisten las- ten lastenhoitojärjestelyt analyseras mera täckande små- barnsfamiljers val av omsorgsform och föräldrarnas sysselsättningsläge samt syskonens inverkan på omsorgs- formen. Den första rapporten utkommer ännu under år 2017. ■

MINNA SALORINNE verkar som överaktuarie och **SANNA RANTO** som forskare vid Helsingfors stadskansliens enhet stadsforskning och -statistik.

Yksivuotiaiden vanhemmat tyytyväisiä varhaiskasvatukseen

– osa tarvitsisi enemmän tukea ja huomiota

Ettåringars föräldrar nöjda med barndagvården

– en del skulle behöva mera stöd och uppmärksamhet

JOHANNA LAMMI-TASKULA • JOHANNA HIETAMÄKI

Helsingissä ja yhdeksässä muussa kunnassa kerättiin kesällä 2016 tietoa yksivuotiaiden lasten vanhemmilta lastenhoidon ratkaisusta sekä monista lapsen ja perheen hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Tulokset kertovat perheiden moninaisuudesta ja erityisesti vanhempien taustan merkityksestä. Tässä esitettyjen tulosten perusteella näyttää siltä, että matalammin koulutetuilla vanhemmilla ja heidän lapsillaan olisi nykyistä enemmän tarvetta tukeen ja huomioon niin varhaiskasvatuksen kuin muidenkin lasten ja perheiden palveluiden piirissä.

Helsinki on mukana Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa CHILDCARE-tutkimushankkeessa¹ (2016–20) yhdeksän muun² suomalaisen kunnan kanssa. Jyväskylän yliopiston, Tampereen yliopiston ja THL:n yhteisessä hankkeessa tutkitaan tasa-arvon kysymyksiä kuntien varhaiskasvatus- ja esiopetuspalveluissa sekä lastenhoidon tukien järjestelmissä. Hankkeen tavoitteena on mm. selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat vanhempien lasten hoidon ratkaisuihin ja miten nämä ratkaisut mahdollisesti kytkeytyvät lasten ja perheiden hyvinvointiin.

CHILDCARE-hankkeessa on kerätty runsaasti erilaista tutkimusaineistoa: haastateltu kuntapäätäjää, virkamiehiä ja pienten lasten vanhempia sekä tehty vanhemmille suunnattuja kyselyjä. Tässä artikkelissa esittelemme yksivuotiaiden lasten vanhemmille suunnatun kyselytutkimuksen keskeisiä tuloksia. Yksivuotiaiden lasten perheissä varhaiskasvatusa koskevat kysymykset ovat ajankohtaisia, kun vanhempainvapaan jälkeen valitaan kotihoidontuen käyttöä ja kodin ulkopuolisen varhaiskasvatuksen välillä.

Kuvaamme ensin lyhyesti kyselyaineiston rakennetta. Tarkastelemme yksivuotiaiden lasten hoitomuotoja ja lasten vanhempien mielipiteitä ja kokemuksia varhaiskasvatuksesta Helsingissä. Lisäksi tarkastelemme vanhempien kokemuksia hyvinvoinnista, terveydestä ja vanhemmuudesta ja erittelemme näitä yhtäältä vanhemman sukupuolen, toisaalta koulutustason mukaan.

1) <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/kotisivut/childcare>

2) Helsingin ohella mukana ovat Alajärvi, Hamina, Jyväskylä, Kittilä, Lieksa, Oulu, Salo, Tampere ja Ulvila.

I Helsingfors och i nio andra kommuner insamlades på sommaren 2016 uppgifter av ettåriga barns föräldrar om avgöranden inom barnvården och om flera andra aspekter av barnens och familjernas välmående. Resultaten illustrerar familjernas mångfald och speciellt betydelsen av föräldrarnas bakgrund. I ljuset av nedan framställda resultat ser det ut att föräldrar med låg utbildningsnivå och deras barn skulle ha mera behov av stöd och uppmärksamhet än för närvarande, såväl inom barndagvården som inom andra former av tjänster för barnen och familjerna.

Helsingfors och nio andra kommuner i Finland¹ deltar i CHILDCARE-forskningsprojektet² (2016–2020), som finansieras av rådet för strategisk forskning vid Finlands Akademi. I det gemensamma projektet för Jyväskylä universitet, Tammerfors universitet och Institutet för hälsa och välfärd undersöks jämställdhetsfrågor inom kommunernas barndagvårdstjänster och förskoleundervisning samt inom systemen för stöd till barnavård. Projektets mål är bl.a. att utreda vilka faktorer som påverkar föräldrarnas beslut gällande barnens vård och dessa besluts eventuella samband med barnens och familjernas välfärd.

Inom CHILDCARE-projektet har man samlat in en stor mängd olika forskningsmaterial. Man har intervjuat kommunala beslutsfattare, tjänstemän och småbarnsföräldrar och dessutom har man gjort förfrågningar till föräldrar. I denna artikel presenterar vi de centrala resultaten av enkäten till barnens föräldrar. Inom ettåriga barns familjer är dessa frågor aktuella när man efter föräldraledigheten väljer mellan hemvårdstöd och barndagvård utanför hemmet.

Vi presenterar först i korthet enkätmaterialens struktur. Vi granskar ettåriga barns olika vårdformer samt föräldrarnas åsikter om och erfarenheter av barndagvård i Helsingfors. Dessutom granskar vi föräldrarnas erfarenheter av välfärden, hälsan och föräldraskapet. Vi analyserar dem enligt å ena sidan föräldrarnas kön och å andra sidan enligt hens utbildningsnivå.

1) Utom Helsingfors deltar Alajärvi, Fredrikshamn, Jyväskylä, Kittilä, Lieksa, Uleåborg, Salo, Tammerfors och Ulfby.

2) <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/kotisivut/childcare>

KYSELYAINEISTO

- **Lähes 15 000** yksivuotiaan lapsen vanhempaa kymmenessä kunnassa sai kesällä 2016 vastattavakseen lasten varhaiskasvatusvalintoja ja niiden taustatekijöitä käsittelevän kyselyn. Helsingissä otos kattoi 6 456 vanhempaa. (Tarkempaa tietoa otokseen valituista alueista ja kyselystä ks. Hietämäki ym. 2017.)
- **Yksivuotiaita** lapsia koskevan kyselyn vastausaktiivisuus jäi alhaiseksi: kyselyyn vastasi vain noin joka viides otoksen vanhemmista. Helsingissä kyselyyn vastasi 815 äitiä ja 403 isää. Kummankin vanhemman oli tarkoitus vastata erikseen, mutta noin joka kymmenes vastasi yhdessä puolisonsa kanssa, jolloin toinen vastaus jäi perheeltä lähettämättä. Helsingissä vanhempien vastaukset kattoivat yhteensä 933 lasta (27 %).
- **Kyselyyn** vastanneet yksivuotiaiden helsinkiläislapsien vanhemmat olivat varsin hyväosaisia. Yli puolet (57 %) oli suorittanut yliopistotutkinnon, ja voimassa oleva työsuhde oli 90 prosentilla isistä ja 73 prosentilla äideistä. Perheistä suurin osa (82 %) oli ydinperheitä, joissa oli kaksi vanhempaa.

ENKÄTMATERIALET

- **Nästan 15 000** föräldrar till ettåriga barn i tio kommuner fick på sommaren 2016 svara på en förfrågan angående deras val av barndagvård och valets bakgrundsfaktorer. I Helsingfors omfattade urvalet 6 456 föräldrar. (Närmare uppgifter om de områden som invaldes i urvalet och om frågorna, se Hietämäki m.fl. 2017).
- **Svarsaktiviteten** på frågor angående ettåriga barn blev låg; endast cirka en femtedel av föräldrarna i urvalet svarade. I Helsingfors svarade 815 mödrar och 403 fäder. Avsikten var att vardera föräldern skulle svara separat, men cirka en tiondedel svarade tillsammans med sin make/a, vilket betyder att familjen underlät att skicka vartannat svar. I Helsingfors omfattade föräldrarnas svar sammanlagt 933 barn (27 %).
- **De föräldrar** till ettåriga helsingforsbarn, som svarade på enkäten, var rätt välsituerade. Mer än hälften (57 %) hade avlagt studentexamen. 90 % av fäderna och 73 % av mödrarna hade ett gällande arbetsförhållande. Största delen av familjerna (82 %) var kärnfamiljer med två föräldrar.

Yksivuotiaiden helsinkiläislapsen hoitomuodot ja vanhempien tyytyväisyys hoitomuotoon

Yksivuotiaista reilu kolmasosa oli varhaiskasvatuksessa tai kotiin palkatun hoitajan hoidossa vanhempien vastatesa CHILDCARE-hankkeen kyselyyn. Helsingissä 65 prosenttia vanhemmista kertoi lapsen olevan kotona vanhemman tai vanhempien hoidettavana. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa oli neljäsosa (26 %) ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa kaksi prosenttia lapsista, kuudella prosentilla oli palkattu hoitaja kotiin. Vuorohoidossa eli arkena klo 18–06 välillä tai viikonloppuhoidossa oli kolme prosenttia yksivuotiaista helsinkiläislapsista.

Mitä matalampi koulutus tai heikompi työmarkkina-asema vanhemmalla oli, sitä todennäköisemmin yksivuotias lapsi hoidettiin kotona. Niistä helsinkiläisvanhemmista, joilla ei ollut ammatillista koulutusta tai jotka olivat käyneet ammatillisen kurssin, 79 prosenttia hoiti lasta kotona, korkeakoulutetuista puolestaan 61 prosenttia. Jos vanhemmalla ei ollut voimassa olevaa työsuhdetta odottamassa, yksivuotiaista hoiti kotona peräti 81 prosenttia.

Palkattuja hoitajia käyttivät muita useammin korkeakoulutetut (8 %), samoin yksityistä varhaiskasvatusta (3 prosenttia). Yksinhuoltajaperheissä käytettiin paitsi kunnallisia, myös palkattuja lastenhoitopalveluita suhteessa useammin kuin muissa perhemuodoissa.

Ettåriga helsingforsbarns vårdformer och föräldrarnas nöjdhet med vårdformen

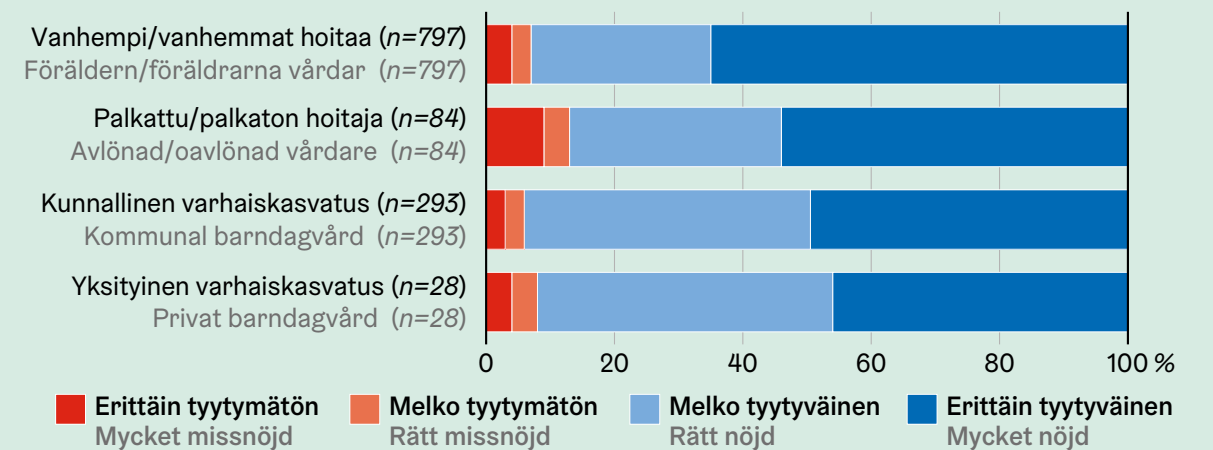
Av ettåringarna var en dryg tredjedel i barndagvård eller sköttes hemma av en avlönad vårdare då föräldrarna svarade på CHILDCARE-enkätens frågor. I Helsingfors meddelade 65 % av föräldrarna att barnet var hemma och sköttes av en eller av båda föräldrarna. En fjärdedel (26 %) var i kommunal barndagvård och 2 % av barnen var i privat barndagvård. Sex procent hade en avlönad vårdare hemma. Tre procent av ettåriga helsingforsbarn var i växelvård, dvs. vardagar mellan kl. 18 och 06 eller under veckosluten.

Ju lägre föräldrarnas utbildningsnivå var, eller ju svagare deras ställning var på arbetsmarknaden, desto mera sannolikt var det att deras ettåriga barn vårdades hemma. Av de helsingforsföräldrar som inte hade någon yrkesutbildning, eller som hade genomgått en yrkeskurs, skötte 79 % sitt barn hemma. Av föräldrar med högskoleutbildning vara motsvarande siffra 61 %. Om föräldrarna inte hade ett existerande arbetsförhållande, som väntade på dem, skötte så mycket som 81 % sitt ettåriga barn hemma.

Föräldrar med högskoleutbildning utnyttjade avlönade vårdare mera än andra (8 %). Det samma gällde privat barndagvård (3 %). Familjer med en försörjare utnyttjade både kommunal och avlönad barnavård i större utsträckning än andra familjeformer.

KUVIO 1. Helsingforsföräldrarnas nöjdhet med sitt ettåriga barns vårdform, %

FIGUR 1. Helsingforsföräldrarnas nöjdhet med sitt ettåriga barns vårdform, %.

Helsingkiläisistä vanhemmista 60 prosenttia oli erittäin tyytyväisiä ja 33 prosenttia melko tyytyväisiä yksivuotiaan lapsensa hoitomuotoon. Kotihoitoon oltiin vähän useammin tyytyväisiä kuin kodin ulkopuoliseen hoitoon (Kuvio 1). Tyytymättömyys oli hieman yleisempää, jos lasta hoiti palkattu hoitaja: näistä vanhemmista joka kymmenes kertoi olevansa erittäin tyytymätön hoitomuotoon.

YKSIVUOTIAISTA HELSINKILÄISLAPSISTA lähes kaksi kolmesta (64 %) oli jatkamassa samassa hoitomuodossa lähitulevaisuudessakin. Kotihoidossa olevista lapsista noin puolet (55 %) oli jatkamassa kotihoidossa. Kunnalliseen varhaiskasvatukseen oli vanhempien vastausten mukaan siirtymässä reilu neljäsosa (29 %) lapsista, yksityiseen varhaiskasvatukseen neljä prosenttia ja joko kunnalliseen tai yksityiseen kolme prosenttia.

Noin puolet (56 %) vanhemmista suunnitteli hoitavansa yksivuotiaista lastaan kotona 2–3-vuotiaaksi, ja reilu kolmanes (37 %) enintään 1,5-vuotiaaksi. Mitä korkeampi koulutus vastanneella vanhemmalla oli, sitä nuorempaan yksivuotiaan suunniteltiin siirtävän kodin ulkopuoliseen hoitoon. Sen sijaan vanhemman työsuhdeella tai maahanmuuttajataustalla ei ollut merkittävää yhteyttä suunnitellun lapsen kotihoiton pituuden kanssa.

Merkittävin syy sille, miksi yksivuotiaista hoidettiin kotona, oli vanhemman halu viettää aikaa lapsen kanssa. Monet yksivuotiaan vanhemmat myös kokivat, että lapsi oli liian nuori kodin ulkopuoliseen hoitoon. Avoimissa vastauksissa kotihoiton syiksi mainittiin muun muassa imetys sekä se, että lapsen laittaminen varhaiskasvatukseen olisi taloudellisesti kannattamatonta. Kodin ulkopuolisen hoitomuodon valinnalle merkittävimpiä seikkoja helsinkiläisvanhemmat pitivät hoitopaikan sopivaa sijaintia, ilmapiiriä sekä toisten lasten seuraa.

Av föräldrarna i Helsingfors var 60 % mycket nöjda och 33 % rätt nöjda med sitt ettåriga barns vårdform. De var mindre ofta nöjda med hemvård än med vård utanför hemmet (Figur 1). Missnöjet var något mera allmänt då barnet sköttes av en avlönad vårdare; av dessa föräldrar meddelade en tiondedel att de var mycket missnöjda med vårdformen.

AV ETTÅRIGA HELSINGFORSBARN skulle nästan två tredjedelar (64 %) fortsätta med samma vårdform också i den närmaste framtiden. Av barn i hemvård skulle cirka hälften (55 %) fortsätta med samma vårdform. Enligt föräldrarnas svar avsåg en dryg fjärdedel (29 %) av dem att övergå till kommunal barndagvård, 4 % till privat barndagvård och 3 % till antingen kommunal eller privat barndagvård.

Cirka hälften (56 %) av föräldrarna planerade att sköta sitt ettåriga barn hemma tills det var 2–3 år gammalt och en dryg tredjedel (37 %) tills barnet var högst 1,5 år gammalt. Ju högre utbildningsnivå den svarande föräldern hade, i desto yngre ålder planerade hen att ettåringen skulle övergå till vård utanför hemmet. Däremot hade föräldrarnas arbetsförhållande eller invandrarbakgrund inte något märkbart samband med längden av barnets planerade hemvård.

Den främsta orsaken till att ettåringar sköttes hemma var föräldrarnas önskan att tillbringa tid med sitt barn. Många föräldrar till ettåringar ansåg också att barnet var för ungt för vård utanför hemmet. I de öppna svaren angavs som orsak till hemvård bland annat amning samt den omständigheten att det skulle vara ekonomiskt olönsamt att skicka barnet till barndagvård. Helsingforsföräldrar, som valt vård utanför hemmet, ansåg de viktigaste orsakerna vara att vårdplatsen var lämpligt placerad, atmosfären samt andra barns sällskap.

Vanhempien kokemuksia yksivuotiaan varhaiskasvatuksesta

Kodin ulkopuolella varhaiskasvatuksessa olevien yksivuotiaiden helsinkiläislasten vanhemmat olivat pääosin tyytyväisiä lapsensa varhaiskasvatuspaikkaan. Eniten tyytymättömyyttä tuotti varhaiskasvatuksen hinta (23 % vastaajista tyytymättömiä), lapsiryhmän koko (16 %), henkilökunnan määrä (16 %) sekä henkilökunnan pysyvyys (13 %).

Enemmistö yksivuotiaiden vanhemmista koki vuorovaikutuksen varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa myönteisenä (Kuvio 2). Vanhemmat kertoivat henkilöstön keskustelevan heidän kanssaan lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja kehityksestä. Yli puolet vanhemmista koki henkilöstön kysyvän heidän mie-

lipidettään ja ehdotuksiaan lapsen kasvatukseen liittyen. Reilu puolet luotti saavansa varhaiskasvatuksen ammattilaisilta tukea lapsen käyttäytymiseen liittyvissä ongelmissa, mutta yksi kymmenestä oli eri mieltä. Vanhempien kokemus vuorovaikutuksesta varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa ei eronnut vanhemman koulutustason suhteen lukuun ottamatta kokemusta ilman tukea jäämisestä silloin, kun lapsella esiintyi käyttäytymisen ongelmia. Näissä tilanteissa vähemmän koulutetut vanhemmat kokivat korkeasti koulutettuja useammin jäävänsä ilman tukea.

HELSINKILÄISISTÄ VANHEMMISTA valtaosa koki yksivuotiaan lapsensa viihtyvän hyvin varhaiskasvatuksessa (Kuvio

3). Suurin osa ajatteli lapsen nauttivan varhaiskasvatuksen leikeistä ja leikkivälineistä. Neljä viidestä vastasi lapsen nauttineen usein varhaiskasvatukseen menemisestä ja saaneen siellä henkilökohtaista huomiota. Monilla vanhemmilla oli kuitenkin kokemusta siitä, että lapsen on usein vaikea hyvästellä heitä hoitoon jäädessä. Vanhempien kokemus lapsen viihtymisestä varhaiskasvatuksessa ei eronnut vanhemman koulutustason suhteen lukuun ottamatta sitä, että vähemmän koulutetut vanhemmat kokivat korkeasti koulutettuja harvemmin lapsensa saavan usein henkilökohtaista huomiota.

Föräldrars erfarenheter av ettåringars barndagvård

Föräldrar till ettåringa helsingforsbarn i barndagvård utanför hemmet var i huvudsak nöjda med sitt barns vårdplats. Missnöjet var störst med priset (23 % av dem som svarat var missnöjda), barngruppens storlek (16 %), personalmängden (16 %) samt personalens kontinuitet (13 %).

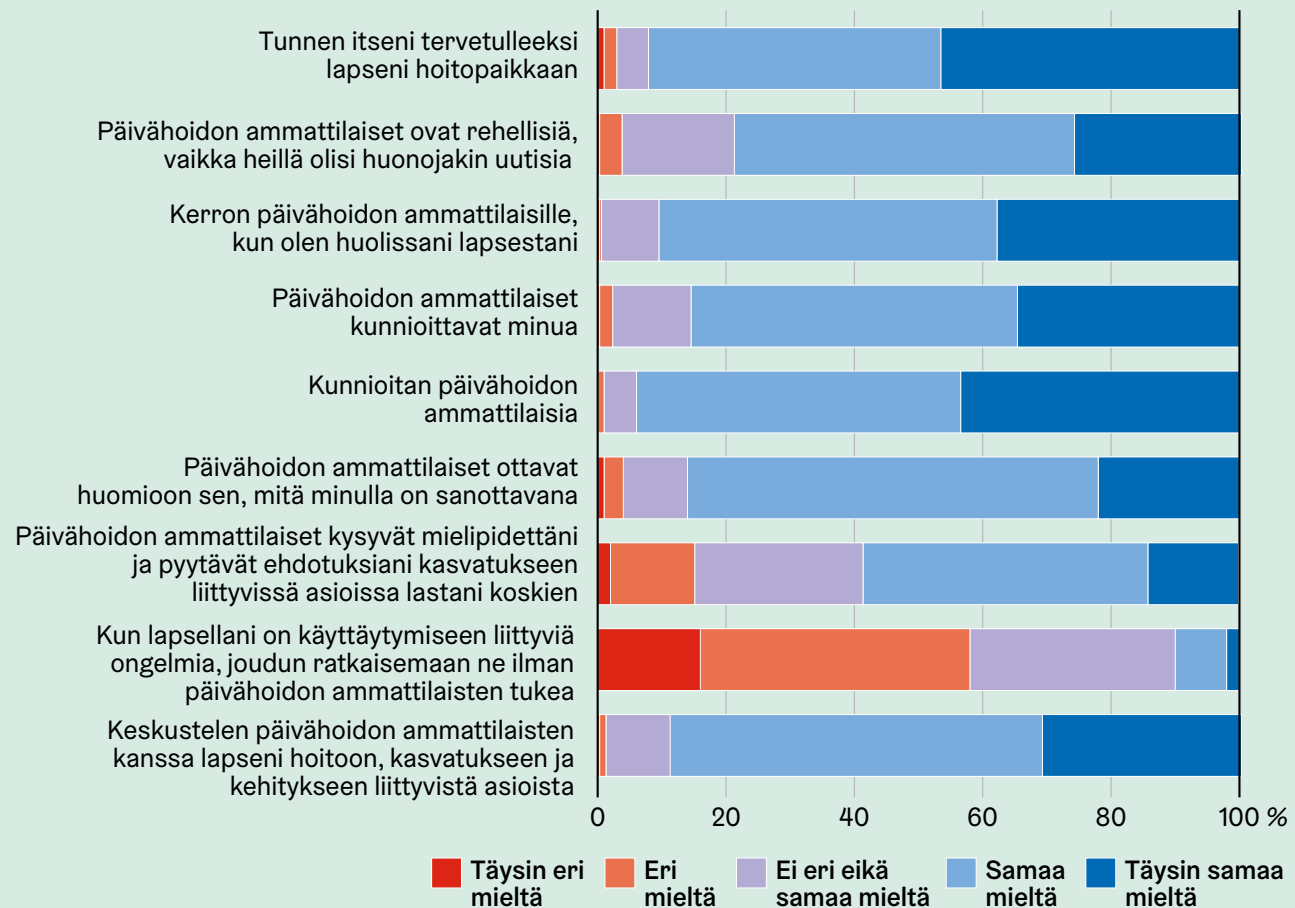
Majoriteten av ettåringarnas föräldrar upplevde växelverkan med vårdpersonalen såsom positiv (Figur 2). Föräldrarna berättade att personalen diskuterade barnets vård, uppfostran och utveckling med dem. Mer än hälften av föräldrarna ansåg att personalen frågade efter deras åsikt och förslag angående barnets uppfostran. Drygt hälften

litade på att de skulle få stöd av yrkespersoner inom barndagvården i fall av problem med barnets uppförande, men en tiondedel var i alla fall av annan åsikt. Föräldrarnas erfarenheter av växelverkan med vårdpersonalen avvek inte i relation till föräldrarnas utbildningsnivå, utom såvitt gäller erfarenheter av bristande stöd då barnets uppförande var problematiskt. I sådana fall upplevde föräldrar med låg utbildningsnivå oftare än högt utbildade att de blev utan stöd.

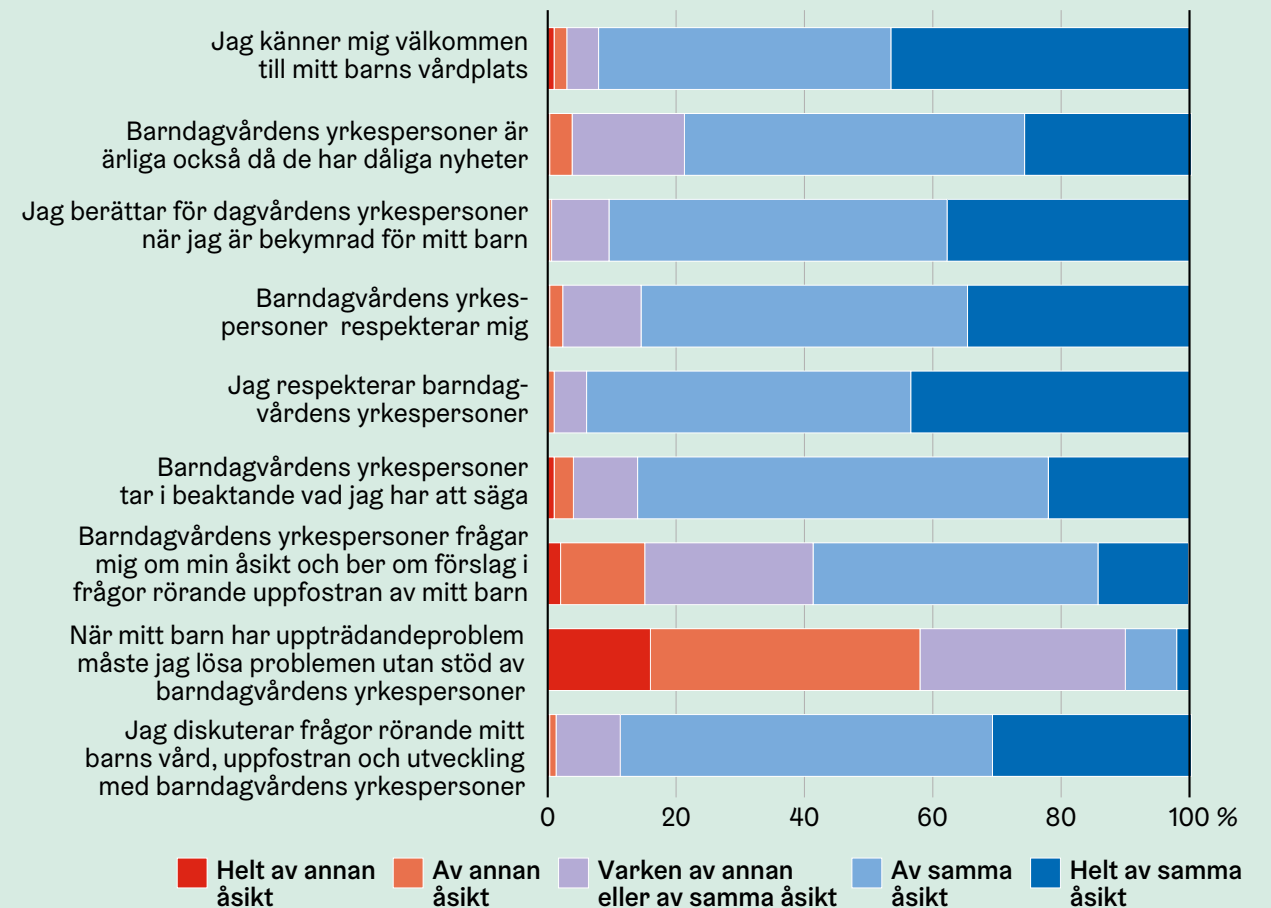
STÖRSTA DELEN AV helsingforsföräldrarna ansåg att deras ettåringa barn trivdes bra i barndagvården (Figur 3). Merparten tyckte att barnet njöt av lekarna och leksakerna. Fyra femtedelar svarade att barnet ofta tyckte om att fara till barn-

dagvården och att det där fick personlig uppmärksamhet. Många föräldrar hade dock den erfarenheten att det ofta var svårt för barnet att ta farväl av dem då det lämnades till vård. Föräldrarnas erfarenheter av barnets trivsel i barndagvård visade inga avvikelser i relation till föräldrarnas utbildningsnivå, utom såtillvida att lägre utbildade föräldrar mera sällan än högre utbildade ansåg att barnet fick personlig uppmärksamhet.

KUVIO 2. Helsinkiläisvanhempien kokemus vuorovaikutuksesta yksivuotiaan lapsensa varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa, %

FIGUR 2. Helsingforsföräldrars erfarenheter av växelverkan med sin ettåringas vårdpersonal, %.

Vanhemmat arvioivat suhdettaan yksivuotiaan lapsensa kanssa erilaisten toimintojen ja tunteiden kautta. Kolme neljästä vanhemmasta (74 %) koki nauttivansa juttelemisestä lapsen kanssa aina ja neljäsosa (24 %) melkein aina. Lapsen kanssa leikkimisestä nautti aina vajaa puolet (44 %) ja melkein aina reilu puolet (52 %) vanhemmista. Lapsen viestejä koki ymmärtävänsä hyvin noin kolmasosa (30 %) vanhemmista aina ja kaksi kolmasosaa (67 %) melkein aina. Vain pieni osa (5 %) koki aina raskaaksi lapsen tarvitseman hoidon, joka neljäs (24 %) totesi puolestaan, ettei lapsen hoito ei ollut tuntunut koskaan raskaalta. Isät kokivat äitejä useammin lapsen hoidon raskaaksi ja heillä oli useammin vaikeuksia lapsen viestien ymmärtämisessä. Isät myös nauttivat äitejä harvemmin leikeistä lapsen kanssa (Kuvio 5). Korkeammin koulutetut vanhemmat kokivat lapsen hoidon raskaaksi harvemmin kuin matalammin koulutetut. Matalammin koulutetut puolestaan nauttivat leikeistä lapsen kanssa useammin kuin korkeammin koulutetut.

Vanhemmuuteen ja perheeseen liittyvät huolet olivat varsinkin yleisiä yksivuotiaiden helsinkiläislasten vanhempien keskuudessa. Enemmistö (84 %) vanhemmista kertoi olleensa viimeisen puolen vuoden aikana huolissaan vähintään yhdes-

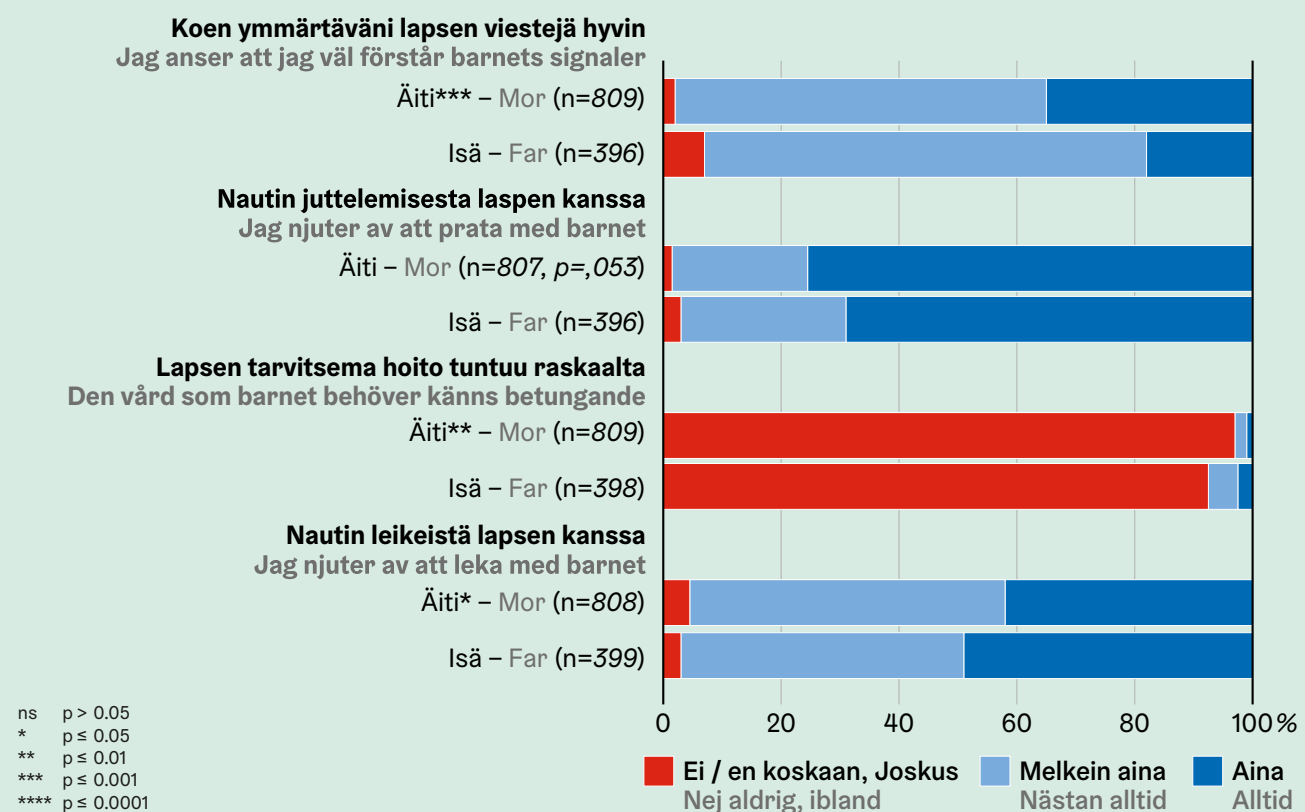
föräldrar. Endast en liten del (5 %) var missnöjda. I detta avseende fanns det inga skillnader mellan mödrar och fäder, eller mellan föräldrar med olika utbildningsnivå.

Föräldrarna bedömde sin relation till sitt ettåriga barn på basen av olika slags verksamhet och känslor. Tre fjärdedelar (74 %) av föräldrarna upplevde att de alltid hade njutit av att prata med sitt barn och en fjärdedel (24 %) nästan alltid. Nästan hälften (44 %) av föräldrarna njöt alltid av att leka med sitt barn och drygt hälften (52 %) nästan alltid. Cirka en tredjedel (30 %) av föräldrarna upplevde att de alltid väl förstod barnets signaler och två tredjedelar (67 %) nästan alltid. Endast en liten del (5 %) upplevde alltid att vården av barnet var betungande; var fjärde (24 %) konstaterade för sin del att vården aldrig hade känts tung. Fäder upplevde oftare än mödrar att vården av barnet var betungande och fäder hade oftare svårigheter att förstå barnets signaler. Fäder njöt också mera sällan än mödrar av att leka med barnet (Figur 5). Högtbildade föräldrar upplevde mera sällan än lågutbildade att vården av barnet var betungande. Lägre utbildade föräldrar däremot njöt oftare av att leka med barnet än högre utbildade.

KUVIO 5. Helsinkiläisten äitien ja isien kokemukset suhteestaan yksivuotiaan lapsen kanssa, %

FIGUR 5. Helsingforsföräldrars erfarenheter av sin relation till sitt ettåriga barn, %

tä kysytystä asiasta (esimerkiksi jaksaminen, vihan tunteet lasta kohtaan, parisuhdeongelmat, mielenterveys- ja päihdeongelmat perheessä). Reilu puolet (52 %) oli huolissaan kolmesta tai useammasta kysytystä asiasta. Yleisimpiä huolenaiheita olivat oma jaksaminen (12 % selvä huoli ja 50 % lievä huoli), parisuhdeongelmat (10 % selvä huoli ja 33 % lievä huoli) sekä maltin menettäminen ristiriitatilanteissa lapsen kanssa (8 % selvä huoli ja 42 % lievä huoli).

Äidit olivat isä useammin huolissaan perheeseen ja vanhemmuuteen liittyvistä asioista koskien omaa jaksamista, maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa lapsen kanssa, omia vihan tunteita lasta kohtaan sekä yksinäisyyttä tai vastuun kantamista yksin huoltajana. Vähemmän koulutetuilla vanhemmilla oli korkeammin koulutettuja useammin huolia, jotka liittyivät parisuhteeseen, mielenterveys- ja päihdeongelmiin sekä lapsen ruumiilliseen rankaisemiseen.

Tunnistetaanko moninaisuus?

Yksivuotiaiden lasten perheissä varhaiskasvatusta koskevat kysymykset ovat ajankohtaisia, kun vanhemmat valitsevat kotihoidontuen käytön ja kodin ulkopuolisen varhaiskas-

Bekymmer gällande föräldraskap och familj var rätt allmänna bland föräldrar till ettåriga helsingforsbarn. Största delen (84 %) av föräldrarna berättade att de under det senaste halvåret hade varit bekymrade över minst en av frågorna (t.ex. hur de skall orka, känslor av ilska gentemot barnet, parrelationsproblem, mentala och missbruksproblem i familjen). Drygt hälften (52 %) var bekymrade för tre eller flera av frågorna. De mest allmänna bekymren var hur man själv skall orka (12 % klara bekymmer och 50 % lindriga bekymmer), parrelationsproblem (10 % klara bekymmer och 33 % lindriga bekymmer) samt att förlora fattningen i konfliktsituationer med barnet (8 % klara bekymmer och 42 % lindriga bekymmer).

Mödrar var oftare än fäder bekymrade för familje- och föräldraskapsrelaterade frågor; för hur man själv skall orka, för att förlora fattningen i konfliktsituationer med barnet, för egna känslor av ilska gentemot barnet, för ensamhet och ansvar som ensamförsörjare. Lägre utbildade föräldrar hade oftare än högre utbildade bekymmer för parrelationen, för mental hälsa och missbruksproblem samt för kroppsaga av barnet.

vatuksen välillä. Pienten lasten hoitojärjestelyt ovat usein moninaisia: vanhemmat pyrkivät esimerkiksi järjestämään kodin ulkopuolisen hoidon osa-aikaisesti, jakamaan hoitovastuuta keskenään sekä saamaan isovanhempia mukaan hoitojärjestelyihin (Hietamäki ym. 2017). Lasten ja vanhempien terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät erilaiset tekijät heijastuvat osaltaan hoitoratkaisuihin ja niistä on hyvä olla tietoa niin varhaiskasvatuksen ammattilaisilla kuin muissakin lasten ja perheiden palveluissa.

CHILDCARE-hankkeen tulokset kertovat, että vanhempien koulutustasolla on merkitystä niin lastenhoitovalintojen kuin perheen terveyden ja hyvinvoinnin sekä vanhemmuuden näkökulmasta. Matalammin koulutetut vanhemmat hoitavat yksivuotiaan lapsen useammin kotona ja arvioivat lapsen samoin kuin oman terveydentilansa heikommaksi kuin korkeammin koulutetut. Lisäksi heidän kokemuksensa vanhemmuudesta ja huolensa lapsen ja perheen asioista ovat erilaisia kuin korkeammin koulutetuilla.

Yksivuotiaiden lasten helsinkiläisvanhemmat ovat varsin tyytyväisiä saamiinsa varhaiskasvatuspalveluihin sekä vuorovaikutukseen päivähoidon henkilökunnan kanssa. Yleisimpiä tyytymättömyyden aiheita olivat varhaiskasvatuksen

Blir mångfalden erkänd?

I familjer med ettåriga barn blir frågorna gällande barndagvården aktuella när föräldrarna väljer mellan hemvårdsstöd och barndagvård utanför hemmet. Arrangemangen för att ordna vården av små barn är ofta mångfaldiga; föräldrarna strävar t.ex. till att ordna vård utanför hemmet på deltid, att dela vårdansvaret sig emellan och att involvera far- eller morföräldrar i vårdarrangemangen. (Hietamäki m.fl. 2017). Olika faktorer i samband med barnens och föräldrarnas hälsa och välfärd återspeglas i hur vårdnadsproblemen löses och det är bra att dessa faktorer är kända både för yrkespersoner inom barndagvården och för andra tjänsteproductenter för barn och familjer.

Resultaten av CHILDCARE-projektet utvisar att föräldrarnas utbildningsnivå har betydelse för både valet av barnavård, för familjens hälsa och välfärd samt för föräldraskapet. Lägre utbildade föräldrar vårdar oftare sitt barn hemma och de anser att både barnets och deras eget hälsotillstånd är sämre än för högre utbildade. Dessutom är deras erfarenheter av föräldraskapet och av barnets och familjens ärenden annorlunda än högre utbildades erfarenheter.

Yksivuotiaiden lasten vanhemmista lähes kaikki olivat joko erittäin tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä itseensä vanhempina.

hinta, lapsiryhmän koko sekä henkilökunnan määrä ja pysyvyys. Suuri osa vanhemmista koki itsensä tervetulleiksi lapsen hoitopaikkaan ja kertoi keskustelelevansa henkilökunnan kanssa lasta koskevista huolista. Kuitenkin vähemmän koulutetut kokivat korkeammin koulutettuja useammin jäävänsä yksin lapsen käytösongelmien suhteen ja lapsen jäävän vaille lastenhoidon ammattilaisten henkilökohtaista huomiota.

Tulokset herättävät kysymyksiä siitä, miten tunnistetaan perheiden moninaiset tilanteet ja tarpeet sekä huomioidaan vanhempien taustan ja voimavarojen merkitys varhaiskasvatuksessa ja muissakin lasten ja perheiden käyttämissä palveluissa. Eriarvoistuminen alkaa jo pienillä lapsilla, paitsi vanhempien koulutustaustan myös monien muiden taustatekijöiden myötä. Tässä esitettyjen tulosten perusteella näyttää siltä, että matalammin koulutetuilla vanhemmilla ja heidän lapsillaan olisi nykyistä enemmän tarvetta tukeen ja huomioon. ■

JOHANNA LAMMI-TASKULA toimii tutkimuspäällikkönä ja **JOHANNA HIETAMÄKI** erikoistutkijana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa (THL).

Kirjallisuus | Litteratur:

Johanna Hietamäki, Julia Kuusiholma, Eija Räikkönen, Maarit Alasuutari, Johanna Lammi-Taskula, Katja Repo, Kirsti Karila, Paula Hautala, Anu Kuukka, Maiju Paananen, Ville Ruutiainen, Petteri Eerola: Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä. CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset. Työpöytä 24/2017, THL Helsinki 2017.

Ettåriga barns helsingforsföräldrar är rätt nöjda med barndagvårdstjänsterna och med växelverkan med barndagvårdspersonalen. De allmännaste orsakerna till missnöje var barndagvårdens pris, barngruppernas storlek samt personalens antal och kontinuitet. En stor del av föräldrarna ansåg sig vara välkomna till barnens vårdplats och berättade att de diskuterade med personalen om sina bekymmer rörande barnet. Lägre utbildade föräldrar upplevde i alla fall oftare än högre utbildade att de lämnades ensamma med barnets problematiska uppträdande och att barnet inte fick personlig uppmärksamhet av barndagvårdens yrkespersoner.

Resultaten väcker frågor om hur man skall kunna identifiera familjers mångfaldiga situationer och behov och hur man skall beakta betydelsen av föräldrarnas bakgrund och resurser både i barndagvården och i andra tjänster till barn och familjer. Ojämställdheten börjar redan i späda ålder, både på grund av föräldrarnas utbildningsnivå och andra bakgrundsfaktorer. På basen av dessa resultat ser det ut att både lägre utbildade föräldrar och deras barn har ett starkare behov av stöd och uppmärksamhet än vad de nu får. ■

JOHANNA LAMMI-TASKULA är forskningschef och **JOHANNA HIETAMÄKI** är specialforskare vid Institutet för hälsa och välfärd (THL).

Miten tunnistetaan perheiden moninaiset tilanteet ja tarpeet sekä huomioidaan vanhempien taustan ja voimavarojen merkitys varhaiskasvatuksessa ja muissa perheiden palveluissa?

Laskelmatyökaluilla voidaan tunnistaa lapsiperheiden kannustinloukkuja

ANITA HAATAJA • MARIA VALASTE

Beräkningsverktyg kan identifiera arbetslöshetsfällor för barnfamiljer

Artikkelissa havainnollistetaan esimerkilaskelmien avulla sitä, miten tulosidonaiset päivähoitomaksut muuttuvat ja vaikuttavat perheen käytettävissä oleviin tuloihin. Erityisesti yksinhuoltajaperheiden osalta laskelmilla voitiin paikantaa mahdollisia kannustinloukkuja. Artikkeliperustuu tutkimushankkeeseen, jossa tarkastellaan perheiden tekemiä lasten hoitomuotojen valintoja sekä tutkitaan erilaisten lakimuutosten vaikutuksia väestöön.

Johdanto

► Perhepolitiikassa tehdään jatkuvasti uudistuksia, jotka vaikuttavat äitien ja isien valintoihin lastenhoidon ja ansio-työn välillä. Vuonna 2011 pääministeri Jyrki Kataisen hallitus suunnitteli muutoksia niin, että oikeus hoitojaksolta maksettavaan kotihoidon tukeen puolitettaisiin vanhempien kesken (Rakennepoliittinen ohjelma 29.8.2013). Toinen esillä ollut ja toteutettu muutos on vuoden 2016 elokuun alusta voimaan tullut supistus lasten subjektiiviseen oikeuteen kunnan järjestämiin varhaiskasvatuspalveluihin. Supistuksen jälkeen oikeus kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen olisi ollut vain vanhemmilla tai muilla huoltajilla, jotka työskentelevät kokoaikaisesti taikka opiskelevat päätoimisesti. Muilla oikeus varhaiskasvatukseen on rajattu 20 tuntiin viikossa. Helsinki ei, kuten runsas kolmannes VaKaVai-hankkeen¹ kyselyyn vastanneista kunnista, ottanut näitä supistuksia käyttöön².

Lasten varhaiskasvatuspalvelujen käytöstä ei ole ollut saatavilla yksilötasoisia tilastointitietoja. Kunnilta saatavat (L 280/2004) päivähoitotiedot koskevat vain lasten määrää vuoden lopun tilanteessa (Tilastokeskus 2015a). Yksilötasoisille rekisteritiedoille olisi suuri tarve mm. suunniteltaessa uudistuksia varhaiskasvatusta koskevaan lainsäädäntöön ja arvioitaessa uudistusten potentiaalisia vaikutuksia. Esimerkkinä soveltuvien ja riittävien pohjatietojen niukkuudesta mainittakoon, että varhaiskasvatuksen supistamisen valmisteluissa jouduttiin käyttämään vuodelta 2004 peräisin ollutta otoskyselyä (Väinälä 2004). Yksilö- ja perhetason tiedon tarve on otettu vakavasti opetus- ja kulttuuriministeriössä, jossa on käynnissä tilastoinnin kehittämishanke³. Kestää kuitenkin vielä jonkin aikaa, ennen kuin hanke on valmis.

1) <https://vakavai.wordpress.com/>

2) Valtioneuvoston viestintäosasto 28.3.2017 12:10: http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/varhaiskasvatuksen-lainsaadannon-uudistamiseen-peraankuulutetaan-johdonmukaisuutta

3) <http://www.csc.fi/varda>

Artikeln åskådliggör med hjälp av exempelkalkyler hur dagvårdsavgifterna – som är relaterade till inkomsten – förändras och inverkar på familjers disponibla inkomst. I synnerhet då det gällde ensamförsörjare var det möjligt att med beräkningarna identifiera eventuella arbetslöshetsfällor. Artikeln bygger på ett forskningsprojekt som analyserar familjers val av dagvårdsform för sina barn och som studerar olika lagändringars inverkan på befolkningen.

Inledning

► Familjepolitiken tenderar förnyas hela tiden, och det inverkar på mödrars och fädernas avvägningar mellan barnskötsel och förvärvsarbete. År 2011 planerade statsminister Jyrki Katainens regering förändringar på så sätt att rätten till det hemvårdsstöd för barn som betalades för vårdperioder skulle delas jämt mellan föräldrarna (Regeringens strukturpolitiska program 29.8.2013). En annan förändring som varit på tapeten och som genomförts är den inskränkning i barns subjektiva rätt till småbarnspedagogik ordnad av kommunen som trädde i kraft i början av augusti 2016. Efter inskränkningen skulle rätten till heltidssmåbarnspedagogik ha tillkommit endast sådana föräldrar eller vårdnadshavare som arbetar heltid eller studerar som huvudsyssla. För övriga är rätten till småbarnspedagogik begränsad till 20 timmar i veckan. Helsingfors tillämpade inte dessa inskränkningar – i likhet med en dryg tredjedel av de kommuner som besvarat projektet VaKaVai:s enkät om verkningarna av Lagen om småbarnsfostran².

Det har inte funnits några statistikuppgifter på individnivå om anlitandet av småbarnspedagogik. De uppgifter om dagvård man får från kommunerna (L 280/2004) anger bara antalet barn vid årets slut (Statistikcentralen 2015a). Det skulle finnas ett stort behov av registerdata på individnivå bland annat då man planerar reformer i lagstiftningen om småbarnspedagogik och bedömer vad reformerna kan tänkas leda till. Som exempel på hur knappt det är om tillräckliga basdata kan nämnas att man vid beredandet av inskränkningarna i småbarnspedagogik måste använda en urvalsbaserad enkät från år 2004 (Väinälä 2004). Men nu har behovet av data på individ- och familjenivå tagits på allvar vid Undervisnings- och kulturministeriet, där ett projekt för att utveckla statistikföringen är på gång³. Men det lär dröja ett tagit innan projektet är klart.

1) <https://vakavai.wordpress.com/>

2) Statsrådets kommunikationsavdelning 28.3.2017 12:10: http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/varhaiskasvatuksen-lainsaadannon-uudistamiseen-peraankuulutetaan-johdonmukaisuutta

3) <http://www.csc.fi/varda>

Kelan tutkimuksen ja Helsingin kaupungin yhteistutkimus-hankeessa ”Lastenhoitojärjestelyt helsinkiläisissä lapsiperheissä 2010-luvulla (Hela)” olemme askeleen edellä (ks. tarkemmin uutinen Hela-hankkeesta tässä lehdessä). Olemme muodostaneet Kelan tutkimuksessa eri rekisterilähteiden avulla yksilö- ja kotitaloustasoisien aineiston vuosille 2008–2015. Hanke on saanut rahoitusta Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvostolta ja on mukana kahdessa hankkeessa⁴. Aineistoon olemme liittäneet varhaiskasvatusviraston tuottamat lasten päivähoitotiedot. Aineistolla voidaan tarkastella paitsi lapsiperheiden tekemä lasten hoitomuotojen valintoja, tutkia myöhemmin myös erilaisten lakimuutosten vaikutuksia väestöön mikrosimulointimenetelmää käyttäen.

Tässä artikkelissa tarkastelemme esimerkkilaskelmien avulla erilaisilla tulotasoilla ja elämäntilanteissa olevien perheiden tulojen muodostumista ja päivähoitomaksuja.

SISU-malli – laskentatyökalu lakimuutosten suunnitteluun ja arviointiin

Tämän artikkelin esimerkkilaskelmat on tehty SISU-mikrosimulointimallilla (Tilastokeskus 2017). SISU-mikrosimulointimalli on henkilöverotuksen ja sosiaaliturvalainsäädännön suunnitteluun, seurantaan ja arvioimiseen tarkoitettu laskentaväline. Malli tarjoaa mahdollisuuden sekä aineistosimulointiin että esimerkkilaskentaan. Aineistoon liitettyllä mallilla on mahdollista laskea lakimuutoksen välittömiä vaikutuksia väestön tulojakoon ja kustannuksiin. Esimerkkilaskelmilla taasen voidaan havainnollistaa reformien lisäksi olemassa olevan lainsäädännön vaikutuksia itse esimerkkiperheiksi valittujen henkilöiden ja kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin.

Seuraavissa esimerkkilaskelmissa tarkastellaan eri elämäntilanteissa ja tulotasoilla olevien yhden ja kahden huoltajan perheitä ja päivähoitomaksujen muodostusta. Mallilla lasketaan esimerkkiperheille kotitalouden käytettävissä olevat tulot nettoasumismenojen ja päivähoitomaksujen jälkeen. Tarkasteluvuodeksi on valittu vuosi 2015, koska se vastaa syksyn aikana julkaistavan Lastenhoitojärjestelyt helsinkiläisissä lapsiperheissä 2010-luvulla (Hela) -hankkeen raportin tarkasteluvuotta. Esimerkkilaskelmien tuloksia ei voi yleistää väestöryhmiin. Työn alla onkin myös Hela-aineistoon liitetyt laskentamallit ja aineistosimuloinnit. Tavoitteena näissä laskelmissa on arvioida erilaisten muutosten potentiaalisia vaikutuksia eri väestöryhmissä.

Päivähoitomaksujen ja kotihoidon tuen määräytyminen

Vanhempainrahakausi päättyy, kun lapsi on noin 9–10 kuukauden ikäinen. Tämän jälkeen perheellä on mahdollisuus järjestää lapsen hoito eri tavoin. Lapsi voi käyttää kunnallisia tai yksityisiä varhaiskasvatuspalveluja tai lasta voidaan hoitaa kotona. Tällöin perhe voi saada kotihoidon tukea, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Jos perheessä on muita alle kouluikäisiä sisarusia, jotka eivät osallistu varhaiskasvatukseen

4) TITA (Eriarvoisuuden torjuminen niukkuuden aikana, <http://blogit.utu.fi/tita/>) ja WIP (työ, tasa-arvo ja julkisen vallan politiikka, <http://www.stn-wip.fi/>)

Inom FPA Forsknings och Helsingfors stads gemensamma forskningsprojekt Lastenhoitojärjestelyt helsinkiläisissä lapsiperheissä 2010-luvulla (Hela) om barnfamiljers vårdlösningar i Helsingfors på 2010-talet ligger vi ett steg före (se meddelande om Hela i detta nummer). Vi har inom FPA Forskning med hjälp av olika registerkällor byggt upp ett material på individ- och familjenivå för åren 2008–2015. Projektet har fått finansiering från rådet för strategisk forskning vid Finlands Akademi och är med i två projekt⁴. Till detta material har vi kopplat uppgifter om barndagvård från Helsingfors stads småbarnspedagogik. Med materialet kan man dels analysera vilka val av vårdformer barnfamiljer gjort, dels – i ett senare skede med hjälp av en mikrosimuleringsmetod – undersöka hur olika lagreformer har inverkat på befolkningen.

I föreliggande artikel analyserar vi med hjälp av beräknade exempel inkomstbildningen och dagvårdsavgifterna i familjer med olika inkomstnivå och livssituation.

SISU-modellen – beräkningsverktyg för planering och bedömning av lagändringar

Exempelberäkningarna i föreliggande artikel har gjorts med hjälp av mikrosimuleringsmodellen SISU (Statistikcentralen 2017). SISU-modellen är ett beräkningsredskap för planering, följning och utvärdering av personbeskattning och socialvårdslagstiftning. Modellen ger möjlighet till både materialsimulering och beräkning av exempel. Med dess hjälp är det möjligt att beräkna en lagändringens direkta följder för befolkningens inkomstfördelning och kostnader. Med de beräknade exemplen kan man i sin tur åskådliggöra reformerna och den befintliga lagstiftningens inverkan på den disponibla inkomsten bland de personer och hushåll som valts till exempelfamiljer.

I följande beräknade exempel analyseras hur dagvårdsavgifterna bildas för en- eller tvåföräldrarfamiljer med olika slags livssituationer och inkomstnivåer. Med modellen beräknas för exempelfamiljerna hushållets disponibla inkomst efter nettobostadsutgifterna och dagvårdsavgifterna. Analysen gäller år 2015. Valet av år betingas av Hela-projektets rapport, som gällde året 2015, och som ges ut hösten 2017. Resultaten av de beräknade exemplen kan inte generaliseras på olika befolkningsgrupper. Därför håller man på och utvecklar beräkningsmodeller och materialsimuleringar som är direkt knutna till Hela-materialet. Syftet med dessa kalkyler är att bedöma olika förändringars potentiella verkningar för olika befolkningsgruppers del.

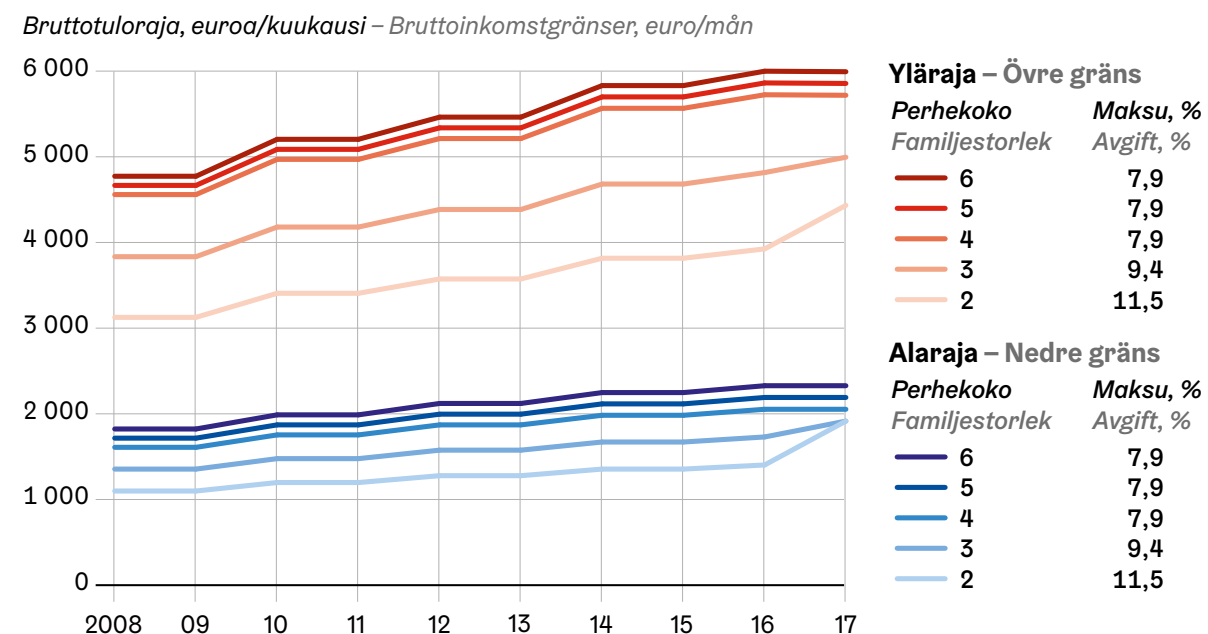
Hur dagvårdsavgifterna och hemvårdsstödet bestäms

Föräldrapenningen slutar utgå när barnet är ca. 9–10 månader gammalt. Därefter har familjen möjlighet att ordna barnets dagvård på olika sätt. Barnet kan få åtnjuta kommunal eller privat småbarnspedagogik. Alternativt kan det skötas hemma. I så fall kan familjen få stöd för hemvård av barn ända tills barnet fyller tre år. Om det i familjen finns syskon som inte nått skolåldern och som vårdas hemma utan att delta i

4) TITA (Eriarvoisuuden torjuminen niukkuuden aikana, <http://blogit.utu.fi/tita/>), WIP (työ, tasa-arvo ja julkisen vallan politiikka, <http://www.stn-wip.fi/>)

KUVIO 1. Päivähoitomaksujen kotitalouskohtaiset tulorajat Helsingissä vuosina 2008–2017.

FIGUR 1. Inkomstgränserna per hushåll för dagvårdsavgifterna i Helsingfors åren 2008–2017

ja hoidetaan kotona, maksetaan näistä sisarusten hoitorahaa. Kuntalisän määrä ja myöntämisedellytykset ovat kunta-kohtaisia, eivätkä kaikki kunnat maksa kuntalisää.

Päivähoitomaksua määrättäessä tuloina otetaan huomioon samassa taloudessa elävien lasten, lapsen vanhemman tai muun huoltajan sekä tämän puolison tai tämän kanssa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävän henkilön veronalaiset ansio- ja pääomatulot sekä verosta vapaat tulot (L 734/1992). Perhekoossa huomioidaan yhteistaloudessa avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sekä heidän kanssaan samassa taloudessa asuvat molempien alaikäiset lapset. Vuonna 2015 kokopäivähoidon maksu on enintään 283 euroa nuorimmasta lapsesta. Helsingin kaupunki peri vuonna 2015 pienempää päivähoitomaksua toisesta lapsesta (215 euroa) kuin lain sallimaa 255 euroa/kk. Muiden lasten kokopäivähoidosta peritään 20 prosenttia nuorimman lapsen maksusta, joka on enintään 56,5 euroa. Jos perheeseen kuuluu enemmän kuin kuusi jäsentä, lisätään maksun määräämisen perusteena olevaa tuloarajaa 133 eurolla kustakin seuraavasta perheen alaikäisestä lapsesta. Jos tulot ovat pienemmät kuin vähimmäistuloraja tai jos maksu on lasta kohden vähemmän kuin 26 euroa, maksua ei peritä.

Kuviossa 1 on havainnollistettu päivähoitojen tuloarajojen aikasarja vuosille 2008–2017. Pienet perhekoot erottuvat tuloarajojen osalta suuremmista perhekoista vuoteen 2016 asti. Vuoden 2017 varhaiskasvatusmaksujen muutos nosti kahden ja kolmen hengen talouksien tuloarajoja eli pienemmillä tuloilla olevien perheiden varhaiskasvatusmaksut pienenevät.

Kotihoidon tuen hoitorahaa maksettiin vuonna 2015 yhdestä alle kolmevuotiaasta lapsesta 342,53 euroa. Tukea korottavat sisarusten hoitorahat ja mahdollinen tulovähenteinen hoitolisä. Molemmat esimerkkiperheet olivat oi-

smäbarnspedagogik utbetalas för dem vårdpenning. Kommuntilläggets belopp och villkor är olika från kommun till kommun, och alla kommuner betalar inte ut något kommuntillägg.

Vid bestämmandet av dagvårdsavgiften beaktas såsom inkomst de skattepliktiga förvärvs- och kapitalinkomster samt skattefria inkomster (L 734/1992) som barnen, föräldrarna (eller övriga vårdnadshavare) jämte dessas make/maka eller motsvarande i äktenskapslika förhållanden boende person i hushållet har. Familjestorleken bestäms såsom de personer som bor i samma hushåll i äktenskap eller äktenskapslika förhållanden samt varderas minderåriga barn som bor med dem i samma hushåll. År 2015 var avgiften för heldagsvård högst 283 euro för det yngsta barnet. Det året uppar Helsingfors stad en lägre avgift – 215 euro – för det andra barnet än de tillåtna 255 euro per månad. För heldagsvård åt de övriga barnen uppbärs 20 procent av den avgift som uppbärs för det yngsta barnet, dock högst 56,50 euro. Om familjen är större än sex medlemmar höjs den inkomstgräns som avgiften baserar sig på med 133 euro för vart och ett av familjens följande minderåriga barn. Om inkomsterna är mindre än minimiinkomstgränsen eller om avgiften per barn är mindre än 26 euro uppbärs ingen avgift.

Figur 1 visar en tidsserie med inkomstgränserna för dagvård åren 2008–2017. De små familjerna skiljer sig från de större beträffande inkomstgränsen ända fram till år 2016. Förändringen år 2017 i avgifterna för småbarnspedagogik höjde inkomstgränserna för två eller tre personers hushåll, varmed avgifterna för småbarnspedagogik minskade för familjer med lägre inkomster.

Den vårdpenning inom hemvårdsstödet som utbetalades år 2015 för ett under treårigt barn var 342,53 euro. Stödet kompletteras av eventuella syskons vårdpenningar och

keutettuja vähintään 408,42 euron ja pienituloisina enintään 591,73 euron kotihoidon tukeen. Lisäksi perheen nuorimasta olisi maksettu Helsinki-lisää. Vuonna 2015 Helsinki-lisä oli 264 eur/kk, kun perheessä on alle 1,5-vuotias lapsi; 218,64 eur/kk, kun perheessä on 1,5–2-vuotias lapsi ja 134,55 eur/kk, kun lapsi on täyttänyt 2 vuotta, mutta on alle 3-vuotias.

Esimerkkiperheet ja laskelmien oletukset

► Esimerkkilaskelmien tarkoituksena on havainnollistaa mahdollisimman yksinkertaisesti sitä, miten päivähoitomaksut muuttuvat ja vaikuttavat käytettävissä oleviin tuloihin ansiotulojen kasvaessa sekä perhetyypin ja tulolähteen muuttuessa. Käytettävissä olevat tulot ja päivähoitomaksut vuodelle 2015 laskettiin SI-SU-mikrosimulointimallin esimerkkilaskelmaohjelman avulla seuraaville tilanteille:

- yksinhuoltaja, työssä (palkka kasvaa 0–5 000 euroa kuukaudessa, 500 euron kynnyksin)
- yksinhuoltaja, työtön (ansiosidonnainen päiväraha edellisen palkan perusteella)
- yksinhuoltaja kotihoidon tuella
- kahden aikuisen talous, kummatkin aikuiset töissä (toisen palkka 3 653 euroa, eli miesten keskiansio⁵ vuonna 2015 ja toisen palkka muuttuu kuten yksinhuoltajalla)
- kahden aikuisen talous, toinen vanhemmista töissä ja toinen työttömänä (ansiosidonnaisella; päiväraha muuttuvan/kasvavan palkan perusteella)
- kahden aikuisen talous, toinen kotihoidon tuella ja toinen työssä em. kasvavilla palkkatuloilla

Yhteiset oletukset kaikille vaihtoehdoille olivat

- kaksi lasta, joista toinen alle 3-vuotias ja toinen 3–5-vuotias.
- jos vanhempi työttömänä, niin hän saa asteittain nousevan palkan mukaista ansiosidonnaista
- asumistuen kuntaryhmä 1 (Helsinki), kunnallisveroprosentti 18,5, kirkollisveroa ei lasketa
- asumiskustannuksina 845 euron vuokra⁶ molemmille perheille, mikä todennäköisesti aliarvioi kahden vanhemman perheen menoja.

5) Suomen virallinen tilasto (SVT): Ansiotasoindeksi [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3737. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 2.9.2017]. Saantipa: <http://www.stat.fi/til/ati/2017/02/>

6) Valmistumisvuosi 1970, pinta-ala 65 m², vuokra-asunto, vuokra 65*13=845 (oletus, että asunto on kolmio, 13 eur/neliö http://www.stat.fi/til/asvu/2015/asvu_2015_2016-03-07_tau_001.fi.html), vesimaksu sisältyy vuokraan

ett eventueellt vårdtillägg. Bägge exempelfamiljerna hade rätt till åtminstone 408,42 euro i hemvårdsstöd – de med låg inkomst till som mest 591,73 euro. Dessutom skulle ett helsingforstillägg ha utbetalats för familjens yngsta barn. År 2015 var helsingforstillägget 264 euro i månaden då familjen hade ett under 1½ år gammalt barn, 218,64 euro då den hade ett 1½–2 år gammalt barn och 134,55 euro då barnet hade fyllt två men ännu inte tre år.

Exempelfamiljerna och utgångsantagandena för kalkylerna

► Idén med de kalkylerade exemplen är att så enkelt som möjligt visa hur dagvårdsavgifterna förändras och inverkar på den disponibla inkomsten allteftersom förvärvsinkomsterna är högre och då familjetypen och inkomstkällan förändras. Den disponibla inkomsten och dagvårdsavgifterna för år 2015 beräknades med hjälp av mikrosimuleringsmodellen SISU:s program för exempelberäkningar, för följande situationer:

- ensamförsörjare som jobbar (lönen stiger 0–5 000 euro per månad, med 500 euros trösklar)
- ensamförsörjare, arbetslös (inkomstbunden dagpenning på basis av föregående arbetsplats)
- ensamförsörjare med hjälp av hemvårdsstödet
- hushåll med två vuxna, vardera jobbar (den enas lön 3 653 euro, alias männens medelinkomst⁵ år 2015, och den andras lön förändras som för ensamförsörjare)
- hushåll med två vuxna, ena föräldern jobbar och den andra är arbetslös (inkomstbunden dagpenning bestämd enligt föränderlig/växande lön)
- hushåll med två vuxna, den ena med hjälp av hemvårdsstödet, den andra jobbar med ovan nämnda stigande löneinkomster

De gemensamma antagandena för alla alternativ var

- två barn, varav det ena under 3 år gammalt, det andra 3–5 år gammalt.
- om en förälder är arbetslös får han/hon inkomstbunden dagpenning enligt gradvis stigande lön
- bostadsbidragets kommungrupp är 1 (Helsingfors), kommunalskatten 18,5 procent, och ingen kyrkoskatt beaktas
- boendekostnaderna är en 845 euros hyra⁶ för bägge familjerna, vilket sannolikt är en underskattning av tvåföräldersfamiljernas utgifter.

5) Finlands officiella statistik (FOS): Förtjänstnivåindexet [webbpublikation]. ISSN=1796-3737. Helsingfors: Statistikcentralen [referens: 2.9.2017].

6) Byggår 1970, golvyta 65 kvm, hyresbostad, hyran 65 x 13 = 845 (då vi antar att bostaden är en trea, hyran är 13 e/kvm http://www.stat.fi/til/asvu/2015/asvu_2015_2016-03-07_tau_001.fi.html), och vattenavgiften ingår i hyran.

Oletuksena laskelmissa oli Helsingin kaupungin päivähoitomaksut vuodelle 2015, joissa erona muuhun maahan on, että toisesta lapsesta perittävä maksun määrä 215 euroa on pienempi kuin lain sallima 255 euroa/kk. Laskelmissa ei oteta huomioon Helsingin maksamaa kuntalisää vaan keskitytään lakisääteisiin etuuksiin.

Ansiotyö- ja työttömyysvaihtoehdoissa oletetaan, että lapset käyttävät kokoaikaisia varhaiskasvatuspalveluja. Kolmannessa vaihtoehdossa molemmat lapset ovat kotihoidon tuella, kahden vanhemman perheessä toisen ollessa töissä.

Käytettävissä olevat tulot on muodostettu seuraavasti:

- Pääasiallisen tulolähteen **nettotulo** (palkka, työttömyysturva tai kotihoidon tuki miinus verot)
- Johon lisätään **verottomat tulonsiirrot lapsista** (lapsilisät ja yksinhuoltajien elatustuet: Kahden aikuisen talouksille 298,63 euroa kuukaudessa ja yksinhuoltajalle yhteensä 688,34 euroa kuukaudessa).
- **Nettoasumiskustannukset**, jotka saadaan vähentämällä vuokrasta asumistuki. Lopputulos on kaikille negatiivinen, joten nettoasumismenot vähennetään edellisestä summasta.
- Viimesijainen laskennallinen toimeentulotuki lisätään edelliseen summaan, jolloin saadaan ensimmäinen **käytettävissä oleva tulo**.
- Tämän jälkeen saaduista tuloista vähennetään **päivähoitomaksut**.
- Näin saadaan lopullinen kotitalouden **käytettävissä oleva tulo**.

HELSINGIN KAUPUNKI / ALEKSI POUTANEN

Kalkylerna utgick från Helsingfors stads dagvårdsavgifter år 2015, där skillnaden gentemot övriga Finland är att den avgift, 215 euro per månad, som uppbärs för det andra barnet är mindre än de i lag tillättna 255 euro. Kalkylerna beaktar inte det kommundillägg som Helsingfors utbetalar, utan koncentrerar sig på lagstadgade förmåner.

För alternativen jobbar resp. är arbetslös antas att barnen får heldagssmåbarnspedagogik. I det tredje alternativet får bägge barnen hemvårdsstöd, i tvåföräldersfamiljer om den ena jobbar.

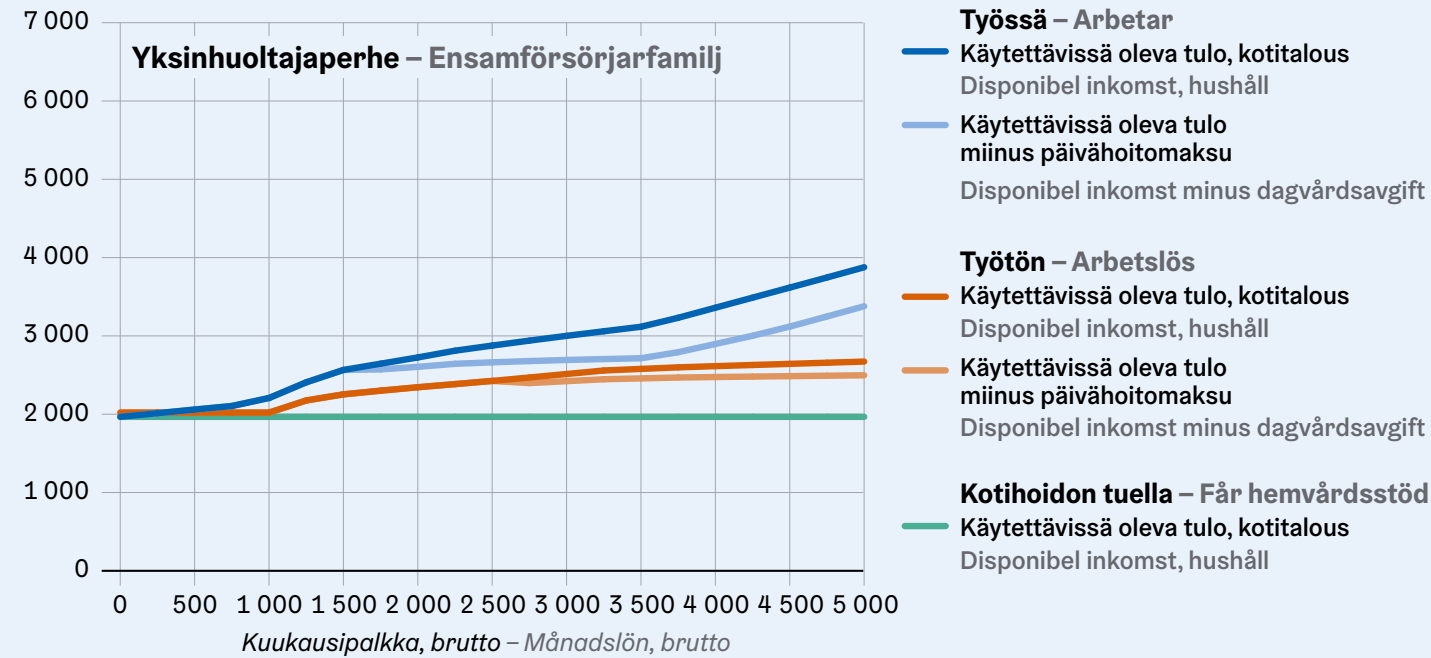
Den disponibla inkomsten har bildats enligt följande:

- **Nettoinkomst** av huvudsaklig inkomstkälla (lön, utkomstskydd för arbetslösa eller hemvårdsstöd efter skatt),
- till vilken adderas **skattefria inkomstöverföringar för barnen** (barnbidrag och underhållsstöd för ensamförsörjare: För två personers hushåll 298,63 euro i månaden och för ensamförsörjare sammanlagt 688,34 euro i månaden).
- **Netto-boendekostnader**, som erhålls genom att från hyran subtrahera bostadsbidraget. Ingens bostadsbidrag täcker hela hyran, så netto-boendekostnaderna subtraheras från föregående summa.
- Det beräknade utkomststödet adderas till föregående summa, varvid den första **disponibla inkomsten** fås.
- Därefter subtraheras **dagvårdsavgifterna** från de erhållna inkomsterna.
- På detta vis kommer man fram till hushållets **disponibla inkomst**.

KUVIO 2A. Yksinhuoltajaperheen käytettävissä olevat tulot (eur/kk), kun aikuinen on työssä, työttömänä tai kotihoidon tuella.

FIGUR 2A. Disponibel inkomst (euro/mån) i en ensamförsörjarfamilj då den vuxna antingen arbetar, är arbetslös eller får hemvårdsstöd

Käytettävissä olevat tulot, euroa/kuukausi – Disponibel inkomst, euro/mån

Tulokset esimerkilaskelmilla

Kuvioissa 2a ja 3a esitetään käytettävissä olevien tulojen muutokset pääasiallisen toiminnan ja tulojen muuttuessa. Kuvioissa 2b ja 3b havainnollistetaan erikseen kummankin perhetyyppin saamat verottomat tulonsiirrot (lapsista ja toimeentulotuki), nettoasumismenot ja päivähoitomaksut euroina kuukaudessa, jotka ovat mukana käytettävissä olevien tulojen laskennassa.

Työssäkäyvän yksinhuoltajan taloudessa päivähoito on maksutonta 1500 eur/kuukausi työtuloon asti. Työttömän yksinhuoltajan päivähoitomaksut alkavat 2750 euron työttömyyttä edeltävistä kuukausittaisista työtuloista (Kuvio 2a). Jos lapsia hoidetaan kotihoidon tuella, käytettävissä olevat tulot jäävät pienemmiksi kuin työssä tai työttömänä lasten ollessa päivähoitossa. Kotihoidon tukea saava yksinhuoltaja voisi hakea päivähoitopaikan sisarukselle, josta ei perittäisi maksua. Tällöin yksinhuoltajan veronalaiset tulot pienensivät sisaruskorotuksen, noin 66 euron verran.

Kahden aikuisen talouksissa kumpikaan esimerkkitalouksista ei ole maksuttoman päivähoitokorotuksen piirissä. Kun kummatkin aikuisista ovat töissä, alkavat päivähoitomaksut 264 eurosta ja maksimipäivähoitomaksu saavutetaan, kun toinen vanhemmista tienaa 2000 euroa, kun toisen ansio on koko ajan 3653 euroa (Kuvio 3a). Jos kahden aikuisen talouksessa lapsia hoidettaisiin kotihoidon tuella, jäävät käytettävissä

Resultaten med de beräknade exemplen

Figureerna 2a och 3a visar förändringen i disponibel inkomst då den huvudsakliga verksamheten och inkomsten förändras. Figureerna 2b och 3b åskådliggör skilt för sig vardera familjens skattefria inkomstöverföringar (för barnen samt utkomststödet), netto-boendekostnaderna och dagvårdsavgifterna i euro per månad, som tas med vid beräkandet av den disponibla inkomsten.

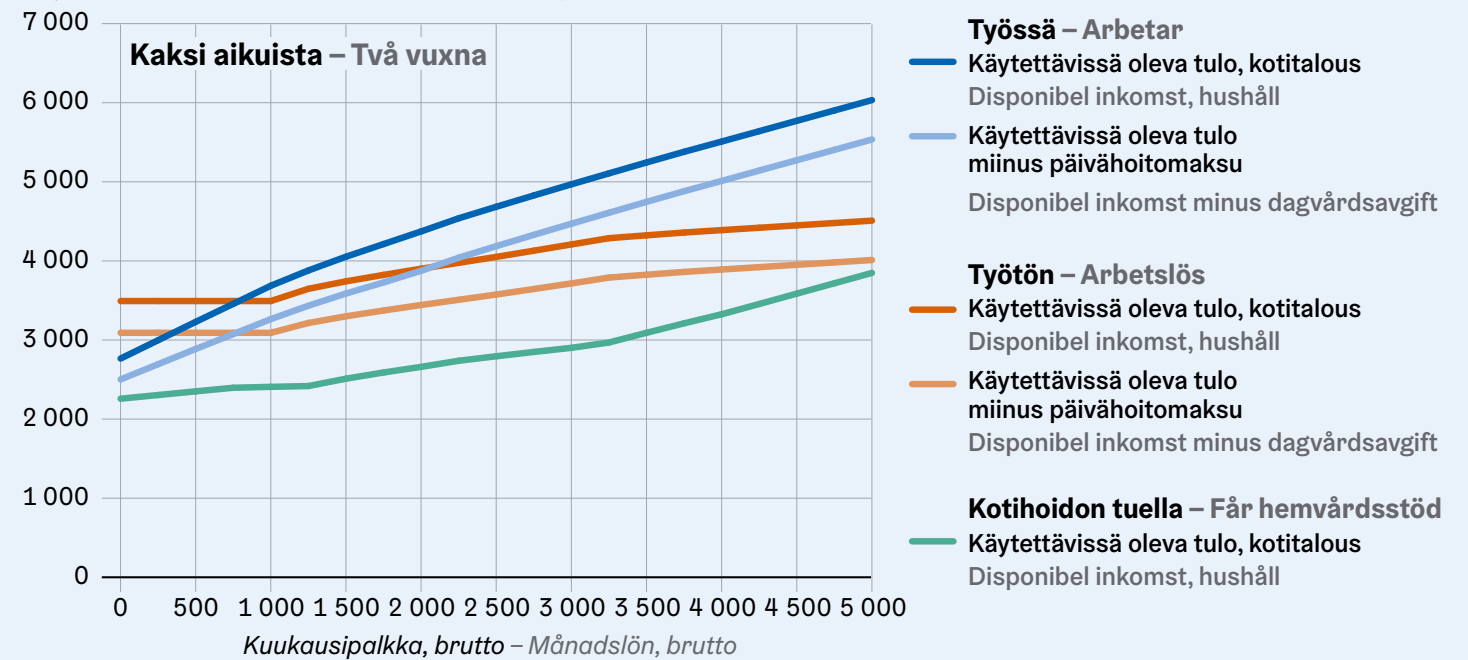
För förvärsarbetande ensamförsörjare är dagvården gratis så länge förtjänsten är under 1500 euro i månaden. Arbetslösa ensamförsörjare betalar dagvårdsavgift om deras månatliga inkomst före arbetslösheten varit minst 2750 euro (Figur 2a). Om barnen sköts med hjälp av hemvårdsstödet blir den disponibla inkomsten mindre än om man arbetar eller är arbetslös med barnen på dagvård. Ensamförsörjare som får hemvårdsstöd skulle kunna ansöka om dagvårdsplats för syskon, och för dem skulle ingen avgift uppbäras. Därvid skulle ensamförsörjares skattepliktiga inkomst minska lika mycket som syskonförhöjningens belopp, alltså ca. 66 euro.

Av våra två exempelfall av hushåll med två vuxna ryms ingetdera inom den avgiftsfria dagvården. Då bägge vuxna förvärsarbetar är dagvårdsavgiften 264 euro eller högre, och det maximala beloppet nås då någondera föräldern förtjänar 2000 euro och den andras förtjänst hela tiden är 3653 euro (Figur 3a). Om man i hushåll med två vuxna skötte barnen med

KUVIO 3A. Kahden aikuisen kotitalouden käytettävissä olevat tulot (eur/kk), kun kummatkin aikuiset ovat töissä, toinen aikuisista on töissä ja toinen työttömänä tai toinen vanhemmista on töissä ja toinen on kotihoidon tuella.

FIGUR 3A. Disponibel inkomst (euro/mån) i ett hushåll med två vuxna, då alternativt bägge vuxna arbetar, ena arbetar och den andra är arbetslös, eller den ena arbetar och den andra får hemvårdsstöd.

Käytettävissä olevat tulot, euroa/kuukausi – Disponibel inkomst, euro/mån

sä olevat tulot huomattavasti pienemmiksi myös silloin, kun toinen työttömänä ja toinen työssä, lapset olisivat varhaiskasvatuksessa. Käytettävissä olevien tulojen erot kotihoidon tukiperheisiin verrattuna kumminkin supistuvat toisen kuukausipalkan kasvaessa 5000 euroon, kun parista toinen on työttömänä ja lapset varhaiskasvatuksen piirissä.

Kuviosta 2b voidaan havaita pääasiallisen toiminnan muutoksen vaikutus nettoasumismenoihin ja päivähoitomaksuihin eri bruttokuukausipakoilla. Vastaavanlaista ei ole kahden aikuisen talouksilla (ks. Kuvio 3b), koska ne eivät ole oikeutettuja asumistukeen. Lisäksi tulomuodostuksesta puuttuvat yksinhuoltajille maksettavat lapsilisien yksinhuoltajakorotukset sekä elatustuet.

Lopuksi

Edellä esitettyjen esimerkilaskelmien tarkoituksena oli havainnollistaa mahdollisimman yksinkertaisesti sitä, miten tulosisälliset päivähoitomaksut muuttuvat ja vaikuttavat yhden ja kahden huoltajan perheen käytettävissä oleviin tuloihin. Käytettävissä olevien tulojen muodostuminen on jo yksin monimutkainen prosessi, jossa ansiotulojen muutokseen liittyy verotus, sitten verottomat tulonsiirrot, joista osa otetaan huomioon tulona toimeentulotuessa, tarveharkintaiset tulonsiirrot ja asumismenot.

hjälp av hemvårdsstödet skulle den disponibla inkomsten bli betydligt mindre även om barnen – då ena vuxna är arbetslös och den andra jobbar – skulle vara i dagvård, dvs. få småbarnspedagogik. Skillnaden i disponibel inkomst jämfört med de familjer som valt hemvårdsstödet skulle dock minska om någondera vuxnas månadslön steg till 5000 euro, då den andra partnern är arbetslös och barnen får småbarnspedagogik.

I Figur 2b kan man skönja hur förändrad huvudsaklig verksamhet inverkar på netto-boendekostnaderna och på dagvårdsavgifterna beroende på bruttomånadslönen. Motsvarande sker inte för hushåll med två vuxna (se Figur 3b), för de har inte rätt till bostadsbidrag. Det som inte heller är medräknat i inkomsterna är barnbidragets tillägg för ensamförsörjare, ej heller underhållstödet.

Slutkläm

Syftet med ovan anförda exempel var att så enkelt som möjligt visa på vilket sätt dagvårdsavgifterna – som är inkomstbundna – förändras och inverkar på den disponibla inkomsten i familjer med en resp. två försörjare. Hur den disponibla inkomsten bildas är redan i sig en ganska komplicerad process, där förändring i förvärsinkomst anknyter till beskattning, skattefria inkomstöverföringar (varav en del räknas som inkomst vid beviljande av utkomststöd), behovsprövade inkomstöverföringar och boendekostnader.

Esimerkkilaskelmilla voidaan tutkia etuuksien ja verotuksen yhteisvaikutuksesta potentiaalisesti syntyviä kannustinloukkuja, joita syntyy, kun ansiotulot kasvavat ja tarveharkintaiset etuudet vähenevät, tai tulorajoihin sidotut maksut nousevat. Edellä olevat laskelmat havainnollistivat hyvin potentiaalisia loukkutilanteita yksinhuoltajaperheissä, mutta heikosti kahden huoltajan perheissä. Tulokset olisivat olleet erilaiset, jos vanhemman kiinteä tulotaso olisi valittu pienemmäksi. Väestöä edustaviin aineistoihin liitettyissä simulointilaskelmissa vältetään lukuisten esimerkkilaskelmien työstämisestä, mutta menetetään ehkä informaatiota ansioiden, etuuksien ja verotuksen yhteispeleistä. ■

Med hjälp av de beräknade exemplen kan man få en inblick i förmåns- och beskattningsrelaterade arbetslöshetsfall som kan uppstå då förvärvsinkomsten stiger och behovsprövade förmåner minskar – eller då inkomstbundna avgifter höjs. Ovan nämnda beräkningar ger för ensamförsörjarfamiljernas del en god bild av situationer då man kan hamna i fällan, men inte för tvåförsörjarfamiljernas del. Rönen skulle ha varit annorlunda om förälderns antagna stadigvarande inkomst hade varit lägre. Vid simulerade beräkningar kopplade till statistik om befolkningen slipper man räkna ut en massa exempelfall, men istället kan man förlora information om samverkan mellan förtjänst, förmåner och beskattning. ■

Näin luet kuviota:

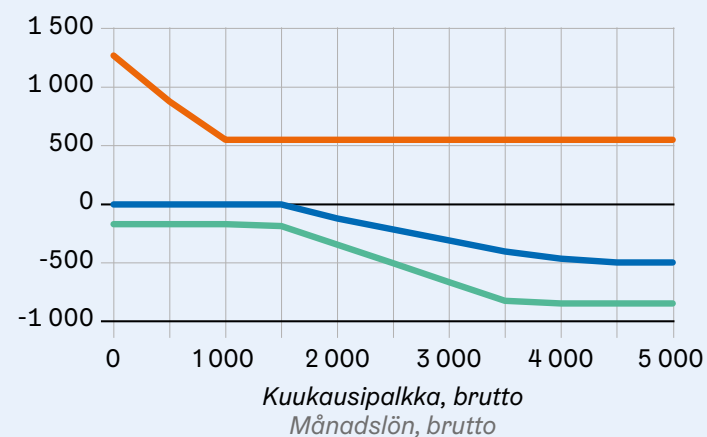
- ▶ Jos työssäkäyvän yksinhuoltajan kuukausipalkka on 2 500 euroa, ovat päivähoitomaksut 214 euroa, nettoasumismenot 505 euroa ja verottomat tulonsiirrot 609 euroa.
- ▶ Jos työttömän yksinhuoltajan työttömyyttä edeltävän palkan (2 500 euroa) perusteella maksettava ansiosidonnainen päiväraha on 1 632 euroa, ovat päivähoitomaksut 0 euroa, nettoasumismenot 323 euroa ja verottomat tulonsiirrot 609 euroa.

KUVIO 2B. Työssäkäyvän ja työttömän yksinhuoltajatalouden päivähoitomaksut, nettoasumismenot ja verottomat tulonsiirrot (lapsilisät, elatustuki ja toimeentulotuki), euroa / kuukausi.

FIGUR 2B. Dagvårdsavgifter, nettoboendekostnader och skattefria inkomstöverföringar (barnbidrag, underhållsstöd och utkomststöd) i ett förvärvsarbete resp. arbetslöst ensamförsörjarkhushåll, euro / månad

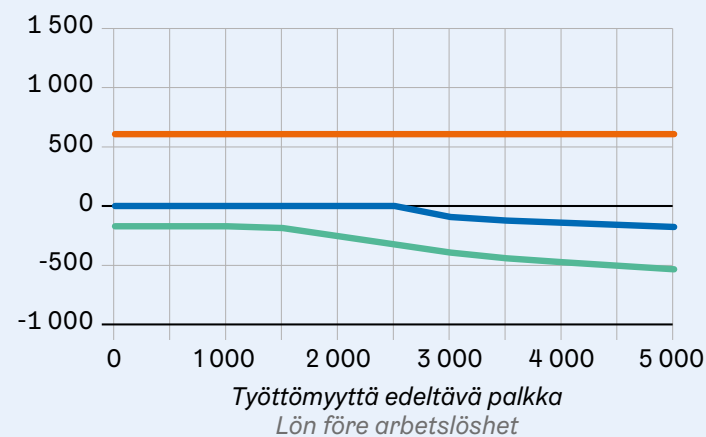
Yksinhuoltaja, töissä
Förvärvsarbete ensambförsörjare

Euroa/kuukausi – Euro/mån

Yksinhuoltaja, työtön
Arbetslös ensambförsörjare

Euroa/kuukausi – Euro/mån

Verottomat tulonsiirrot (Skattefria inkomstöverföringar) | Päivähoitomaksut (Dagvårdsavgifter) | Nettoasumismenot (Nettoboendekostnader)

Kirjallisuus | Litteratur:

Tilastokeskus. [Statistikcentralen]. SISU-malli. Käyttöopas tulonsiirtojen ja verotuksen mikrosimulointiin. Helsinki: Tilastokeskus, 2017. Saatavissa: <http://tilastokeskus.fi/static/media/uploads/tup/mikrosimulointi/sisu_kasikirja_2015.pdf>. Viitattu 14.8.2017.

L 734/1992. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista. [Lag om klientavgifter inom social- och hälsovården.]

Rakennepoliittinen ohjelma talouden kasvuedellytysten vahvistamiseksi ja julkisen talouden kestävyysvajeen umpeen kuromiseksi. 29.8.2013. [Strukturpolitiskt program för att stärka förutsättningarna för ekonomisk tillväxt och åtgärda hållbarhetsunderskottet i den offentliga ekonomin.]

Väinälä, Anna. Selvitys kotona olevien vanhempien lasten päivähoitotilanteesta, syyskuu 2004. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2004:16. Helsinki 2004.

VTT, dosentti **ANITA HAATAJA** toimii johtavana tutkijana ja VTT **MARIA VALASTE** erikoistutkijana Kelan tutkimuksessa. Tutkimushanke on saanut tukea strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoituksesta (päättösnumero: 293103).

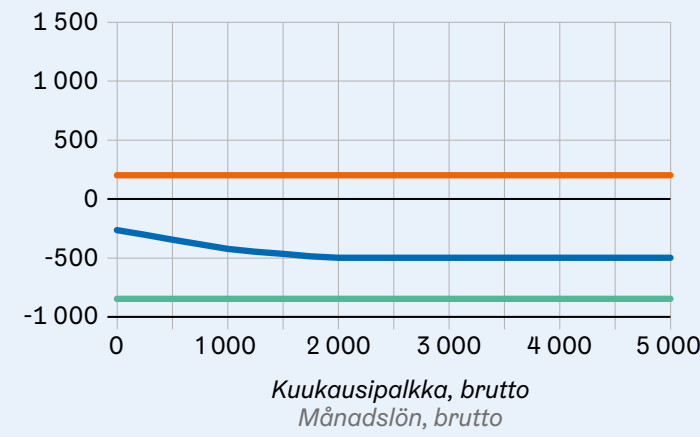
Pol. dr., docent **ANITA HAATAJA** är ledande forskare och pol.dr. **MARIA VALASTE** specialforskare vid FPA:s Forskning. Forskningsprojektet har fått stöd ur rådet för strategisk forskning STN:s medel (beslut nr. 293103).

KUVIO 3B. Työssäkäyvän parin ja toinen työttömän ja toinen töissä olevan parin päivähoitomaksut, nettoasumismenot ja verottomat tulonsiirrot (lapsilisät, elatustuki ja toimeentulotuki).

FIGUR 3B. Dagvårdsavgifter, nettoboendekostnader och skattefria inkomstöverföringar (barnbidrag, underhållsstöd och utkomststöd) i ett par där båda arbetar eller alternativt ena är arbetslös och den andra är arbetar.

Pari, kummatkin töissä
Par, båda förvärvsarbetar

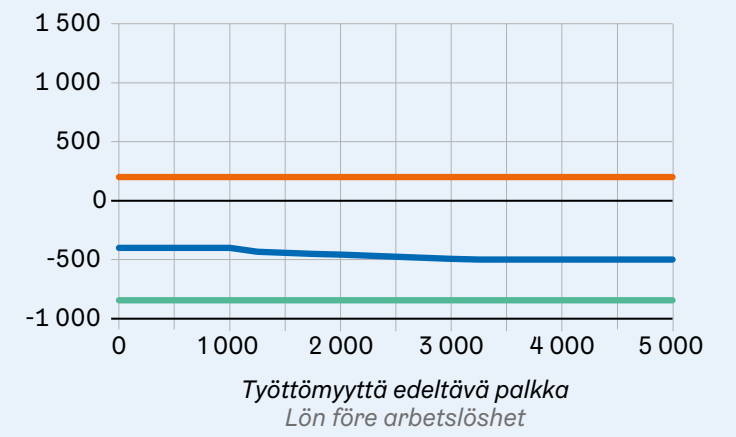
Euroa/kuukausi – Euro/mån

Verottomat tulonsiirrot (Skattefria inkomstöverföringar) | Päivähoitomaksut (Dagvårdsavgifter) | Nettoasumismenot (Nettoboendekostnader)

Pari, toinen työtön ja toinen tienaa 3 653 e/kk
Par, ena är arbetslös, den andra förvärvsarbetar

Euroa/kuukausi – Euro/mån

Kuka kuuluu vauvan perheeseen?

Vastasyntyneiden perhesuhteet Helsingissä

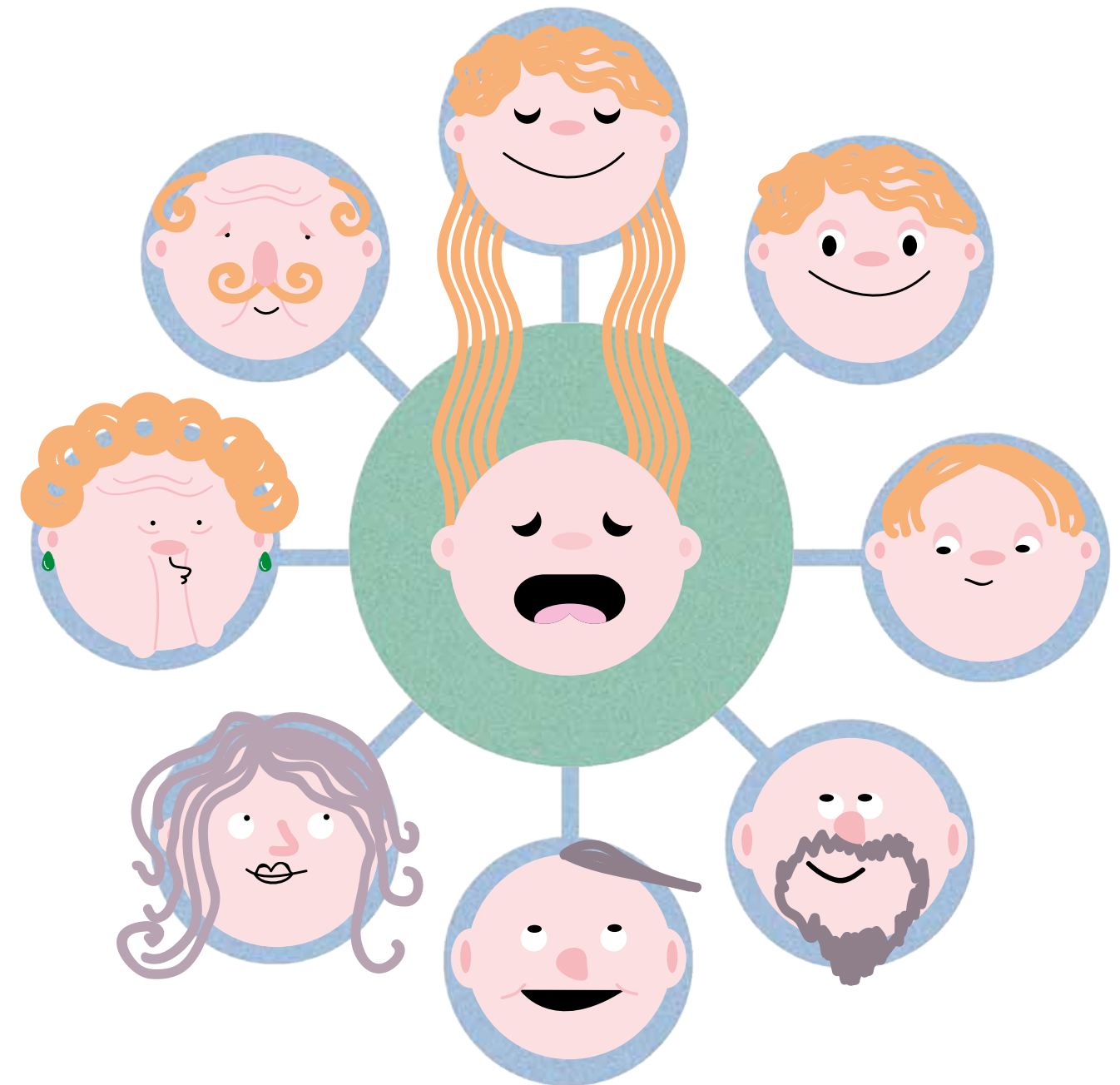
Vilka hör till en babys familj?

Nyföddas familjeförhållanden i Helsingfors

ANNA-MAIJA CASTRÉN • VAULA TUOMAALA

VAIKKA MONI naimattomalle äidille syntynyt helsinkiläisvauva saapuu laitokselta muuttamaan hengen kotitalouteen, äidin käsityksen mukaan lapsen perheeseen kuuluu melko laajasti kotitalouden ulkopuolisia ihmisiä. Äidit nimeävät hyvin usein lapsen perheenjäseneksi isovanhemmat sekä myös kummeja, serkkuja, tätejä ja vanhempien läheisiä ystäviä. Tämä käy ilmi Helsingin kaupunginkanslian kesällä 2017 julkaisemasta tutkimuksesta, jossa selvitettiin, millaiseen perheeseen helsinkiläislapsi syntyi syksyllä 2015, kun lapsen äiti ei ollut avioliitossa (Castrén, Tuomaala & Neuvonen 2017). Tässä artikkelissa esittelemme tutkimuksen tuloksia ja pohdimme niiden merkitystä suhteessa viranomaistoimintaan. Tulokset ovat hyödyllisiä ajankohtaisen lakiuudistuksen yhteydessä, kun pohditaan, pitäisikö lapsen elämässä tärkeän isovanhemman oikeus tavata lastenlapsia vanhempien eron jälkeen vahvistaa oikeudellisesti.

TROTS ATT många bebisar i Helsingfors som fötts av en ogift moder kommer till ett hushåll med bara några medlemmar är det många mammor som anser att barnets familj också upptar personer – på ganska bred front – som inte hör till hushållet. Mycket ofta nämner mammorna nämligen även far- och morföräldrar, till och med gudföräldrar, kusiner, fastrar och mostrar och nära vänner som familjemedlemmar. Detta framgår av en undersökning utgiven sommaren 2017 av Helsingfors stadskansli. Den klarlägger hurdana familjer barnen i Helsingfors föds i om mamman inte är gift (Castrén, Tuomaala & Neuvonen 2017). I föreliggande artikel presenterar vi rön från undersökningen och begrundar deras betydelse vis-a-vis myndigheternas verksamhet. Rönen är viktiga med tanke på en aktuell lagändring. Far- och morföräldrarna kan vara viktiga för barnen, och borde man genom lag fastställa deras rätt att träffa sina barnbarn efter att barnens föräldrar skilts?

HELSINGIN KAUPUNKI / LOTTA HAGLUND

TILASTOLLISSA TARKASTELUSSA vastasyntyneiden perheitä ryhmitellään usein vanhempien määrän (yksi vai kaksi vanhempaa) ja liittomuodon (avovai aviopari) perusteella. Keskustelussa saatetaan huomioida myös vanhempien sukupuoli ja mahdollinen maahanmuuttotausta. Tämä kertoo kuitenkin niukalti siitä, millaisten perhesuhteiden ympäröimänä lapset elävät. Avioliittoperheen tuolla puolen -tutkimuksessa (Castrén, Tuomaala & Neuvonen 2017) selvitettiin, mitä aikuisten parisuhteiden ja perhemuotojen lisääntyvä moninaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa tarkoittaa lasten ensimmäisten sosiaalisten sidosten näkökulmasta.

STATISTISKA ANALYSER GRUPPERAS nyfödda barns familj ofta enligt antalet föräldrar (en eller två) och dessas civilstånd (gift eller ogift par). I debatten kan möjligen också föräldrarnas kön och eventuella invandrarbakgrund nämnas. Men det säger inte särskilt mycket om hurdana familjeförhållanden barnen lever i. Undersökningen Avioliittoperheen tuolla puolen ("Bortom den gifta familjen", se Castrén, Tuomaala & Neuvonen 2017) klarlade vad den växande mångfalden av parförhållanden och familjeformer i det finländska samhället innebär för barnens första sociala band.

AVIOLIITTOPERHEIDEN RINNALLA lapsia syntyy vakiintuneiden ja hyvin tuoreiden avoparien perheisiin, yhden vanhemman perheisiin, erillään asuvien puolisoitten perheisiin, samaa sukupuolta olevien perheisiin ja polyamorisisissa suhteissa elävien vanhempien perheisiin. Todennäköisyys tavoittaa näitä perheitä on suurempi aviottomia kuin avioliitossa olevia äitejä seuraamalla. Vuonna 2015 kaikkiaan 42 prosenttia helsinkiläislapsista syntyi naimattomille äideille. Tarkastelimme kahden tästä joukosta kerätyn aineiston avulla, keitä vastasyntyneiden perheisiin kuuluu.

Kaksi näkökulmaa lapsen perheeseen: kotitalous ja äitien määritykset

Tutkimuksessa yhdisteltiin väestörekisteristä poimittuja tietoja ja kyselylomakkeella kerättyä aineistoa. Aineistojen keruu toteutettiin syksyllä 2015 yhteistyössä Helsingin kaupungin perheoikeudellisten asioiden yksikön kanssa.

Tutkimuksen ensimmäiseen, niin sanottuun rekisteriaineistoon kerättiin taustatietoja kaikista niistä Helsingissä synnyttäneistä naisista (N=692), jotka eivät lapsen syntymän hetkellä olleet avioliitossa ja joiden lapsen isyyden selvitys käynnistettiin syksyllä 2015 viranomaisten toimesta. Vuoden 2016 alussa voimaan tullut isyyslaki mahdollistaa nykyisin valtaosalle lasta odottavista pareista isyyden vahvistamisen jo raskausaikana neuvolassa, mutta vielä syksyllä 2015 perheoikeudellisten asioiden yksikkö käynnisti lain velvoittamana selvityksen lapsen isyydestä kutsumalla äidin lastenvalvojan tapaamiseen.

Kyselylomakeaineistossa puolestaan kartoitimme äitien käsitystä vastasyntyneen perheeseen kuuluvista henkilöistä. Kyselylomakkeita jaettiin kaikille lastenvalvojien luona isyyden selvittämissasiassa asioineille äideille syksyllä 2015, yhteensä 636 kappaletta. Lomakkeita palautui paperisena tai sähköisesti 199 kappaletta (vastausprosentti 31,3).

Vastasyntyneen perhettä selvitimme lomakkeessa kehotamalla äitejä mainitsemaan henkilöt, jotka heidän oman käsityksensä mukaan kuuluvat syntyneen vauvan perheeseen. Perheenjäsenen kriteeriksi asetimme ainoastaan sen, että äiti ajattelee näiden henkilöiden olevan jollain tavalla merkityksellisiä syntyneen lapsen elämässä ja osa hänen perhettään. Ainoa tutkijoiden puolesta tehty oletus vauvan perheeseen kuuluvista henkilöistä oli äiti. Ohjeistuksessa korostimme sitä, että kiinnostus kohdistui äidin henkilökohtaiseen käsitykseen, ei siihen, keiden yleisesti ajatellaan kuuluvan perheeseen.

Tällainen ihmisten henkilökohtaista käsitystä korostava tutkimusnäkökulma on tullut yhä laajemmin käyttöön perhettä koskevan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä (ks. esim. Smart 2007). Siinä huomio kohdistuu subjektiiviseen ymmärrykseen niistä henkilöistä ja sidoksista, jotka ovat elämässä merkityksellisiä ja läheisiä ja joihin liittyy sitoutumista ja vastavuoroista huolenpitoa. Näkökulma tuo esiin suhteet, joihin yksilö kohdistaa odotuksia ja tarvittaessa tukeutuu ja jotka hän kokee itseään velvoittavina. Äitien vastasyntyneen perheenjäseniksi nimeämät henkilöt ilmaisevat arjessa realisoituneen tai – hyvin pienen vauvan kohdalla – kenties toivotun perhekokoonpanon, johon lapsi elämässään kiinnittyy ja joka kiinnittyy lapseen.

DET FÖDS BARN INOM GIFTA FAMILJER och likaså bland ogifta par – både stadgade och mycket nybildade – samt inom enföräldersfamiljer, särbofamiljer, samkönade familjer och föräldrar som lever inom polyamorösa förhållanden. Sannolikheten att nå dessa olika slags familjer är större om man studerar ogifta snarare än gifta mödrar. År 2015 föddes hela 42 procent av barnen i Helsingfors av ogifta mödrar. Utgående från två material om ogifta mödrar analyserar vi vilka personer som upplevs höra till de nyföddas familj.

Två synsätt på barnets familj: hushållet eller mödrarnas definitioner

I vår undersökning kombinerade vi uppgifter från befolkningsregistret med ett enkätmaterial. Vi samlade in materialet hösten 2015 i samarbete med Helsingfors stads enhet för familjerättsliga ärenden.

För det första materialet, det så kallade registermaterialet, samlade vi in bakgrundsinformation om barnaföderskorna i Helsingfors hösten 2015 i de fall där barnets mamma inte var gift och myndigheterna inledde en faderskapsutredning (N=692). Den lag om faderskap som trädde i kraft i början av år 2016 gör det numera möjligt för största delen av de par som väntar barn att fastställa faderskapet redan under graviditeten på rådgivningen, men ännu hösten 2015 företog Enheten för familjerättsliga ärenden faderskapsutredningen genom att kalla modern till en barnatillsyningsman.

Med det andra materialet, enkätmaterialet, kartlade vi mammornas uppfattningar om vilka personer som hörde till den nyföddas familj. Varje moder som hösten 2015 hade träff med en barnatillsyningsman för utredning av faderskap fick en blankett. Sammanlagt blev det 636 blanketter, varav 199 inlämnades ifyllda, på papper eller elektroniskt (svarsprocent 31,3).

I blanketten uppmanades mammorna nämna de personer som enligt deras egen uppfattning hörde till det nyfödda barnets familj. Enda kriteriet vi uppställde för att vara familjemedlem var att mamman upplever att personerna ifråga på något sätt är betydelsefulla i det nyfödda barnets liv och är en del av dess familj. Den enda person som vi som forskare antog höra till familjen var mamman. I våra instruktioner betonade vi att vi är intresserade av mammans personliga uppfattning, inte av vilka som i allmänhet anses höra till familjen.

En dylik infallsvinkel, som betonar folks personliga uppfattning, har i allt större utsträckning börjat tillämpas inom samhällsvetenskaplig forskning om familjer (se t.ex. Smart 2007). Fokus ligger på subjektiv uppfattning om de personer och band som är betydelsefulla och nära i folks liv och som har med engagemang, interaktion och omsorg att göra. Infallsvinkeln tar fram de människorelationer som individer riktar förväntningar på och vid behov får stöd av – och gentemot vilka de känner sig förpliktigade. De personer som mammorna uppgav som de nyföddas familjemedlemmar uttrycker den familjesammansättning som det handlar om i praktiken – eller kanske (då det gäller alldeles nyfödda) i förhoppningarna – och som barnet under sin levnad fäster sig vid och som fäster sig vid barnet.

Helsinkiläislasten ensiperheitä analysoitiin asettamalla rinnakkain nämä kaksi luonteeltaan erityyppistä aineistoa. Tämä on tyypillistä configurationaalisessa perhesuhteiden tutkimuksessa, jossa erilaisia lähestymistapoja hyödyntämällä yritetään saada mahdollisimman monipuolisesti esiin jokapäiväisessä elämässä merkityksellisiä suhteita (Castrén 2014). Tässä tutkimuksessa huomio kiinnitettiin väestörekisteritietojen lisäksi äitien henkilökohtaisiin käsityksiin lapsen perheeseen kuuluvista henkilöistä ja näin syntyvistä perhekokoonpanoista, riippumatta suhteiden alkuperästä, institutionalisoitumisen asteesta tai asettumisesta yhteen tai useampaan kotitalouteen.

” Vuonna 2015 kaikkiaan 42 prosenttia helsinkiläislapsista syntyi naimattomille äideille. Tarkastelimme kahden tästä joukosta kerätyn aineiston avulla, keitä vastasyntyneiden perheisiin kuuluu.

Viidesosa yhden aikuisen kotitalouksia

Rekisteriaineistosta kävi ilmi, että lähes joka viides syksyllä 2015 aviottomalle naiselle syntynyt helsinkiläislapsi palasi synnytyslaitokselta kotiin, jossa ei vakituisesti asunut äidin lisäksi toista aikuista. Tämä on melko paljon ottaen huomioon, että virallisen tilastotiedon mukaan vuonna 2015 helsinkiläisistä 0–2-vuotiaista lapsista 15 prosenttia asui yhden vanhemman kotitalouksissa (SVT: Perheet 2015b). Tässä tilastotuluvussa on kuitenkin todennäköisesti mukana myös eroon päätyneitä liittoja, joten luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia. Tätä tutkimusta varten kerätty vastasyntyneiden ensimmäisiä kotitalouksia koskeva tieto joka tapauksessa kertoo, että peräti 19,5 prosenttia kotiutui Helsingissä yhden aikuisen kotitalouteen.

Yhden aikuisen kotitaloudet olivat aineistossa tyypillisempiä nuorten ja iäkkäämpien äitien kohdalla, kun taas noin kolmekymppisten äitien ryhmässä kahden aikuisen kotitaloudet olivat yleisempiä. Yhden aikuisen kotitalouksien äidit olivat myös tyypillisemmin syntyneet Suomen ulkopuolella. Ulkomailla syntyneiden äitien osuus rekisteriaineistossa oli noin 17 prosenttia.

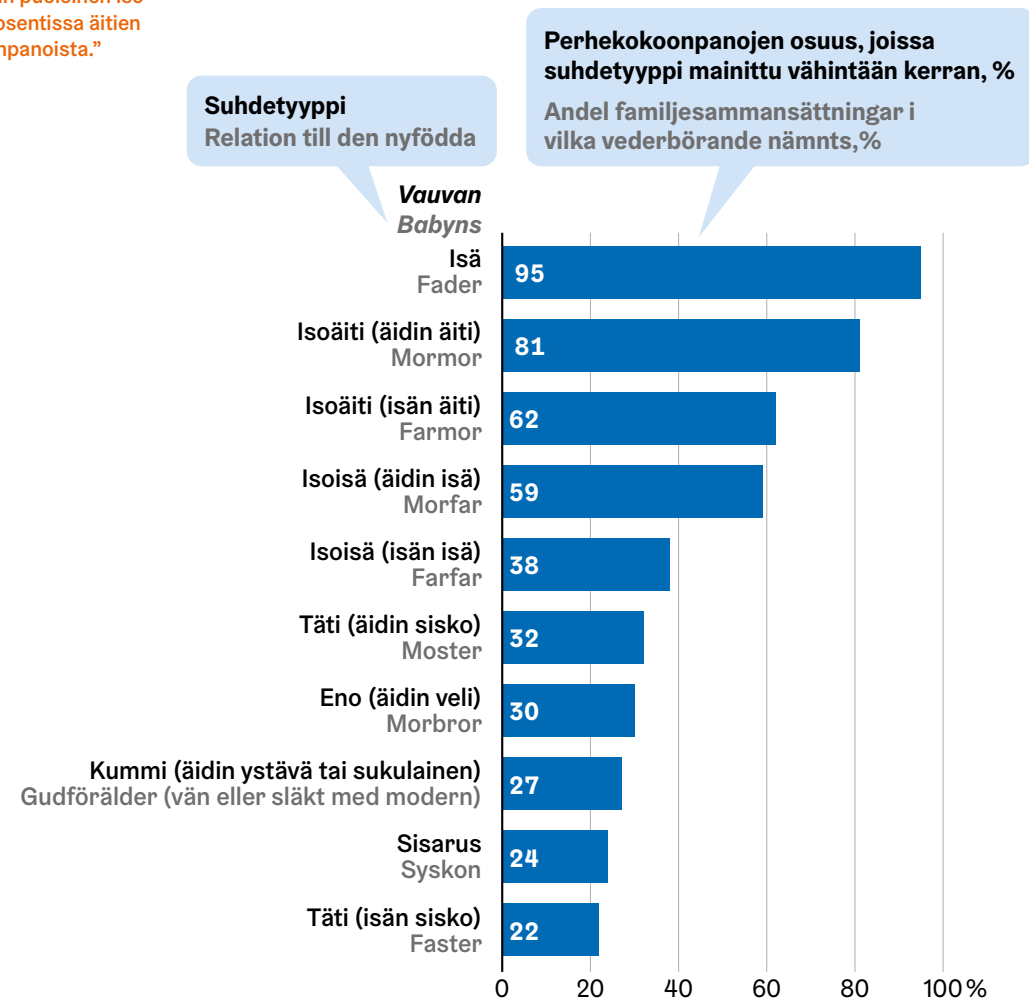
Rekisteriaineiston kotitalouksien keskimääräinen koko oli 3,56 henkilöä. Noin puolet äitien kotitalouksista oli kolmen hengen asuinkuntia, joihin kuului äidin ja syntyneen lapsen lisäksi kolmas henkilö, useimmiten äidin kanssa miltei samanikäinen mies. Yhden ja kahden aikuisen kotitalouksien lisäksi pieni osuus lapsista kotiutui kolmen sukupolven talouksiin tai ”kommuunikotalouksiin”, joissa asui useampi äidin ikäluokkaan kuuluva aikuinen ja mahdollisesti muita lapsia vastasyntyneen lisäksi. Kolmen sukupolven talouksia ja kommuunikotalouksia oli aineistossa vain alle viisi prosenttia kumpaakin.

Helsingforsbarnens första familj analyserades genom att ställa dessa två till naturen olika material bredvid varandra. Detta är typiskt inom configurationell forskning i familjerelationer, där man genom att utnyttja olika förfaringssätt försöker att så mångsidigt som möjligt få fram relationer som är betydelsefulla i vardagslivet (Castrén 2014). I vår studie fokuserade vi alltså på dels befolkningsregisterdata, dels på mammornas personliga uppfattningar om vilka som hörde till barnets familj och hurdana de familjesammansättningar var som därvid uppstod, utan avseende på relationernas ursprung, grad av institutionalisering eller förläggning i ett eller flera hushåll.

KUVIO 1. Suhdetypit vauvan perhekoonpanoissa

FIGUR 1. Typer av relationer i den nyföddas familjesammansättning

”Esimerkiksi vauvan äidin puoleinen isoäiti oli mainittu yli 80 prosentissa äitien listaamista perhekoonpanoista.”

Aineiston äidit olivat pääosin suomalaistaustaisia (83 %), mutta Suomen ulkopuolella syntyneiden äitien tausta oli hyvin moninainen: he olivat lähtöisin yhteensä 36 eri maasta. Toiseksi eniten aineistossa oli Somaliassa (4,8 %) ja kolmanneksi eniten Virossa syntyneitä (3,5 %). Eri äidinkieliä aineistossa oli yhteensä 31, yleisimpänä niistä suomi (80,2 %), seuraavina somali (4,8 %), ruotsi (3,8 %), viro (2,9 %) ja venäjä (2,2 %).

Äitien käsitykset vastasyntyneen perheestä poikkeavat kotitaloudesta

Kyselylomakeaineisto osoitti lasten perheiden usein laajenevan kotitalouden ulkopuolelle. Vain 12 prosenttia lomakkeen täyttäneistä äideistä katsoi vauvan perheen muodostuvan yksinomaan samaan kotitalouteen kuuluvista henkilöistä. Lasten perheet sisälsivät keskimäärin seitsemän henkilöä äidin ja vauvan lisäksi (Kuvio 1). Tämä on paljon verrattuna siihen, että lomakevastaajien kotitalouksista 61 prosenttia oli kolmen hengen talouksia.

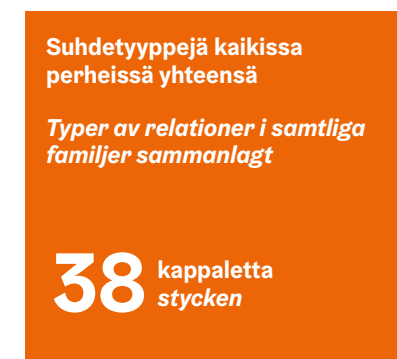
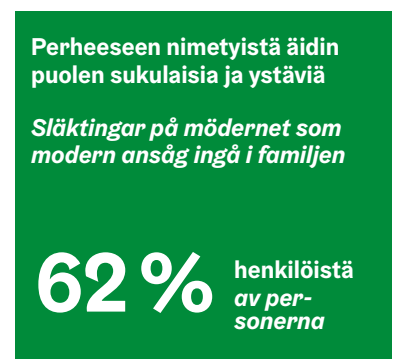
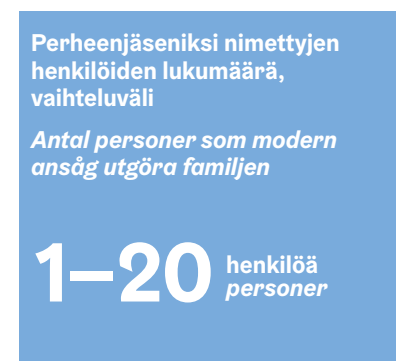
olika länder. Näst flest (4,8 %) var födda Somalia, tredje flest (3,5 %) i Estland. Sammanlagt hade mödrarna 31 olika modersmål, varav vanligast var finska (80,2 %), somaliska (4,8 %), svenska (3,8 %), estniska (2,9 %) och ryska (2,2 %).

Mammornas uppfattning: de nyföddas familj är inte detsamma som deras hushåll

Vårt enkätmaterial visade att de nyföddas familjer ofta sträckte sig längre än själva hushållet. Endast 12 procent av de mödrar som returnerat ifylld blankett ansåg att bebisens familj bestod av bara de personer som bodde i det egna hushållet. I genomsnitt inbegrep barnets familj sju personer förutom mamman och barnet (se Figur 1). Detta är mycket med tanke på att 61 procent av svararna bodde i trepersoners-hushåll.

Vaikka valtaosa lomakkeisiin vastanneista äideistä (87 %) asui kumppanin kanssa, 25 äitiä (noin 13 %) asui ilman kumppania. Heistä 14 eli niin kutsutussa erillisuhteessa (*living apart together*), mikä tarkoittaa, että vakituinen kumppani, joka lähes aina oli syntyneen lapsen isä, asui eri osoitteessa kuin äiti ja lapsi/lapset. Ilman parisuhdetta eli noin 6 prosenttia vastaajista.

Äidin parisuhdetilanne heijastui lasten perhekoonpanoihin, mutta se ei selitä perhesuhteiden ulottumista kotitalouden ulkopuolelle. Lasten perheissä oli laajasti edustettuna toisaalla asuvia henkilöitä ja erilaisia suhdetyyppejä, jotka perustuivat sukulaisuuteen tai ystävytyteen. Äitien listaamissa kokoonpanoissa oli usein henkilöitä kolmesta perhesukupolvesta ja niissä korostuivat äidin puoleiset sukulaiset ja muut äidille läheiset henkilöt. Esimerkiksi vauvan äidin puoleinen isoäiti oli mainittu yli 80 prosentissa tapauksista. (Kuvio 2.)

KUVIO 2. Tunnuslukuja vauvojen perheistä (pois lukien äiti ja vauva)

FIGUR 2. Karakteristika över de nyföddas familjer (förutom mor och barn)

PERHEKOKOONPANOISTA EROTTUI jatkoanalyysissa neljä eri perhetyyppiä, jotka nimettiin laajentuneeksi sukulaisperheeksi, äitiperheeksi, erillistyneeksi kahden sukupolven perheeksi sekä laajentuneeksi ensiperheeksi ystävillä. Analyysi osoitti, että yli puolet (62 %) lasten perhekokoonpanoista kiinnittyi laajasti kotitalouden ulkopuolisiin suhteisiin. Sukulaiset ja äidin ystävät korostuivat myös äitiperheissä (14 % kokoonpanoista), joita oli aineistossa vähiten. Eniten perinteistä ydinperhettä muistuttava perhetyyppi, erillistynyt kahden sukupolven perhe, ei ollut aineistossa hallitseva tyyppi (24 % kokoonpanoista) huolimatta siitä, että suurin osa lomakkeisiin vastanneista eli avioliittoon muistuttavassa vakiintuneessa liitossa lapsen isän kanssa.

Vauvan perheeseen kuuluvaksi katsottujen henkilöiden tarkastelu avaa erilaisen näkökulman helsinkiläislasten perheisiin kuin väestörekisteritietojen perusteella laaditut kuvaukset. Tästä näkökulmasta katsottuna lapsen perhe ei ole vain samassa kotitaloudessa asuvat henkilöt, eikä sitä itsestään selvästi määritä vanhempien keskinäisen suhteen luonne tai institutionalisoitumisen aste. Tutkimuksessa tarkasteltuihin perhekokoonpanoihin heijastuivat äitien yksilölliset elämäntilanteet, lapsen vanhempien parisuhdehistoria ja mahdolliset aiemmat liitot sekä erityisesti äidille merkityksellisten läheisten olemassaolo ja maantieteellinen sijoittuminen.

Vastasyntyneiden perhekokoonpanot ja analyysissa esiin nousseet perhetypit tuovat esiin niitä emotionaalisen läheisyyden, sosiaalisen tuen ja avun verkostoja, joihin lapsi elämässään voi turvata. Erilaisten perhetyyppien voidaan ajatella viittaavan myös eroihin ylisukupolvisissa perhekuultuureissa. Joissakin perheissä voi esimerkiksi olla pitkät perinteet sukulaisuhteiden vaalimiseen ja tukeutuminen kotitalouden ulkopuolisiin läheisiin on luontevaa. Toisissa perheissä sen sijaan suhteiden ylläpitämistä ei kenties ole pidetty tärkeänä. Erilaiset perhetypit tekevät näkyväksi sitä, mitä suhteita pidetään erityisen merkityksellisinä perheen muodostumisen kannalta ja ne valottavat eroja ihmisten tavoissa ymmärtää perhe. Siis tarkoittaako perhe yksilölle vain ydinperhettä vai onko se jotain laajemmalle ulottuvaa, erilaisia tai jopa rinnakkaisia perherooleja käsittävä kokonaisuus. Rinnakkaisuudella tarkoitamme esimerkiksi tilanteita, joissa lapsen ensiperheeseen on nimetty yhden tai kahden vanhemman sijaan kolme tai neljä vanhempaa. Tällaisia ovat muun muassa sellaiset aineiston tapaukset, joissa ensiperheeseen kuuluu sekä lapsen kanssa samassa kotitaloudessa asuva äidin kumppani että toisaalla asuva biologinen isä.

Huomioidaanko lapsen perhesuhteet riittäväällä tavalla viranomaistyössä?

Tutkimuksen tuloksia on kiinnostavaa pohtia suhteessa viranomaistyöhön ja lapsen huoltoa ja tapaamista koskevan lain uudistustyöhön, joka on parhaillaan käynnissä (Edus-

I VÅR FORTSATTANALYS AV FAMILJESAMMANSÄTTNING urskilde sig fyra olika typer av familj, som vi benämnde utvidgad släktingfamilj, mammafamilj, avskild tvågenerationsfamilj samt utvidgad första familj med vänner. Analysen visade att över hälften (62 %) av barnens familjesammansättningar i stor utsträckning handlade om relationer utanför det egna hushållet. Släktingar och mammans vänner betonades också i mammafamiljerna (14 % av sammansättningarna), som det fanns minst av i materialet. Den familjetyp som mest påminde om kärnfamiljen, nämligen den avskilda tvågenerationsfamiljen, dominerade inte i materialet (24 % av sammansättningarna) trots att största delen av enkätsvararna levde i ett äktenskapslikt varaktigt förhållande med barnets far.

Analysen av de personer som mamman ansåg höra till familjen öppnar ett annat perspektiv på helsingforsbornas familjer än de beskrivningar som bygger på befolkningsregisterdata. Ur detta nya perspektiv är barnets familj inte enbart de personer som bor i samma hushåll som barnet, och den definieras inte självklart av hurdant föräldrarnas inbördes förhållande är eller graden av institutionalisering. De familjesammansättningar vi analyserade i vår undersökning återspeglar mödrarnas individuella livssituationer, barnets föräldrars relations bakgrund och eventuella tidigare relationer, samt förefintligheten av i synnerhet till modern närstående personer och var dessa bor.

De nyföddas familjesammansättningar och de familjetyper som kom fram i analysen tar fram de nätverk av emotionell närhet, socialt stöd och hjälp som barnet kan ty sig till under sin levnad. Man kan också se saken så att de olika familjetyperna påvisar skillnader i generationsöverskridande familjekultur. Vissa familjer kan till exempel ha långa anor av släktsammanhållning, och då kan det kännas naturligt att söka stöd hos närstående utanför det egna hushållet. I andra familjer har man kanske inte ansett det viktigt att hålla kontakt med slakten.

De olika familjetyperna synliggör vilka relationer som anses vara särskilt betydelsefulla för hur familjen formar sig, och de påvisar också skillnader i folks synsätt på begreppet familj. Innebär familjen alltså för individen bara kärnfamiljen eller är familjen något vidsträcktare, en helhet av olika eller rentav parallella familjeroller? Med parallella avser vi till exempel situationer där mamman i stället för en eller två föräldrar nämner tre eller fyra föräldrar. Sådana är till exempel de fall i vårt material där den nyföddas första familj består av både mammans nuvarande partner, som bor i hushållet, och av barnets biologiske far, som bor annanstans.

Beaktas barnets familjerelationer tillräckligt av myndigheterna?

Det är intressant att begrunda våra rön i förhållande till myndigheternas verksamhet och det nu pågående arbetet på en ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgänges-

kunta.fi 2017). Uudistustyön taustalla on muun muassa pyrkimys tukea parhaalla mahdollisella tavalla lasten perhesuhteiden jatkuvuutta erityisesti vanhempien eron yhteydessä. Nykyisin voimassa olevan lain mukaan tapaamisoikeus voidaan vahvistaa oikeudellisesti sitovasti vain lapsen ja tämän vanhemman välille. Uudistustyössä pohditaan kuitenkin, pitäisikö tapaamisoikeutta laajentaa koskemaan sellaisia isovanhempia, joilla on ollut merkittävä rooli lapsen elämässä ja jotka tosiasiallisesti ovat hänestä huolehtineet. Voisiko siis mummi tai ukki olla lapselle vanhempaan verrattavissa oleva perheenjäsen tai asianosainen, jonka tapaamisoikeus tulisi vahvistaa tai jota olisi kuultava lasta koskevissa asioissa?

Vastasyntyneiden perheitä koskevien tutkimushavaintojemme perusteella tätä on syytä vakavasti harkita ja pohtia keinoja, joilla erilaiset lapsen elämässä keskeiset perhesuhteet voitaisiin ottaa viranomaistyössä huomioon. Jos lapsen perhesuhteita tarkastellaan vain oikeudellisesta näkökulmasta, monet lapsen hyvinvoinnin kannalta merkitykselliset suhteet saattavat jäädä pimentoon. Lapsen perhe näyttäytykin erilaisena riippuen valitusta tarkastelukulmasta. Perhetilastoissa korostuu perhe yhdessä asumisen yksikkönä ja lainsäädännössä perhe määrittyy eritoten perintöoikeuden ja elatus- ja kasvatusvelvoitteiden näkökulmasta. Subjektii-viset käsitykset sen sijaan kertovat niistä suhteista, joihin kohdistuu odotuksia läheisyydestä ja vastavuoroisesta huolenpidosta. Luotettavan kokonaiskuvan saamiseksi lapsen perheestä on tarpeen yhdistellä erilaisia lähestymistapoja.

Olisi tärkeää, että viranomaistoiminnassa voitaisiin huomioida eri näkökulmien kautta avautuva perhesuhteiden kokonaisuus. Lapsen asioita ratkovan viranomaisen olisi hyödyllistä perehtyä oikeudellisesti tunnustettujen perhesuhteiden lisäksi siihen elettyjen läheisyyden muodostelmaan, jonka ympäröimänä lapsi on elänyt ja saanut hoivaa ja huolenpitoa. Kaikki isoäidit ja -isät eivätkä ole lapsen elämässä aktiivisesti läsnä huolehtimassa, hoivaamassa ja kasvattamassa. Monet kuitenkin ovat. Erityisesti tapauksissa, joissa vanhempien parisuhteet ovat vaihtuneet erojen ja uusien liittojen seurauksena, juuri isovanhemmat ovat saattaneet edustaa lapsen elämässä pysyvyyttä. ■

ANNA-MAIJA CASTRÉN toimii sosiologian professorina ja VAULA TUOMAALA tohtorikoulutettavana Itä-Suomen yliopistossa.

Kirjallisuus | Litteratur

Castrén, Anna-Maija. 2014. "Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen." Teoksessa Perhetutkimuksen suuntauksia, toim. Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen. Helsinki: Gaudeamus, 139–167.

Castrén, Anna-Maija, Vaula Tuomaala & Samuli Neuvonen. 2017. Avioliittoperheen tuolla puolen: vastasyntyneiden perheet Helsingissä. Helsingin kaupunginkanslian tutkimuksia 2017:3.

Eduskunta.fi 2017. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/lapsen-huolto-ja-tapaamisoikeus.aspx# Luettu 19.8.2017.

rätt (Eduskunta.fi 2017). Bakom reformarbetet ligger bland annat en strävan att så bra som möjligt stöda barnets familjerelationers kontinuitet i synnerhet om föräldrarna skiljer sig. Enligt nu gällande lag kan umgängesrätt på ett juridiskt bindande sätt fastställas enbart mellan barnet och dess föräldrar. Nu dryftar man huruvida umgängesrätten kunde utvidgas till att gälla även för sådana mor- eller farföräldrar som spelat en viktig roll i barnets liv och som de facto tagit hand om barnet. Kunde till exempel mormor eller farmor, morfar eller farfar vara en med föräldrarna jämförbar familjemedlem för barnen – eller en part vars umgängesrätt det borde gå att fastställa eller som man borde höra i ärenden som angår barnet?

Att döma av våra forskningsrön om nyföddas familjer finns det gott fog för att noggrant överväga detta och att fundera på sätt att inom myndighetsarbetet kunna beakta de olika familjerelationer som är centrala i barnets liv. Om man ser på barnets familjerelationer enbart ur juridisk synvinkel kan det hända att många relationer som är viktiga för barnets välmåga inte kommer fram. Det är ju så att barnets familj ter sig olika beroende på perspektivet. I familjestatistiken betonas familjen som en enhet för samboende, och i lagstiftningens definieras familjen i synnerhet ur arvsrättens och underhålls- och fostringsskyldighetens synvinkel. De subjektiva uppfattningarna berättar däremot om de relationer som man ställer förväntningar på beträffande närhet, växelverkan och omsorg. För att få en pålitlig helhetsbild av barnets familj behövs det att man kombinerar perspektiven.

Det vore viktigt att myndigheterna kunde beakta den helhet av familjerelationer som de olika perspektiven öppnar. För myndigheter som fattar beslut om barn vore det nyttigt att sätta sig in inte bara i de rättsliga familjerelationerna utan även i den helhet av anhörigkontakter som barnet har varit omgivet av och fått vård och omsorg i. Alla far- och morföräldrar är ju för all del inte aktivt närvarande i barnets liv med vård och omsorg och fostran, men det finns många som är det. I synnerhet i de fall då föräldrarna bytt parrelation som följd av skilsmässor och nya bekantskaper kan det mycket väl vara far- och morföräldrarna som stått för kontinuiteten i barnets liv. ■

ANNA-MAIJA CASTRÉN verkar som professor i sociologi och VAULA TUOMAALA som doktorand vid Itä-Suomen yliopisto (Östra Finlands universitet).

Smart, Carol. 2007. Personal life. Cambridge: Polity.

Suomen virallinen tilasto (SVT) [Finlands officiella statistik (FOS)]. 2015. Perheet. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2015/perh_2015_2016-05-30_tie_001.fi.html (Luettu 21.8.2017.)

● VEERA MOLL

Korttelikaupungista lähiömetsiin

– helsinkiläislasten muuttuva liikkuminen kaupungissa

Lasten itsenäinen liikkuminen kaupungissa on puhuttanut tutkijoita 1990-luvulta lähtien. Vaikka suomalaislapset liikkuvat vielä kansainvälisesti verrattuna vapaasti, on täälläkin osoitettu liikkumisen vähentyneen viime vuosikymmeninä. Artikkelissa tarkastellaan Helsinkiä 1940-luvulta tähän päivään ja pohditaan muuttuvan kaupungin vaikutusta lasten omaehtoiseen liikkumiseen.

Sata vuotta sitten kymmenesosa, 1950-luvulla kolmasosa ja nyt jo puolet maailman väestöstä asuu kaupungeissa. Kaupunkilaislapsia on täällä hetkellä maailmassa noin miljardi. (UNICEF 2012, IV). Liikennevaarojen, leikkipaikkojen vähyyden ja luontoympäristön puutteen sekä saasteiden vuoksi kaupunkia on pidetty lapselle huonosti sopivana kasvuympäristönä. (Karsten 2005, 275). Kaupunkilaislapsuudesta on kuitenkin tullut maalaislapsuutta yleisempää.

Kaksi poikaa painimassa pystypainia rantahietikolla Siltasaarenkärjessä. Taustalla linjojen kerrostaloja. Kevät 1970.
Kuva: Eeva Rista SER

● VEERA MOLL

Från kvarterstad till förortsskogar

– helsingforsbarnen rör sig föränderligt i sin stad

Sedan 1990-talet har barns förflyttning på egen hand inom staden varit ett samtalsämne för forskare. Trots att barn i Finland ännu i internationell jämförelse rör sig fritt har man även här påvisat att rörligheten minskat de senaste årtiondena. Artikeln granskar Helsingfors från 1940-talet till idag och dryftar hur en föränderlig stad inverkar på hur barn rör sig på egen hand.

För hundra år sedan bodde en tiondel och på 1950-talet en tredjedel av världens befolkning i städer – idag hälften. Antalet barn i städer uppgår idag till omkring en miljard (UNICEF 2012, IV). På grund av trafikfaror, knapphet om lekplatser och brist på naturomgivning – och på grund av föroreningar – har staden ansetts som en olämplig uppväxtmiljö för barn (Karsten 2005, 275). Det oaktat har en urban barndom blivit vanligare än en barndom på landet.

Lapsia koulumatkalla. Kuva: Elannon kokoelma, 1960

Eräs kaupunkilaislasten hyvinvointiin vaikuttava tekijä on lasten mahdollisuus kulkea turvallisesti ympäristössään. Lasten itsenäinen liikkuminen kaupungissa liittyy kysymyksen tilan vällänjasta eli siihen, kenellä on oikeus ja mahdollisuus kulkea kaupungissa. Itsenäinen liikkuminen kytkeytyy läheisesti myös terveyteen ja viime vuosikymmeninä nousseeseen huoleen lasten vähentyneestä fyysisestä aktiivisuudesta. (Bicket ym. 2015, 4) Arkinen liikkuminen, omin voimin kuljetut koulumatkat ja ulkoiluun houkutteleva ympäristö voivat olla tärkeitä paitsi tilanjaon oikeudenmukaisuuden, myös terveellisten elämäntapojen omaksumisen kannalta. (Kytä ym. 2009, 9). Lisäksi oma naapurusto tulee paremmin tutuksi itsenäisesti liikkumalla kuin auton ikkunasta katselemalla. (mm. Fyhri ym. 2011, 703)

Omaehtoinen liikkuminen edistää myös kestävien kulkumuotojen omaksumista, sillä todennäköisyys siirtyä yksityisautoliikaksi on suurempi lapsilla, joita vanhemmat ovat säännöllisesti kuskanneet autolla. (Helsingin kaupunki 2017, 4).

Kiinnostus lasten omaehtoista liikkumista kohtaan kasvoi 1990-luvulla, kun tämän osoitettiin nuikentuneen merkittävästi Englannissa ja Saksassa aikavälillä 1970–1990. Lisään-

En faktor som påverkat stadsbors välmåga är hur bra barn kunnat röra sig tryggt i sin omgivning. Självständig rörlighet bland barn i städer hör ihop med frågan om maktfördelningen i stadsrummet, alltså vilka som har rätt och möjlighet att röra sig i staden. Självständig rörlighet hänger också nära samman med hälsa och med en oro för minskande fysisk aktivitet bland barn de senaste årtiondena (Bicket et al. 2015, 4). Vardagsmotion, skolväg för egen maskin och en miljö som uppmuntrar till uteaktiviteter kan vara viktiga med tanke på dels en rättvis fördelning av stadsrummet, dels på hur barn tar till sig sunda levnadsvanor (Kytä et al. 2009, 9). Dessutom blir man bättre bekant med det egna grannskapet när man rör sig självständigt än när man sitter och tittar ut genom bilfönstret (bl.a. Fyhri et al. 2011, 703).

Rörlighet på egen hand främjar också bruk av hållbara transportmedel, i och med att sannolikheten att bli privatbilist är större bland barn som regelbundet fått bilskjuts av föräldrarna (Helsingfors stad 2017, 4).

Intresset för barns rörlighet på egen hand ökade på 1990-talet, då man i England och Tyskland kunnat påvisa att

Kun muutimme Maunulaan, oli ympäristö pitkälti rakennustyömaata. Saimme työmaiden lautatarpeista tehtyä erilaisia siltarakennelmia puihin. Talvisin kävimme paljon hiihtämässä. Keväisin ja syksyisin pyöräiltiin laajalti lähialueilla, Pakilassa ja Pirkkolassa tai radan vartta pitkin Käpylään.”

(Maunula, 1950-luku)

tynyt liikenne ja vanhempien enenevät pelot mainittiin keskeisiksi syiksi muutokseen. (Hillman ym. 1990). Englannin ja Saksan tutkimusta seurasi joukko lasten omaehtoisen liikkuamisen vähentymistä osoittavia selvityksiä eri puolilla maailmaa.¹

Pihalle levittyvä koti

Olivatko asiat ennen paljon paremmin vai onko aika kullannut muistot? Miten helsinkiläislasten itsenäinen liikkuminen ja liikkumismahdollisuudet ovat muuttuneet kaupungissa?

Mikään lähde ei anna suoria vastauksia kysymykseen, sillä lasten itsenäistä liikkumista ei ole mitattu menneisyyden Helsingissä. On siis yhdisteltävä erilaisia lähteitä: muistitietoaineistoja, aikalaislehdistön kirjoittelua, asiantuntijoiden puheenvuoroja ja tilastotietoja.

Lasten on osoitettu liikkuneen verrattain itsenäisesti ainakin vielä 1900-luvun alkupuoliskon Helsingissä. Muistitietoaineistot kuvaavat Helsingin tarjonnan lapsille runsaasti erilaisia viherympäristöjä kuten puistoja, puutarhoja, viljelypalstoja, siirtolapuutarhoja, peltoja ja metsiköitä. Vähäinen liikenne mahdollisti myös lumileikit ja hiihtämisen kaupungissa. Kaupungin kalliot muistetaan niin ikään hyvinä leikki- paikkoina: niillä pelattiin palloa, leikittiin, laskettiin mäkeä ja ne tarjosivat hyviä näköalapaikkoja. Omin voimin ja lasten kesken taitettiin pitkiäkin matkoja kaupungin sisällä erilaisille leikki- ja retkipaikoille. (Laakkonen & Kivistö 2001, 23–36, Moll 2011).

Muistitietoaineistoissa korostuu myös meren merkitys kaupunkilaisten virkistäjänä. Harrastukset kuten partio, veivät jotkut kaupunkilaislapset syvälle luontoon. Muistitietoaineistoissa näyttäytyvät myös lapsilta kielletyt leikkipaikat. Lapset saattoivat leikkiä rautateillä, teollisuusalueilla, joutomailla ja kaatopaikoilla. Jätteiden seasta muistetaan löytyneen aarteita lasten leikkeihin. Tapaturmiltakaan ei vältytty. (Laakkonen & Kivistö 2001, 23–36).

Myös Anna-Maria Åström huomioi 1950–60-lukujen Helsinkiä koskevassa tutkimuksessaan, että koti oli enemmän ponkaisulauta ulospäin suuntautuvalla aktiviteetille, ei niinkään paikka viihtyisälle kotielämälle. Lasten maailma aukesi kotiovien ulkopuolelle. (Åström 1998, 17)

1) Bhosale 2015; Bicket 2015; Kytä ym. 2014; Griffin & Wolley 2014; Karsten 2005; Tandy 1999.

den minskat i betydande grad under perioden 1970-1990. Som viktiga orsaker utpekades den växande trafiken och att föräldrarnas ängslan ökat (Hillman et al. 1990). I den engelska och tyska forskningens kölvatten följde en rad undersökningar på olika håll i världen där man påvisade att barns rörlighet på egen hand minskat.¹

Hemma även ute på gården

Var det mycket bättre förr, eller är det tiden som förgyllt minnena? Hur har barns självständiga rörlighet och möjligheter na till sådan förändrats i Helsingfors?

Ingen källa ger direkta svar på frågan, i och med att man inte mätt självständig rörlighet bland barn i Helsingfors förr i tiden. Det gäller alltså att kombinera olika källor: minnesbaserat material, dåtida tidningskrivierier, experters framställningar och statistik.

Det har kunnat påvisas att barn rört sig ganska självständigt i Helsingfors åtminstone ännu under första hälften av 1900-talet. Minnesbaserat material visar att Helsingfors erbjöd en myckenhet gröna miljöer såsom parker, trädgårdar, odlingslotter, koloniträdgårdar, åkrar och skogspartier. I och med att det var mycket mindre trafik kunde man leka i snön och åka skidor i staden. Även klipporna i Helsingfors minns man som bra lekställen: man spelade boll, lekte, åkte backe och tittade på utsikten. Med andra barn kunde man på egen hand ta sig långa vägar till olika lek- och utfärdsställen i staden (Laakkonen & Kivistö 2001, 23–36, Moll 2011).

Av folks hågkomster framgår också havets betydelse för stadsbornas rekreation. Inom scouting och liknande fritidssysslor rörde sig en del stadsbarn långt ute i naturen. Men man minns också ställen där det inte fick lekas. Ändå kunde barnen leka på järnvägar, industriområden, allmänningar och till och med soptippar. I stället för skräp minns man att man i lekens värld hittade skatter. Och inte undgick man olyckor heller (Laakkonen & Kivistö 2001, 23–36).

Anna-Maria Åström noterar också i sin forskning om 1950- och 60-talets Helsingfors att hemmet snarare var ett språngbräde för aktiviteter riktade utåt än ett ställe för trivsamt hemmaliv. I barnens värld öppnade sig dörren utåt mot omvärlden (Åström 1998, 17).

1) Bhosale 2015; Bicket 2015; Kytä et al. 2014; Griffin & Wolley 2014; Karsten 2005; Tandy 1999.

Pihalla oli aina lapsia. Paras kaverini Tipsu asui samassa rapussa. Leikin myös naapurirapun lasten kanssa, mutta en niin paljon. Leikimme pihalla ja lähimetsissä, Herttoniemen urheilukentän ympäristö jännittävine sotavalleineen tuli tutuksi. Uimassa kävimme Mustikkamaalla, kivinokassa, Marjaniemessä ja Kumpulän maauimalassa. Usein olin kesällä myös maalla, isä ja äiti vuokrasivat mökin yhdessä ystäväperheen kanssa, kunnes he lopulta ostivat oman. Mummolla oli Kivinokassa siirtolapuutarhamökki, sinne tuli pyöräilyä usein.”

(Siilitie, 1950–1960-luvut)

Huoli kaupungin lapsista

Omin päin kaupungissa liikkuvia lapsia ei kuitenkaan katsottu aina hyvällä. Huolestunut keskustelu asumisesta ja lasten hyvinvoinnista kaupungissa oli alkanut jo 1800-luvulla. (Kumpulainen 1999, 123; Moll 2016, 68). Lapsiin olikin syytä kiinnittää huomiota. Lapsikuolleisuus oli korkealla² ja asuminen ahdasta vielä pitkälle 1900-luvulle. (Kuparinen & Vihavainen 2006, 8-10) Lapsia oli paljon ja koulut olivat ylikansoitettuja. Suuret ikäluokat elivät lapsuuttaan juuri sotien jälkeen.

1900-luvulla kiihtyvän kaupungistumisen myötä sanat muuttuivat enenevässä määrin teoiksi. Esimerkiksi vuonna 1946 Väestöliiton toiminnanjohtajan Heikki von Hertzenin huomiota herättäneen ja poleemisen Koti vaiko kasarmi lapsillemme? -pamfletin katsotaan sysänneen liikkeelle Tapiolan puutarhakaupungin rakentamissuunnitelmat. Lapsilla oli kiihtyvässä kaupunki- ja asuntokeskustelussa keskeinen asema. Parantamalla lasten, huomisen kansalaisten, asumisoloja uskottiin parannettavan koko kansakuntaa.

Sotien jälkeen Väestöliiton kanta asumiseen oli selvä: silloiset asutuskeskukset olivat sosiaalisesti epäterveitä ja liitto julisti tavoitteekseen hajakeskeyksen edistämisen kaupunkilaiselämän ja asutuksen tervehdyttämiseksi. (Asuntopolitiikka 1/1956) Käytännössä tämä tarkoitti vaatimusta puutarhakaupunkien rakentamisesta. Niihin luvattiin rakentaa riittävän suuria, hygieenisia, valoisa ja luonnonläheisiä, lapsille ihanteellisia koteja, jotka pelastaisivat asukkaat kaupungin lialta ja turmiolta. Vanha kaupunki nähtiin kelvottomana. Väestöliiton erityisen huolen aiheena olivat vasta valmistuneet ”asuntokasarnit” Taka-Töölössä Kuusitien ja Mannerheimintien risteyksessä, sekä Kallion ja Sörnäisten työläiskaupunginosat. (Von Hertzen 1946, 14)

Kaupunki- ja asuntosuunnittelun lisäksi 1940-luvulla alettiin perheiden oloja parantaa myös muilla tavoin: lapsilisillä, kodinperustamislainoilla, äitiysavustuksella, sekä neuvola-verkoston avulla. Puutarhakaupunki-ideologian ytimessä olivat lasten ajatellut tarpeet, kuten luonto ja turvallisuus, kaupungissa.

Liikenne herätti huolta, sillä autojen määrän kasvaessa lisääntyivät myös liikenneonnettomuudet. Vuosina 1965–1973 tieliikenteessä kuoli noin tuhat ihmistä vuosittain; tämän jäl-

Omsorg om de små

Men alla såg inte med blida ögon på barn som rörde sig på egen hand i staden. En bekymrad debatt om boende och barns välfärd hade uppstått redan på 1800-talet (Kumpulainen 1999, 123; Moll 2016, 68). Och visst fanns det skäl att uppmärksamma barnen. Barndödligheten var hög² och boendet var trångt långt in på 1900-talet (Kuparinen & Vihavainen 2006, 8-10). Barnaskarorna var stora och skolorna överbefolkade. Efter Andra världskriget var det vår tids stora åldersgrupper som var barn.

I och med den allt snabbare urbaniseringen under 1900-talet övergick ord allt mera i handling. Som exempel anses Heikki von Hertzens, Väestöliittos dåvarande verksamhetsledares, uppmärksammade polemiska pamflett Koti vaiko kasarmi lapsillemme? (dvs. ett hem eller kasern för våra barn?) av år 1946 ha satt igång planerna på att bygga trädgårdsstaden Hagalund. Barnen hade en central ställning i den allt livligare stads- och bostadsdebatten. Genom att förbättra boendet för barnen, morgondagens medborgare, trodde man sig förbättra hela nationen.

Efter kriget var befolkningsförbundet Väestöliittos åsikt om boende klar: den tidens bosättningscentra var socialt osunda, och förbundet gick ut med målsättningen att sprida ut boendet för att uppnå sundare stadsliv och bosättning (Asuntopolitiikka 1/1956). I praktiken innebar detta ett krav på att bygga trädgårdsstäder. I dem lovade man bygga tillräckligt stora, hygieniska, ljusa och naturnära, barnidealiska hem, som skulle rädda invånarna från stadens smuts och fördärv. Den gamla staden upplevdes oduglig. Ett särskilt orosmoment för Väestöliitto var de nybyggda ”bostadskasernerna” i Bortre Tölö i hörnet av Granvägen och Mannerheimvägen, samt arbetarstadsdelarna i Berghäll och Sörnäs (Von Hertzen 1946, 14).

Det var inte bara genom stads- och bostadsplanering som man under 1940-talet började förbättra familjernas villkor, utan även med hjälp av barnbidrag, bosättningslån, moderskapsunderstöd samt rådgivningarna. Enligt trädgårdsstadstänkandet skulle det som barnen antogs behöva, såsom natur och trygghet, finnas i staden.

Trafiken skapade oro, i och med att trafikolyckorna ökade med växande antal bilar. Åren 1965–1973 dog årligen ett

2) Finlands officiella statistik (FOS): Dödsorsaker / Barndödlighet. http://tilastokeskus.fi/til/ksyyt/2010/ksyyt_2010_2011-12-16_kat_007.fi.html. Hämtad 28.8.2017

2) Suomen virallinen tilasto, kuolinsyyt, lapsikuolleisuus: http://tilastokeskus.fi/til/ksyyt/2010/ksyyt_2010_2011-12-16_kat_007.fi.html. Haettu 28.8.2017.

Ilveskorvenpuisto. Neljä tyttöä leikkimässä nukeilla luonnossa Kangaslammen rannalla Vuosaarella. Yhdellä tytöistä avain kaulassa, tutti suussa. Taustalla Kallvikintie. Kuva: Eeva Rista SER, 1970.

keen onnettomuudet kääntyivät vähitellen laskuun (SVT 2010). Väestöliiton Asuntopolitiikka-lehdessä kirjoitettiin tajaan liikenteessä loukkaantuneista ja menehtyneistä lapsista ja vaadittiin kaupungin muuttamista turvallisemmaksi. (esim. Asuntopolitiikka 3/1950)

Toivo nähtiin esikaupungeissa. ”Vanhoissa kaupunginosissakin voitaneen saada aikaan parannuksia, mutta ennen kaikkea on huolehdittava siitä, ettei ainoatakaan uutta asuntoaluetta enää suunnitella suunnittelematta samanlaisesti myös alueen koulujen sijoitusta ja lasten koulutien turvaamista.” Näin kirjoitettiin vuoden 1950 toisessa Asuntopolitiikka-lehdessä. Lapsiperheet siirtyivätkin asumaan keskusta-alueilta lähioihin, ja nämä olivat liikkumisen kannalta muita ympäristöjä turvallisempia.

Vähitellen liikenneturvallisuuksia tehostettiin ja nopeuksia rajoitettiin. Lasten turvallisuutta parannettiin myös esimerkiksi Tapaturmatorjuntayhdistyksen liikennejaos Taljan toimesta, joka jakoi oppaita ja opettajien opetusmateriaaleja, tuotti liikenneturva-aiheisia elokuvia ja toteutti erilaisia kampanjoita.

tusental människor i vägtrafiken i Finland, men småningom började trafikolyckorna minska (FOS 2010). I Väestöliittos tidsskrift Asuntopolitiikka (bostadspolitik) skrevs det ofta om att barn skadats eller avlidit i trafiken, och man krävde att staden skulle göras säkrare (t.ex. Asuntopolitiikka 3/1950).

Hoppet stod nu till förorterna. I det andra numret av Asuntopolitiikka år 1950 skrev man att det torde gå att nå förbättringar i de gamla stadsdelarna, men att det framför allt gällde att se till att inga bostadsområden någonsin längre skulle planeras utan att samtidigt planera även skolornas placering och hur barnen tryggt kan ta sig till skolan. Barnfamiljerna flyttade ju sedan ut från innerstaden till förorterna, som ur förflytningens synpunkt var tryggare än andra delar av staden.

Småningom effektiviserades trafiksäkerheten, och hastigheterna begränsades. För barnens trygghet arbetade också bland annat trafikavdelningen Talja vid Tapaturmatorjuntayhdistys (förening för förhindrande av olycksfall), som delade ut guider och läromaterial, gjorde filmsnuttar om trafiksäkerhet och genomförde olika slags kampanjer.

Liikenneturvallisuustyö näytti toimivan. 1900-luvun loppua kohden liikenneympäristö parantui nopeasti, liikenne muuttui jalankulkijoita ja pyöräilijöitä suojaavampaan suuntaan ja onnettomuudet vähenivät. (Syvänen 1991, 168–170)

Säätely, esimerkiksi nuorimpien lasten polkupyöräilyn kieltäminen koulumatkoilla, vähensi niin ikään onnettomuuksia. Samalla rajoitukset vaikuttivat lasten itsenäiseen liikkumiseen. (Syvänen 1991, 187) Säädöksiä on ryhdytty purkamaan vasta nyt, kun koulumatkojen potentiaali lasten fyysisen aktiivisuuden lisääjänä on ymmärretty.

Puutarhakaupunkiutopiasta lähiörealismiin

Myös kasvavilla kotien sisätiloilla oli vaikutusta lasten liikkumisen kaupungissa. Asumisahtaus helpotti vähitellen, ja kotien tila henkeä kohden yli kaksinkertaistui Helsingissä vuosien 1950 ja 1980 välillä. Lapsilla oli entistä useammin oma huone.

Lehtien palstoilla oli puhuttu jo pitkään lapsen tarpeesta omalle tilalle kodissa. Kuten vuoden 1965 kahdeksannessa Kaunis Koti-aikakauslehdessä kirjoitettiin, hyvin ajateltuun lastenhuoneeseen kuuluivat nyt muiden muassa liikuntavälineet: ”--renkaat ja puolapuut, koska molemmat pitävät hyvän ryhdin ja antavat iloista itseluottamusta pikku kouluun menijälle: voimistelutunti ei yhtään pelota, koska näissä on keinuttu ja kiipeilty kotona --”

Hyvin varustellussa kodissa saattoi siis leikkiä nyt myös leikkejä, jotka ennen kuuluivat ulos. Jos siis sodan jälkeen helsinkiläislasten maailma aukesi kotioven ulkopuolelle, saattoi aikaa viettää halutessaan nyt myös kotien sisätiloissa.

Aikakauslehdissä ja alan asiantuntijoiden puheenvuoroissa ennen ihannoitu puutarhakaupunkikeskustelu alkoi saada 1960-luvun puolivälissä arkisempia sävyjä. Puutarhakaupunkiunelman sijaan kaupunkiin rakennettiin monen mielestä riittämättömiä lähiöitä luonnon helmaan. Vuosisadan alku puoliskon kauhistelevat kaupunkikuvaukset olivat nyt siirtyneet koskemaan keskustan sijaan esikaupunkeja. (esim. Mäenpää 1968, 74) Aina kaupungin esikaupunkien uusia asuinalueita ei nähty ihanteellisina edes lapsille, vaikka ne oli ajateltu juuri lapsiperheille.

”On rikos lasta kohtaan rakentaa niin kuin me nykyisin rakennamme, sanoo ruotsalainen asiantuntija. Yksioikoisessa, virikkeettömässä ja tyllyssä ympäristössä vietetty lapsuus saattaa aiheuttaa tunteettomuutta, väkivaltaisia purkauksia ja kykenemättömyyttä tajuta kauneutta ja hellyyttä.” (Yleisradio 1976)

Trafiksäkerhetsarbetet såg ut att fungera. De sista årtiondena på 1900-talet förbättrades trafikmiljön snabbt, trafiken tog allt mera fotgängarnas och cyklisternas trygghet i betraktande, och antalet olyckor minskade (Syvänen 1991, 168–170).

Även reglering, såsom förbud mot att de yngsta barnen cyklade till skolan, minskade på olyckorna. Samtidigt inverkar begränsningarna på barnens självständiga rörlighet (Syvänen 1991, 187). Först nyligen har man inlett en viss avreglering, då man insett skolvägens potential för att öka barnens fysiska aktiviteter.

Från trädgårdsstadsutopi till förortsrealitet

Likaså inverkade en ökande rymlighet i hemmen på barnens rörlighet i staden. Trångboddheten minskade småningom, och boendetrymme per person mer än fördubblades i Helsingfors mellan åren 1950 och 1980. Allt flera barn hade eget rum.

I spalterna hade det länge talats om barnens behov av ett eget utrymme i hemmet. I åttonde numret av veckotidningen Kaunis Koti (vackert hem) 1965 läser man hur det i en välplanerad barnkammare nu skulle finnas även, bland annat, gymnastikredskap såsom ringar och ribbstolar, eftersom båda ansågs ge telningarna god hållning och glatt självförtroende; ingen rädder för gympan här, för allt det där var ju välbekant hemifrån.

I ett välförsett hem kunde man nu alltså leka även sådana lekar som man förr lekte utomhus. Medan helsingforsbarnens värld efter kriget öppnat sig utåt från hemmets ytterdörr kunde man nu tillbringa sin tid även inom hemmets hank och stör.

I medlet av 1960-talet började den tidigare så idealiserande trädgårdsstadsdebatten få mera vardagliga tongångar i tidskrifter och i expertuttalanden. Många tyckte att det man i själva verket byggde där ute i naturen snarare var otillräckliga förstäder än idealiska trädgårdsstäder. De uppskärnande beskrivningarna av städer, som under första hälften av 1900-talet gällde innerstaden, hade nu börjat gälla förorterna (t.ex. Mäenpää 1968, 74). Man upplevde inte alltid de nya förortsmiljöerna som idealiska ens för barnen, trots att de ju hade avsetts just för barnfamiljer.

I programmet Lapset lähiössä (barnen i förorten) på Finlands Rundradio år 1976 (Yleisradio 1976) rapporterades att det enligt en svensk expert är ett brott mot barnet att bygga så som vi bygger idag. En barndom tillbringad i en enahanda, ostimulerande och ogästvänlig omgivning skulle kunna för-

Myös Helsingin Sanomien lähiökirjoitteluun perehtynyt tutkija Irene Roivainen sijoittaa lähiökirjoittelun diskurssinmuutoksen 1960-luvun lopulle. Hän puhuu ”dramaattisesta käänteestä” ja sijoittaa keskeisimmän keskustelutavan muutoksen vuodelle 1968, jolloin Helsingin Sanomien ongelmakeskeinen kirjoittelu lisääntyi kaikkein jyrkimmin. (Roivainen 1999, 56)

Muistitietoaineistoissa lapsuus lähiössä piirtyy kuitenkin kaikkea muuta kuin yksitoikkoisena, virikkeettömänä tai tylänä. Muistot monipuolisista leikeistä esikaupunkien kotien pihoilla, rannoilla ja lähimetsissä toistuvat valtaosassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tämän vuoden maaliskuussa päättyneen keruun teksteissä. (SKS 2017) Lapsuus 1900-luvun loppupuoliskolla ja 2000-luvulla lähiöissä näyttäytyy luonnonläheisenä, turvallisenä ja liikkuminen lapsille itsenäisenä.

Esimerkiksi Espoon Olarissa 1980-luvulla lapsuuttaan elänyt muistelee seuraavasti: ”Aikuisena olen oivaltanut Olarin kaavan hienouden: kodistamme pääsi autotielle astumatta paitsi kerhoon, esikouluun ja kouluun, myös leikkipuistoon, jumppaan, luistelukentälle (Jonne mennessäni laitoin luistimet jalkaan jo kotona, ja kävelin perille suojukset päällä), lähikauppaan, Sestoon, neuvolaan, kampaajalle ja ylikulkusiltaa pitkin jopa kirjastoon, jossa aloin käydä itsenäisesti 9–10-vuotiaana.”

Myös Pakilan 1960–1970-lukujen lapsuuden liikkuma-alue on helppo palauttaa mieleen vielä tänäkin päivänä. ”Juuri ennen kuin menin kouluun valmistui uusi kävelytie, ja äiti määrätteli reitin joka ei mennyt yhäenkään autotien tai parkkipaikan yli. Autotiet olivat muutenkin maailman rajat, tosin kahden yli meni ylikulkusilta ja yhden ali alikulku. Niiden rajaamalta alueelta tiedettiin kaikki. Luulen että osaisin vieläkin piirtää kymmenien kasvilajien kasvupaikat ja kiipeämisreitit kalliolla.”

Suurin osa koulumatkoista tehdään edelleen jalan

Liikkuvatko lapset nykyään vähemmän itsenäisesti kuin ennen? Ainoassa lasten itsenäisen liikkumisen muutosta käsittelevässä kotimaisessa tutkimuksessa ”The last free-range children? Children’s independent mobility in Finland in the 1990s and 2010s” (Kytä ym. 2014) kirjoitettiin lasten omaehtoisen liikkumisen vähentyneen merkittävästi kahdenkymmenen vuoden aikana. Samassa raportissa todetaan, ettei lasten laajan omaehtoisen liikkumisen säilymisen edellytyksiä ole turvattu ja että Suomessa ei arvosteta lasten verrattain itsenäistä liikkumista. Sen sijaan omaehtoisen liikkuminen on liitetty mielikuviin vanhempien vähäisestä huolenpidosta sekä lasten yksinäisyydestä, ja vapaa-aikaan on kaivattu lisää vanhempien valvontaa.

Kansainvälisessä vertailussa Suomi pärjää vielä hyvin. Vuonna 2015 julkaistussa Policy Studies Institutin tutkimuksessa vertailtiin itsenäistä liikkumista erilaisilla asuinalueilla, eri valtioiden sisällä ja 16 tutkimukseen osallistuneen maan välillä. Tavoitteena oli selvittää erojen syitä, pohtia vähentyneen omaehtoisen liikkumisen seurauksia ja antaa konkreettisia korjausehdotuksia. Omaehtoista liikkumista mitattiin muiden muassa kysymällä, saavatko lapset ylittää pääkatu-

orsaka känslolöshet, utbrott av våldsamhet och oförmåga att förstå skönhet och ömhet.

Även Irene Roivainen, som forskat i rikstidningen Helsingin Sanomats debatt om förorter, placerar diskursförändringen i skriverierna till slutet av 1960-talet. Hon talar om en dramatisk vändning och tycker den största förändringen i debattkulturen skedde år 1968, då de problemcenterade skrivierna i tidningen ökade allra starkast (Roivainen 1999, 56).

Icke desto mindre framstår barndomen i förorterna i folks hågkomster som allt annat än enformig, ostimulerande eller ogästvänlig. Minnen av mångsidiga lekar på hemgården i förorterna och på stränder och i skogar i grannskapet återkommer i största delen av de texter som fram till mars 2017 samlats in av litteratursällskapet Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS 2017). Barndomen i förorterna under senare hälften av 1900-talet och i början av 2000-talet framstår som naturnära och trygg, och barnens rörlighet som självständig.

Som exempel konstaterar en skribent, som varit barn i Olars i Esbo på 1980-talet, sig som vuxen ha insett hur fin planläggningen i Olars var: från hemmet kom man utan att gå ut på bilvägen till såväl dagisklubben, förskolan och skolan som lekparken, gympan, skridskobanan (dit man kunde gå med skridskorna på om man hade bettskydden på), närbutikerna, rådgivningen, frissan och – över fotgängarbron – till och med biblioteket, som vederbörande började besöka självständigt i 9–10-årsålderna.

Även det område man som barn rörde sig på i Baggböle på 1960- och 1970-talet är det lätt att minnas ännu idag. En skribents mamma hade givit instruktioner att ta sig till skolan. En ny promenadväg hade just byggts. Man behövde inte gå över en enda väg eller parkeringsplats. Bilvägarna var gränsen till yttervärlden, fastän det gick fotgängarbro över två av dem och fotgängartunnel under en. Man kände allting innanför dem. Skribenten trodde sig fortfarande kunna rita ut var tio olika slags växter växte, och var man klättrade på klipporna.

Största delen promenerar fortfarande till skolan

Rör sig barnen mindre självständigt idag än förr? I undersökningen The last free-range children? Children’s independent mobility in Finland in the 1990s and 2010s (Kytä et al. 2014) – den enda man i Finland gjort om hur självständig rörlighet bland barn förändrats – konstaterades barnens självständiga rörlighet ha minskat kännbart under de tjugo åren. Samma rapport hävdar också att man inte tryggt förutsättningsarna för bibehållen omfattande självständig rörlighet bland barn och att man inte i Finland sätter värde på att barn får röra sig någorlunda fritt. Däremot har självständig rörlighet associerats med upplevd bristande omsorg från föräldrarnas sida och med ensamhet bland barnen, och man har efterlyst mera vuxenövervakning i barnens fritid.

I internationell jämförelse klarar sig Finland ännu bra. En undersökning publicerad 2015 av Policy Studies Institute jämförde självständig rörlighet i olika slags bostadsområden, inom olika stater och i 16 länder. Syftet med undersökningen var att klarlägga orsaker till skillnaderna, dryfta följderna av minskad självständig rörlighet och ge konkreta förbättringsförslag. Den självständiga rörligheten mättes bland annat ge-

Ala-asteikäisenä itsenäiseen liikkumiseen sopiva tila rajautui koulun ja kodin välimaastoon. Toiseen suuntaan tuttuja paikkoja olivat ne, joissa koulukaverit asuivat, ne joiden luona kävin. Enimmäkseen kuljimme kävellen. Kouluunkin kävelin, varmasti en muista, oliko koulumatkan pyöräily peräti turvallisuusyistä kielletty. Koulun ja kodin läheiset metsiköt tulivat tutuksi. Aika paljon liikuin metsikössä yksin, koin sen ihan turallisena.”

(Pihlajamäki, 1970–1980-luvut)

Lapsia hyppäämässä narua
Torkkelinkatu 7:n pihalla,
taustalla Torkkelinkuja 28.
Kuva: Väinö Kannisto, 1940

Tarha sijaitsi ostarilla, sinne oli jonkin verran matkaa, mutta menin sinne pihojen ja metsien kautta oikaisten. Metsissä oli ns. ”putsareita”, ihan leppoisia ihmisiä, hieman viinaan meneviä. Silloin oli ihan normaalia, että lapset kulkivat itseksen tarhaan ja sieltä kotiin.”

(Myllypuro, 1960–1970-luvut)

ja yksin ja saavatko he kulkea itsenäisesti kouluun. Lisäksi tutkimuksessa kysyttiin, saavatko lapset liikkua itsenäisesti kävelyetäisyydellä muuallekin kuin kouluun, kulkea ulkona pimeään jälkeen, liikkua julkisilla kulkuneuvoilla tai polkea pyörällä pääväylillä. Jatkokysymyksiä esitettiin muun muassa aikuisten ja lasten asenteisiin ja pelkoihin liittyen.

Kokonaisuudessaan suomalaislasten on todettu liikkuvan selvästi muiden maiden lapsia vapaammin. Syiksi lasten verrattain vapaaseen liikkumiseen on ehdotettu molempien vanhempien työssäkäyntiä ja yleistä luottamuksen kulttuuria, joka liitetään erityisesti Pohjoismaihin. (Kyttä ym. 2014, 8–9)

Huoli lasten omaehtoisen liikkumisen niukentumisesta ja sen kielteisistä terveysvaikutuksista on kääntänyt tutkijoiden ja suunnittelijoiden katseet lasten koulumatkoihin. Koulumatkoja aktivoimalla uskotaan pystyttävän lisäämään lasten fyysisistä aktiivisuutta. (Mitra 2012, 21)

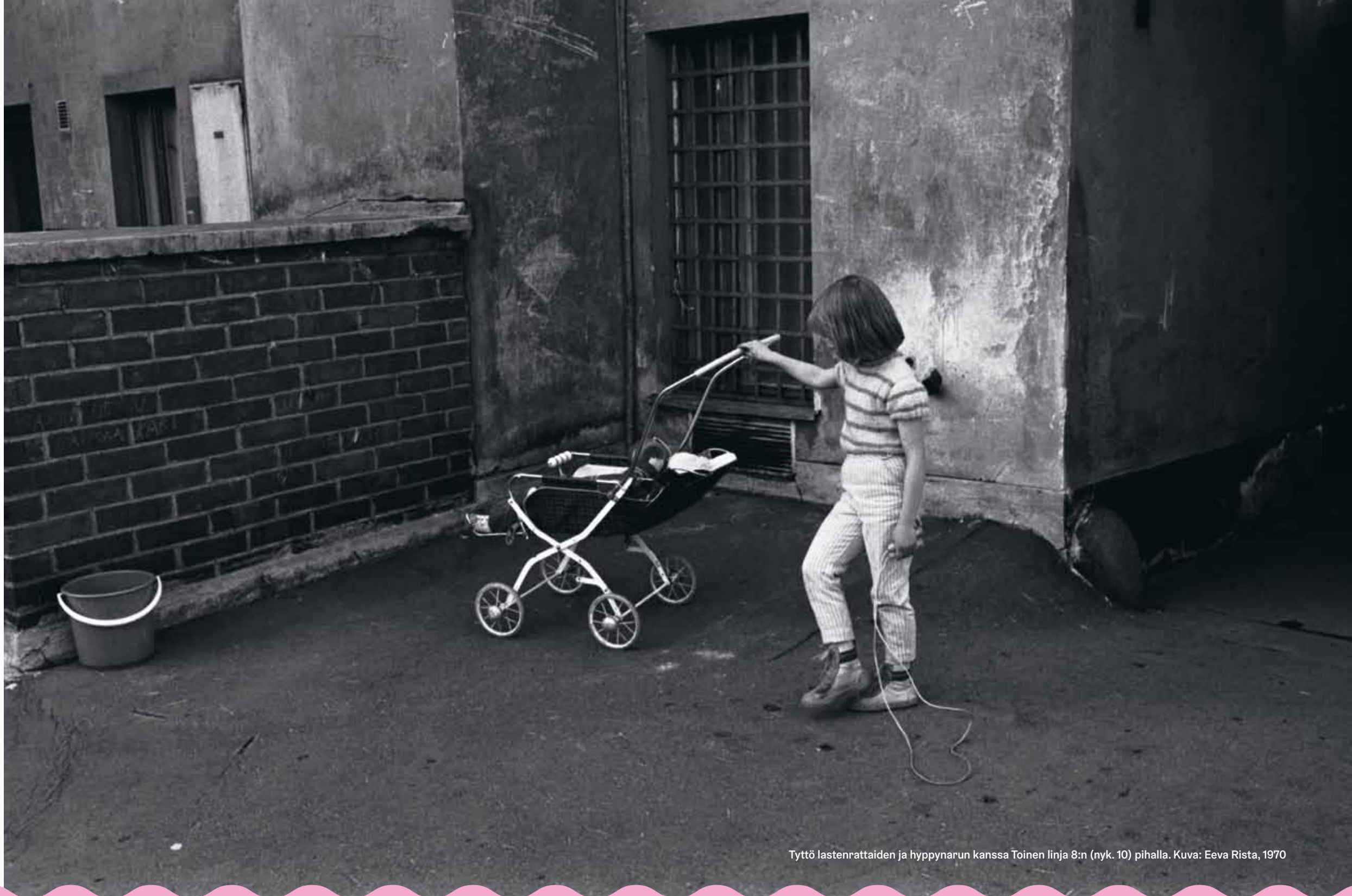
Suomessa huoli lasten fyysisestä passiivisuudesta on nyt nostettu myös hallituksen työlistalle. Liikkuva koulu -ohjelman, hallituksen yhden kärkihankkeen, tavoitteena on saada koululaiset liikkumaan vähintään tunnin päivässä. Toteutus-
tapoja on monia ja yksi ehdotus on koulumatkojen kulkeminen lihasvoimin.

nom att fråga om barnen hade lov att gå över huvudgator själva och om de fick ta sig till skolan på egen hand. Därutöver frågades huruvida barnen fritt fick ta sig även annanstans inom promenadavstånd än till skolan, vara ute efter mörkrets inbrott, ta kollektivtrafiken eller cykla på huvudleder. Vidare frågor ställdes om bland annat vuxnas och barns attityder och rädslor.

Som helhet har de finländska barnen konstaterats röra sig klart friare än barn i andra länder. Som tänkbar förklaring har föreslagits att bägge föräldrarna vanligen jobbar och att det funnits en kultur av allmän tillit, som förknippas med i synnerhet de nordiska länderna (Kyttä et al. 2014, 8–9).

Oron för att barnen får allt mindre motion på egen hand och vad detta kan innebära för hälsan har fått forskare och planerare att rikta blickarna på skolvägarna. Man ser dem som ett tillfälle för barnen att få mera motion (Mitra 2012, 21).

I Finland har man lyft fram oron kring barnens fysiska passivitet ända upp på regeringsnivå. Syftet med Skolan i rörelse, ett av regeringens spetsprogram, är att få skolbarnen att motionera åtminstone en timme om dagen. Sätten är många, och ett förslag är att avverka skolfärden med egen muskelkraft.

Tyttö lastenrattaiden ja hyppynarun kanssa Toinen linja 8:n (nyk. 10) pihalla. Kuva: Eeva Rista, 1970

Juuri ennen kuin menin kouluun valmistui uusi kävelytie, ja äiti määritteli reitin joka ei mennyt yhtenkään autotien tai parkkipaikan yli. Autotiet olivat muutenkin maailman rajat, tosin kahden yli meni ylikulkusilta ja yhden ali alikulku. Niiden rajaamalta alueelta tiedettiin kaikki. Luulen että osaisin vieläkin piirtää kymmenien kasvilajien kasvupaikat ja kiipeämisreitit kalliolla.”

(Pakila, 1960–1970-luvut)

Minusta lähiössä oli hienoa, paljon enemmän kavereita ja isompi liikkumisalue kuin kellään serkuista. maailman rajat määräytyi kävellen, mikä ei ollut 2-3 kilometrin säteellä kotoa ei ollut olemassa. Myöhemmin olen katsonut miten kaverit kuljettavat lapsiaan harrastuksiin vaikka mihin, sellaista ei siihen aikaan ollut.

(Pakila, 1960–1970-luvut)

Teimme myös pieniä hyppyrimäkiä. Sen lisäksi Maunulassa oli iso puinen hyppyrimäki, josta laskin poikien yllyttämänä tavallisilla suksilla kaksikin kertaa. Kaaduinkin komeasti molemmat hyppyni, en kuitenkaan loukkaantunut. Ja kun menin kotiin ja kerroin isälle tapahtumasta, antoi hän minulle markan rohkeudestani.”

(Maunula, 1950-luku)

Kotalomme piha oli elämäni ehdoton kiintopiste. Karun kalliainen piha tarjosi mahdollisuudet vaikka minkälaisiin leikkeihin. Talvella tietenkin laskettiin mäkeä pulkalla. Paras mäki oli vasta-päisen talon takana olevilla kallioidella niin sanotulla Ari-Pekan takapihalla. Lumettomaan aikaan kallioidella ja metsissä oli hauska vain seikkailla...”

(Laajasalo, 1970-luku)

Suomessa koulumatkojen aktivoinnille on hyvät lähtökohdat. Viimeisimmän henkilöliikennetutkimuksen mukaan suurin osa koulumatkoista tehdään edelleen kävelen, vaikka osuus onkin pienentynyt kymmenen vuoden aikana. Saman tutkimuksen mukaan toiseksi eniten koulumatkoja taitetaan pyörällä, kolmanneksi eniten bussilla, neljänneksi auton kyydissä ja tätä seuraavat muut kulkuvälineet kuten raitiovaunu ja metro. Suomalaislapset siis liikkuvat verrattain omaehtoisesti ja lasten itsenäistä kulkemista kouluun jalan tai pyörällä pidetään Suomessa melko turvallisena. (Turpeinen ym. 2013, 34 & 20)

Jotta koulumatkan voi liikkua itsenäisesti, on matkan oltava riittävän turvallinen. Helsingin kaupunki teki tänä vuonna kartoituksen, jossa selvitettiin kantakaupungin koulujen nykyistä liikenneturvallisuustilannetta. Selvityksestä tehdyssä raportissa kerrotaan tämän alueen koulujen liikenneturvallisuuden olevan hyvin vaihtelevaa (Helsingin kaupunki 2017). Huomautettavaa löytyi ainakin oppilaiden tarkkaavaisuudessa liikenteessä, koulujen ympäristöissä, koulureittien varren tieliikennejärjestelyissä ja tiellä liikkujien tiekäyttäytymisessä. Liikennekasvatuksen lisäksi kaupunkiympäristössä on siis vielä paljon parantamisen varaa.

Myös kasvattajien asenteissa voi olla korjattavaa. Kuten edellä todettiin, aikuisten liikkumistavat vaikuttavat suoraan lapsiin. Näin ollen voi tehokkain tapa vaikuttaa lasten aktiiviseen liikkumiseen olla aikuisten omien kulkutapojen muuttaminen. ■

VEERA MOLL on tohtorikoulutettava Aalto-yliopiston insinööri-
teiden korkeakoulun rakennetun ympäristön laitoksella.

Kirjallisuus | Litteratur:

Asuntopolitiikka-lehti (1950–1977). Väestöliitto.

Avotakka-lehti (1971–1977). A-lehdet.

Bhosale, Julie (2015). Understanding Children’s Independent Mobility. Human Potential Centre.

Bicket, Martha & Elliott, Bridget & Fagan-Watson, Ben & Hillman, Mayer & Mocca, Elisabetta & Shaw, Ben (2015). Children’s Independent Mobility: an international comparison and recommendations for action. Policy Studies Institute.

I Finland finns det goda förutsättningar för aktivare skolfärder för barn. Enligt statens trafikverks senaste undersökning om persontrafik görs största delen av skolfärderna fortfarande till fots, trots att andelen minskat de senaste tio åren. Enligt samma undersökning är cykel näst vanligaste sättet att ta sig till skolan, buss tredje vanligast och bilskjuts fjärde vanligast, följt av övriga färdmedel såsom spårvagn och metro. I Finland rör sig barnen alltså förhållandevis självständigt, och det anses ganska tryggt att barn tar sig till skolan på egen hand till fots eller med cykel (Turpeinen et al. 2013, 34 & 20).

För att barnen ska kunna ta sig till skolan på egen hand måste skolfärden vara tillräckligt trygg. Helsingfors stad har år 2017 gjort en kartläggning av det nuvarande trafiksäkerhetsläget vid skolor i innerstaden. I rapporten om undersökningen berättar man att trafiksäkerheten vid skolorna i detta område är mycket varierande (Helsingfors stad 2017). Att märka på fanns det åtminstone beträffande elevernas uppmärksamhet i trafiken, skolornas omgivning, trafikarrangemang vid skolvägen och trafikanternas trafikbeteende. Så förutom trafikfostran finns det ännu en hel del att förbättra i stadsmiljön.

Även i fostrans inställning kan det finnas rum för ändring. Såsom ovan konstaterats inverkar de vuxnas motionsvanor direkt på barnen. Sålunda kan det effektivaste sättet att inverka på barnens motionsvanor vara att föräldrarna förändrar sina egna färdssätt. ■

VEERA MOLL är doktorand vid Institutionen för byggd miljö vid Ingenjörsvetenskapliga högskolan vid Aalto-universitet.

Fyhri, Aslak & Hjorthol, Randi & Mackett L. Roger & Fotel, Trine Nordgaard & Kyttä, Marketta (2011). Children’s active travel and independent mobility in four countries: Development, social contributing trends and measures. Transport Policy.

Von Hertzen, Heikki (1946). Koti vaiko kasarmi lapsillemme: asunnontarvitsijoiden näkökohtia asunto- ja asemakaavakysymyksissä. WSOY.

Griffin, Elisabeth & Woolley, Helen E. (2015) Decreasing experiences of home range, outdoor spaces, activities and companions: changes across three generations in Sheffield in north England. Children’s Geographies.

Helsingin kaupunki [Helsingfors stad]. Kantakaupungin koulujen liikenneturvallisuustilanne. Tilanteen kartoitus ja toimenpideehdotukset. (2017) Haettu 17.8.2017. https://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/los_2017-1.pdf. Helsingin kaupunki, Kaupunkisuunnitteluvirasto.

Hillman, Mayer & Adams, John & Whitelegg, John (1990). One False Move. A study of children’s independent mobility. The Policy Studies Institute.

Kansaneläkelaitos. Haettu 17.8.2017. <http://www.kela.fi/aitiysavustus-historia>

Karsten, Lia (2005). It all used to be better? Different Generations in Conceptions and Opportunities on Continuity and Change in Urban Children’s Daily use of Space.” Children’s Geographies.

Kaunis Koti-lehti (1948-1970). Taideteollisuusyhdistys.

Kumpulainen, Riitta (1999) Lapin asumisoloista. Esimerkkitaipauksena metsä- ja rakennustyöntekijät. Teoksessa Koti kaupungin laidalla – työväestön asumisen pitkä linja. Helsinki: Työväestön ja perinteen tutkimuksen seura.

Kuparinen, Virva & Vihavainen, Maija (2006). Asuminen Helsingissä 1950–2004. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisu 2006/34.

Kyttä, Marketta & Broberg, Anna & Kahila, Maarit (2009) Lasten liikkumista ja terveyttä edistävä urbaani ympäristö. Yhdyskuntasuunnittelu 47:2.

Kyttä, Marketta & Hirvonen, Jukka & Rudner Julie & Pirjola Iiris & Laatikainen, Tiina (2014). The last free-range children? Children’s independent mobility in Finland in the 1990s and 2010s. Journal of Transport Geography 47.

Laakkonen, Simo & Kivistö, Simo (2001). Kaatopaikan Helmi. Lasten ympäristöhistoriaa. Teoksessa Hannikainen, Matti & Salasuo, Mikko (toim.), Elämän muotoja. Kertomuksia yksilöstä ja yhteiskunnasta. Koala-Kustannus.

Lapset lähiössä. Yleisradio [Finlands Rundradio] (1976). Haettu 17.8.2017. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2009/10/19/kun-suomimuuttilahioon>

Lapsuus lähiössä -muistitietokeruu (15.9.2016–15.3.2017). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Liikkuva koulu -hanke. Haettu 17.8. 2017. <https://liikkuvakoulu.fi/liikkuvakoulu>

Mitra, Raktim (2013) Independent Mobility and Mode Choice for School Transportation: A Review and Framework for Future Research. Transport Reviews 33:1.

Moll, Veera (2016). Puutarhakaupungin utopiasta lähiörealismin. Lapsi kaupunkisuunnittelukeskustelussa 1946-1977. Pro gradu -työ. Haettu 17.8.2017 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/164420/Moll_Talousjasosaalihistoria.pdf?sequence=2

Moll, Veera (2011). Kaupunki ja lapsen reviiiri. Tutkimus kouluikäisten lasten ja nuorten käyttämästä kaupunkitilasta Helsingin Kalliossa 1950-luvulla. Kandidaatintutkielma.

Mäenpää, Jorma (1968) Asuntopolitiikkamme ja sen tavoitteet. Tammi. Roivainen, Irene (1999) Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktioina. Tilastokeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT) [Finlands officiella statistik (FOS)]. Kuolemansyyt/ Tapaturmakuolleisuus 1936–2010. Haettu 18.8.2017. http://www.stat.fi/til/ksyyt/2010/ksyyt_2010_2011-12-16_kat_005_fi.html.

Syvänen, Matti (1991). Lasten elintilan kaventuminen. Teoksessa: Santalahti, P. ym. (toim.) Auto, terveys ja ympäristö. Oy Gaudeamus Ab.

Tandy, C. A. (1999) Children’s diminishing play space. A study of intergenerational change in children’s use of their neighborhood. Australian Geographical Studies.

Turpeinen, Salla & Lakanen, Laura & Hakonen, Harto, Havas, Eino & Tammelin Tuija (2013). Matkalla kouluun. Peruskoululaisten koulumatkat ja aktiivisten kulkutapojen edistäminen. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.

UNICEF (2012). The State of the World’s Children: Children in an Urban World. Haettu 17.8.2017. <http://www.unicef.org/sowc2012/>.

Valtakunnansuunnittelu-Asuntopolitiikka-lehti (1967–1972). Väestöliitto. Väestöliiton verkkosivut. Haettu 17.8.2017. <http://www.vaestoliitto.fi/vaestoliitto/historia2/>

Åström Anna-Maria (toim.). (1998) Elämää kaupungissa. Muistikuvia asumisesta Helsingin keskustassa. Helsingin kaupunginmuseo.

Kuvien lähde/Fotokälla:

Helsinkikuvia.fi, Helsingin kaupunginmuseo [Helsingfors stadsmuseum], CC BY 4.0.

Lasten osallistumisessa taidekasvatushankkeisiin isoja eroja koulujen ja alueiden kesken

● PETTERI RÄISÄNEN

► Alakoululaisten osallistuminen Helsingin kaupunkikonsernin taidelaitosten järjestämiin taidekasvatushankkeisiin on aktiivista. Yhdeksän kymmenestä peruskoulusta oli sellaisia, joissa ainakin yksi luokka osallistui vähintään yhteen taidekasvatushankkeeseen tässä artikkelissa tarkastellulla ajanjaksolla. Helsingin eri alueiden välillä ja sisällä sekä koulujen välillä oli kuitenkin suurta vaihtelua osallistumisaktiivisuudessa.

Helsingin kaupunkikonsernin taidelaitokset järjestävät peruskouluille taidekasvatusprojekteja, joissa koululuokat voivat osallistua ammattitaiteilijoiden pitämille kursseille tai museopedagogisiin sisältöihin koulupäivän aikana. Tällaisia toimintoja järjestävät Helsingin juhlat, kaupungin museo, kaupungin orkesteri, kaupunginteatteri, taidemuseo HAM sekä kaupungin kulttuurikeskukset.

Kouluille suunnatuissa taidekasvatusprojekteissa oppilaat saavat mahdollisuuden tutustua erilaisiin kulttuurin ja taiteen muotoihin ilmaiseksi ilman pidempiaikaista sitoutumista. Koulujen ja taidelaitosten yhteistyöllä on pyritty luomaan mahdollisuuksia tutustua taiteeseen myös sellaisille lapsille, jotka eivät muuten vapaa-ajallaan harrastaisi taidetta tai vierailisi taidelaitoksissa.

Helsingin peruskoulujen osallistuminen taidekasvatusprojekteihin vuonna 2015

Vuonna 2015 kaupungin taidelaitosten taidekasvatushankkeiden yhteenlaskettu osallistujamäärä oli noin 19 000. Yksi oppilas on voinut osallistua useampaan taidekasvatushank-

HELSINGIN KAUPUNKI / MAURI TAHVONEN

keeseen yhden lukuvuoden aikana, joten luku ei mittaa mukana olleiden eri oppilaiden määrää.

Suurin osa projekteista on suunnattu alakouluikäisille, mikä näkyy luokka-asteittaisissa osallistumisen eroissa. 85 prosenttia osallistuneista oli alakoululaisia, ja yläkoululaisten osuus oli 15 prosenttia.

Helsingin peruskouluista noin 87 prosentista vähintään yksi luokka osallistui johonkin kaupungin taidelaitosten järjestämistä taidekasvatushankkeista vuonna 2015. Hankkeisiin osallistumattomat koulut olivat pääsääntöisesti yksityisiä kouluja ja erityiskouluja.

Koulujen osallistumisessa ilmeni merkittäviä alueellisia eroja peruspiiritasolla tarkasteltaessa. Jokaiselle Helsingin peruspiirille (34 kpl) on määritelty koulujen alueellista aktiivisuutta kuvaava indeksi, joka on saatu suhteuttamalla peruspiirin kouluista osallistuneiden oppilaiden määrä peruspiirin koko oppilasmäärään (Kuvio 1).

Stora skillnader skolor och områden emellan i hur barn deltar i konstfostringsprojekt

● PETTERI RÄISÄNEN

► Lågstadieeleverna deltar aktivt i de projekt för konstfostran som konstinstitutionerna inom Helsingfors stadskoncern ordnar. I nio av tio grundskolor hade åtminstone en klass deltagit i ett konstfostringsprojekt under den tid som föreliggande artikel granskar. Men det finns stor variation mellan och inom olika delar av staden och mellan skolor i hur aktivt man deltog.

HELSINGIN KAUPUNKI / MAURI TAHVONEN

Konstinrättningarna inom Helsingfors stadskoncern ordnar projekt för konstfostran för grundskolorna, och skolklasser kan delta i kurser som leds av yrkeskonstnärer eller i museipedagogiska innehåll under skoldagen. Sådan verksamhet ordnas av Helsingfors Festspel, stadsmuseet, Helsingfors stadsorkester, Helsingfors stadsteater, Helsingfors konstmuseum HAM samt stadens kulturcentra.

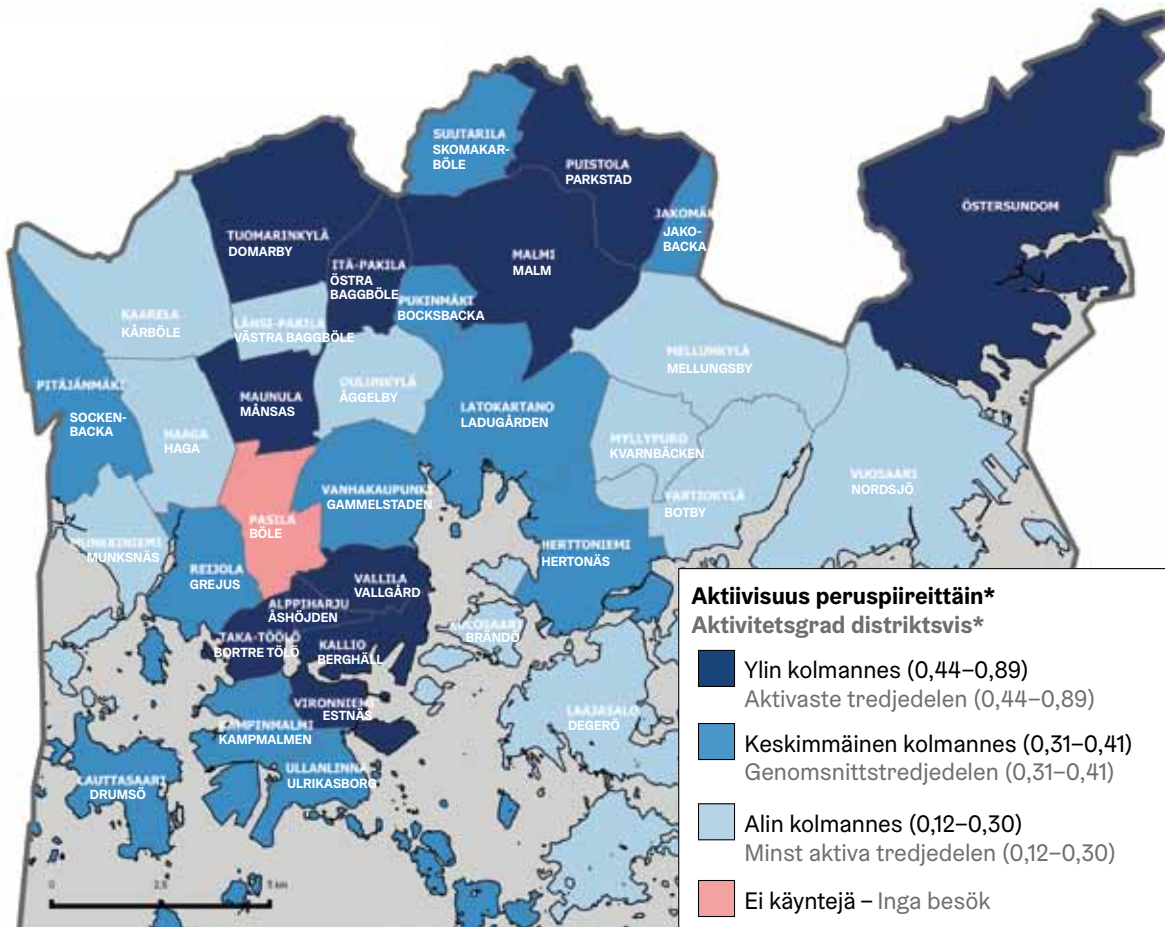
Inom konstfostringsprojekten, som alltså riktar sig till skolorna, får eleverna möjlighet att bekanta sig med olika former av kultur och konst – gratis och utan att förbinda sig långvarigare. Genom samarbete mellan skolor och konstinrättningar har man velat göra det möjligt att bli bekant med konsten även för sådana barn som inte annars på fritiden skulle syssla med konst eller besöka konstinrättningar.

Helsingforsiska grundskolors deltagande i konstfostringsprojekten år 2015

År 2015 hade stadens konstinrättningars konstfostringsprojekt sammanlagt cirka 19 000 deltagare. Samma elev kan ha deltagit i flera olika konstfostringsprojekt under ett läsår, så siffran anger inte hur många elever som sammanlagt deltagit i projekten.

Största delen av projekten är riktade till lågstadieelever, vilka också märks på deltagarstatistiken: 85 procent av de elever som deltagit gick i lågstadiet, och bara 15 procent i högstadiet.

Vid omkring 87 procent av grundskolorna deltog åtminstone en klass i något av de projekt för konstfostran som stadens konstinrättningar ordnade år 2015. De skolor som inte deltog i projekten var i huvudsak privata skolor eller specialskolor.

Kartan toteutus: Petteri Räisänen – kartan sammanställd av Petteri Räisänen
 Lähteet: ©kaupunkimittausosasto; Helsinki 2016
 Källa: stadsmättningsavdelningen, Helsingfors 2016

KUVIO 1. Helsingin peruskoulujen osallistuminen taidelaitosten taidekasvatushankkeisiin 2015 peruspiireittäin.

FIGUR 1. Deltagande i konstinrättningarnas konstfostringsprojekt bland grundskolorna i Helsingfors distriktsvis 2015

Sisältää: HAM, Helsingin Juhlaviikot, kaupungin museo, kaupunginorkesteri, kaupunginteatteri ja kaupungin kulttuurikeskukset.
 Inbegriper HAM, Helsingfors Festspel, stadsmuseet, stadsorkestern, stadsteatern och stadens kulturcentra.
 * Aktivisuus = osallistuneiden oppilaiden määrä suhteessa koulun oppilasmäärään.
 * Aktiviteetsgrad = andelen elever som deltagit.

Taidelaitosten taidekasvatushankkeisiin osallistumisen alueellisen aktiivisuuden indeksissä koko kaupungin keskiarvo oli 0,41. Aktiivisimmat peruspiirit kasautuivat kanta-kaupungin ja Koillis- ja Pohjois-Helsingin alueille. Korkeimmat indeksiarvot saivat Vironniemen (0,89), Malmin (0,86) ja Taka-Töölön (0,82) peruspiirit. Vähemmän aktiivisia alueita oli erityisesti Länsi- ja Kaakkois-Helsingissä, ja niihin kuului myös koko Itäisen suurpiirin alue. Länsi-Helsingissä sijaitsevan Munkkiniemen peruspiirin koulujen aktiivisuutta mittaavan indeksin arvo oli 0,12 ja Haagan 0,23. Pasilan peruspiirin peruskoulusta ei osallistuttu yhteenkään taidelaitosten taidekasvatushankkeista.

YKSITTÄISTEN KOULUJEN osallistumisaktiivisuudessa ilmeni suuria eroja sekä eri koulujen kesken että peruspiirien välillä

Det framkom klara skillnader i deltagandet mellan stadens olika distrikt. För alla de 34 distrikten i Helsingfors fastslogs ett indexvärde för skolornas lokala aktivitetsgrad. Det anger hur stor del av distriktets skolors elever som deltog i projektet (Figur 1). Medeltalet för hela staden i indexet för lokalt deltagande i konstinrättningarnas konstfostringsprojekt var 0,41. De aktivaste distrikten låg för det mesta i innerstaden och i de nordöstra och norra delarna av ytterstaden. Högsta indexvärdet fick distriktet Estnäs (0,89), Malm (0,86) och Bortre Tölö (0,82). Mindre aktiva områden fanns det i synnerhet i västra och sydöstra Helsingfors, liksom också i hela Östra stor-distriktet. I distriktet Munksnäs i västra Helsingfors var indexvärdet för skolornas aktivitetsgrad 0,12 och i Haga var det 0,23. Vid grundskolan i distriktet Böle deltog ingen klass alls i

ja niiden sisällä. Joistakin kouluista osallistui useita luokkia eri taidelaitosten projekteihin, toisista kouluista osallistui ainoastaan yksi luokka yhteen projektiin. Tämän vuoksi peruspiirien välisten erojen lisäksi on tärkeää analysoida peruspiirien sisäisiä eroja koulujen osallistumisaktiivisuudessa.

Jokaiselle koululle on määritelty koulun osallistumisen aktiivisuutta kuvaava indeksi-arvo, joka on saatu suhteuttamalla koulusta osallistuneiden oppilaiden määrä koulun koko oppilasmäärään (Kuvio 2). Taidelaitosten taidekasvatushankkeisiin osallistumisen koulukohtaisen indeksi-arvon keskiarvo oli 0,44. Se kuvaa siis kaikkien kaupungin koulujen keskiarvoa.

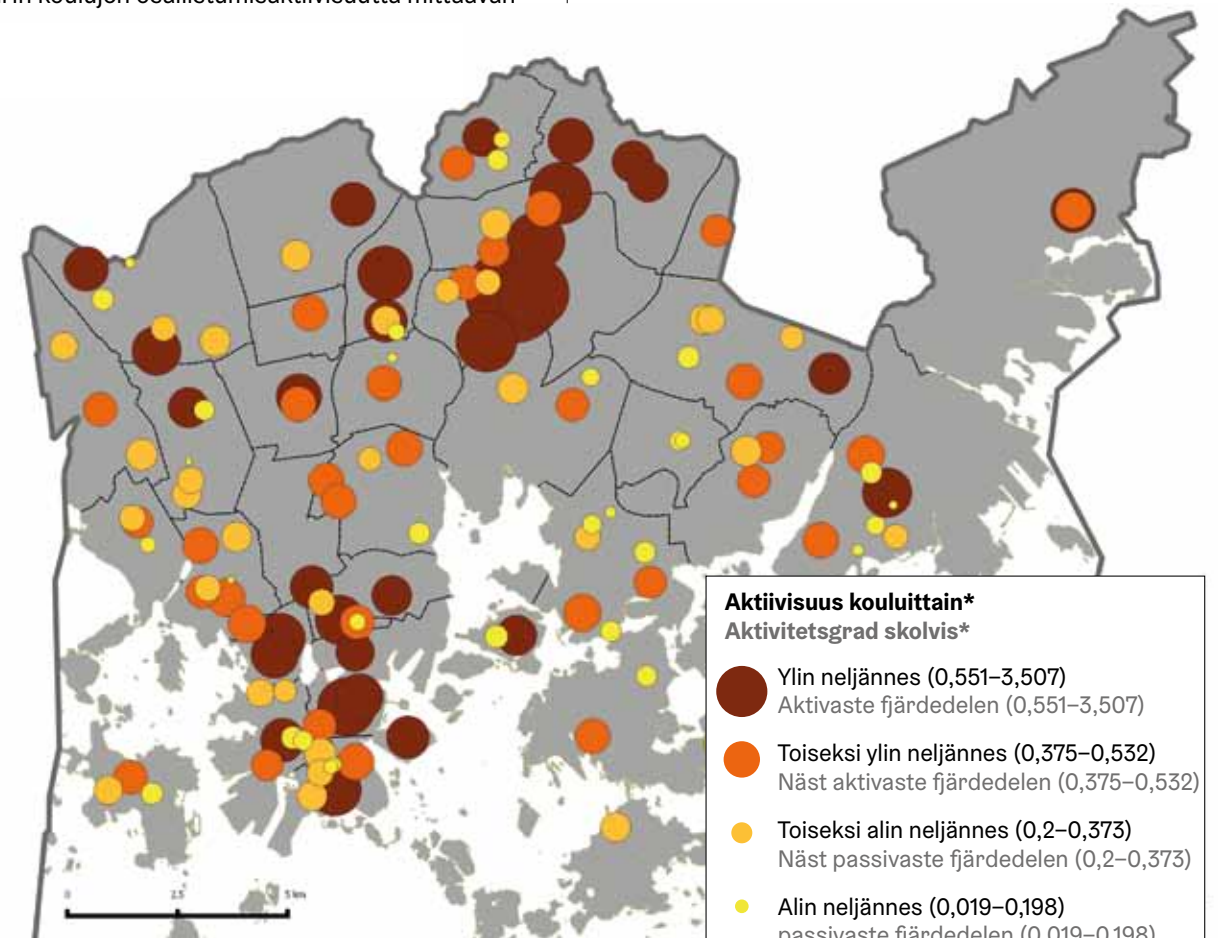
Koulujen osallistumisaktiivisuuden eroja peruspiirien sisällä ilmentää muiden muassa Malmin peruspiirin esimerkki. Alueen peruskoulujen indeksi-arvot vaihtelevat 0,25–3,51 välillä. Joidenkin Malmin peruspiirin koulujen indeksi-arvot olivat kaupungin korkeimpia. Vastaavasti joidenkin koulujen indeksi-arvot jäivät kaupungin alhaisimmiksi.

Myös peruspiirien välillä voidaan havaita eroavaisuuksia koulujen osallistumisaktiivisuudessa. Esimerkiksi Taka-Töölön peruspiirin koulujen osallistumisaktiivisuutta mittaavan

något av konstinrättningarnas projekt för konstfostran. Det framkom stora skillnader i deltagande mellan dels olika skolor, dels olika distrikt och olika delar av distriktet. Vid vissa skolor deltog flera klasser i konstinrättningarnas projekt, vid andra bara en klass i ett enda projekt. Därför är det viktigt att undersöka skillnaderna i deltagande inte bara distriktet emellan utan också inom distriktet mellan olika skolor.

För varje skola fastställdes ett indexvärde för hur aktivt skolan deltog genom att räkna ut hur stor del av eleverna som deltog i projektet (Figur 2). Medeltalet för indexvärdena för de olika skolornas deltagande i konstinrättningarnas konstfostranprojekt var 0,44. Det anger alltså medeltalet för alla stadens skolor.

Skillnaderna i aktivitetsgrad skolor emellan inom distriktet beskrivs till exempel av läget i Malms distrikt. Indexvärdena för grundskolorna i distriktet varierar mellan 0,25 och

Kartan toteutus – kartan sammanställd av Petteri Räisänen
 Lähde: ©kaupunkimittausosasto, Helsinki 2016
 Källa: ©stadsmättningsavdelningen, Helsingfors 2016

KUVIO 2. Helsingin peruskoulujen osallistuminen taidelaitosten taidekasvatushankkeisiin 2015 kouluittain

FIGUR 2. Helsingforsiska grundskolors deltagande i konstinrättningarnas konstfostringsprojekt 2015, enligt skola

Sisältää: HAM, Helsingin Juhlaviikot, kaupungin museo, kaupunginorkesteri, kaupunginteatteri ja kaupungin kulttuurikeskukset.
 Inbegriper HAM, Helsingfors Festspel, stadsmuseet, stadsorkestern, stadsteatern och stadens kulturcentra.
 * Aktivisuus = osallistuneiden oppilaiden määrä suhteessa koulun oppilasmäärään
 * Aktiviteetsgrad = andelen elever som deltagit

Eniten taidekasvatushankkeisiin osallistuttiin kantakaupungissa sekä Koillis- ja Pohjois-Helsingissä.

indeksin vaihteluväli oli 0,53–0,96, ylittäen kaupungin keskiarvon. Vastaavasti monessa peruspiirissä kaikkien alueen koulujen osallistumisen indeksiarvot jäivät alle kaupungin keskiarvon. Tällaisia alueita ovat Lauttasaari, Munkkiniemi, Pitäjänmäki ja Vartiokylä.

Tavoitteena koululaisten laajempi tavoittaminen

Helsingin kaupungin strategiaohjelmassa 2013–2016 yhtenä tavoitteena on helpottaa koululaisten pääsyä kulttuuripalveluiden pariin (Helsingin kaupunki 2013).

Nyt analysoidun tiedon mukaan koulujen osallistumisen aktiivisuudessa on isoja eroja, kuten edellä on kuvattu. Kaupungin peruskoulut osallistuvat hieman aktiivisemmin taidelaitosten taidekasvatushankkeisiin, sillä hankkeisiin osallistumattomien koulujen joukossa oli erityisen paljon sekä yksityisiä että erityiskouluja. Koululaisten kulttuuripalveluiden käytön yhdenvertaisuuden edistämiseksi olisi tärkeää saada vähemmän aktiivisia kouluja osallistumaan nykyistä enemmän kouluille suunnattuihin taidekasvatushankkeisiin.

Peräti 85 prosenttia taidekasvatushankkeisiin osallistuneista koululaisista oli alakoululaisia. Tulevaisuudessa on varmasti hyvä miettiä, onko taidekasvatusprojekteilla tarpeen yrittää tavoittaa nykyistä enemmän yläkouluikäisiä, vai onko nykyinen alakouluikäisiin painottuva osallistumiskäytäntö riittävä.

KOULUJEN OSALLISTUMISESSA ilmeni suuria eroja tarkasteltaessa aktiivisuutta peruspiiritasolla. Koulujen peruspiirikohdattaiset erot ovat kiinnostavia verrattaessa niitä vapaa-ajalla tapahtuvan taiteen perusopetuksen harrastamisen alueellisiin eroihin (Räisänen & Sariola 2016). Helsingissä on viisi peruspiiriä, Kaarela, Mellunkylä, Pasila, Vartiokylä ja Vuosaa-

3,51. Vissa skolor i Malm hade bland de lägsta indexvärdena i hela staden, vissa hade bland de högsta.

Även distrikten emellan kan man skönja skillnader i hur aktivt skolorna deltog i projekten. Till exempel i distriktet Bortre Tölö varierade indexvärdet för skolornas aktivitetsgrad mellan 0,53 och 0,96 – samtliga ovanför stadens medeltal. På motsvarande sätt låg indexvärdet för aktivitetsgraden under stadsmedeltalet i samtliga skolor i många distrikt. Detta gällde för distrikten Drumsö, Munksnäs, Sockenbacka och Botby.

Syfte: att nå en större del av skolbarnen i Helsingfors

Ett av syftena i strategiprogrammet för Helsingfors stad 2013–2016 är att göra det lättare för skolelever att ta del av stadens kulturservice (Helsingfors stad 2013).

Såsom ovan beskrivits förekommer det enligt de rön vi nu analyserat stora skillnader skolor emellan i deltagandeaktiviteten. Stadens grundskolor deltar lite aktivare i de projekt för konstfostran som stadens konstinrättningar ordnar, i och med att det bland de skolor som inte deltog finns särskilt många privata eller specialsolor. Med tanke på jämlikheten elever emellan i nyttjandet av stadens kulturservice vore det viktigt att få de mindre aktiva skolorna att delta mera än de nu gör i konstfostringsprojekten för skolorna.

Inte mindre än 85 procent av de elever som deltog i konstfostringsprojekten gick i lågstadiet. I framtiden finns det säkert anledning att överväga huruvida konstfostringsprojekten behöver nå ut till flera elever än idag, eller om den nuvarande deltagarstrukturen, där lågstadieleverna dominerar, räcker till.

ri, jotka lukeutuvat alimpaan kolmannekseen sekä koulujen taidelaitosten taidekasvatushankkeisiin osallistumisaktiivisuuden että taiteen perusopetuksen harrastamisen osalta.

Edellä mainituilla viidellä alueella taiteen perusopetuksen opetustarjonta on myös muuta kaupunkia vähäisempää. Koulujen ja taidelaitosten yhteistyöllä on siis suuri merkitys näiden alueiden lapsille ja heidän mahdollisuuksilleen tustua taiteeseen. Siksi erityishuomiota tulisi suunnata näille viidelle alueelle ja yrittää lisätä kyseisten alueiden koulujen osallistumisaktiivisuutta, sillä usein koulujen järjestämät taidekasvatusprojektit saattavat olla näiden alueiden lasten ainoa kosketuspinta taiteeseen ja kulttuuriin.

Helsingin kaupungin tarkastuslautakunnan vuoden 2016 arviointikertomuksen mukaan julkisen liikenteen maksut ovat edelleen haaste koulujen tasa-arvoiselle mahdollisuudelle osallistua kulttuuri- ja taidetapahtumiin, sillä koulujen määrärahat eivät aina mahdollista matkakulujen kattamista. Nyt analysoitu tieto näyttäisi osin tukevan arviointikertomuksen näkemystä. Erityisesti Eteläisen ja Keskisen suurpiirin koulujen osallistuminen on pääsääntöisesti huomattavasti korkeampaa kuin Läntisen tai Itäisen suurpiirin koulujen, joista on pidempi matka taidelaitosten taidekasvatushankkeiden pariin. Toisaalta alueiden sisällä on isoja eroja koulujen osallistumisessa. Joistakin kouluista useampi luokka osallistuu moneen projektiin, toiset taas vähemmän. Varmuuden saamiseksi siitä, miten julkisen liikenteen matkakulut vaikuttavat koulujen taidekasvatusprojekteihin osallistumiseen, tulisi osallistumattomuuden syitä selvittää tarkemmin. ■

PETTERI RÄISÄNEN toimii projektisuunnittelijana Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla (yleiset kulttuuripalvelut, kumppanuudet ja avustukset -yksikkö, puh. 09 310 79564, petteri.j.raisanen@hel.fi).

Kirjallisuus | Litteratur:

Helsingin kaupungin tarkastuslautakunta (2017) Kulttuuristrategian hyvinvointitavoitteiden toteutuminen. Helsingin kaupungin arviointikertomus 2016. Luettavissa: <http://www.arviointikertomus.fi/artikkelit/2016/kulttuuristrategian-hyvinvointitavoitteiden-toteutuminen>

Helsingin strategiaohjelma 2013–2016 (2013) Helsingin kaupunki. Luettavissa: https://www.hel.fi/static/taske/julkaisut/2013/Strategiaohjelma_2013-2016_Kh_250313.pdf

Räisänen, Petteri & Sariola, Reetta (2016) Taiteen perusopetuksen osallistuminen Helsingissä. Helsingin tietokeskus, Kvartti 3/2016.

On hyvä miettiä, pitäisikö taidekasvatusprojekteilla saavuttaa nykyistä enemmän yläkouluikäisiä.

DET FÖRELÅG STORA SKILLNADER i skolornas aktivitetsgrad på distriktsnivå. Skillnaderna inom distrikten mellan olika skolor är intressanta om man jämför dem med lokala skillnader i hur elever deltar i grundläggande konstutbildning på fritiden (Räisänen & Sariola 2016). I Helsingfors finns det fem distrikt, nämligen Kårböle, Mellungsby, Böle, Botby och Nordsjö, som ligger inom passivaste tredjedelen beträffande både deltagaraktivitet i konstinrättningarnas konstfostran och idkande av grundläggande konstundervisning.

I dessa fem distrikt är också utbudet av grundläggande konstundervisning mindre än i övriga Helsingfors. Samarbetet mellan skolor och konstinrättningar har alltså stor betydelse för barnen i dessa områden och deras möjligheter att bekanta sig med konst. Därför borde man rikta särskild uppmärksamhet på dessa fem områden och försöka höja skolornas aktivitetsgrad i dem – helt enkelt därför att konstfostringsprojekt på skolornas försorg ofta kan vara enda beröringspunkten med konst och kultur för barnen i dessa områden.

Enligt Helsingfors stads revisionsnämnds årsrapport för år 2016 är avgifterna för kollektivtrafiken fortfarande en störtesten för jämlikt deltagande bland skolor emellan i kultur- och konstevenemang, i och med att skolornas anslag inte alltid gör det möjligt att täcka elevernas resekostnader. Rönen av vår analys ser ut att delvis bestyrka revisionsnämndens uppfattning. I synnerhet i Södra resp. Mellersta stordistriktet deltar skolorna i regel betydligt aktivare än i Västra resp. Östra stordistriktet, därifrån det är längre väg till de ställen där konstfostringsprojekten går av stapeln. Samtidigt bör noteras att det inom distrikten kan finnas stora skillnader i hur aktivt olika skolor deltar. Vid vissa skolor deltar flera klasser i många projekt, vid andra färre. För att få klarhet i hur mycket kollektivtrafikens tariffer inverkar på skolornas deltagande i konstfostringsprojekt borde orsakerna till att man inte deltar utredas närmare. ■

PETTERI RÄISÄNEN verkar som projektplanerare vid Helsingfors stads kultur- och fritidssektor (kulturservicehelheten, allmänna kulturtjänster, tel. +358 9 310 79564, petteri.j.raisanen@hel.fi).

Oppilaat
saavat
tutustua eri
kulttuuri-
ja taide-
muotoihin
ilmaiseksi.

HELSINGIN KAUPUNKI / JUSSI HELLSTEN

Helsingiläisperheiden lastenhoitoratkaisuista uutta tietoa

Helsingin kaupungin ja Kelan yhteistutkimushankkeen Lastenhoitojärjestelyt helsinkiläisissä lapsiperheissä 2010-luvulla (HELA) aineisto on saatu kerättyä ja ensimmäiset tulokset julkaistaan syksyllä 2017.

Pienten lasten varhaiskasvatusjärjestelmä muodostuu kunnan järjestämistä varhaiskasvatuspalveluista, esiopetuksesta sekä erilaisista lasten hoidon tuista. Tukien avulla perheet voivat joko hoitaa alle kouluikäistä lasta kotona tai laittaa lapsen yksityiseen varhaiskasvatukseen. Kuntien ja Kelan asiakasrekistereihin kertyvän tiedon perusteella tiedetään tarkasti, minä palveluiden ja tukien piirissä lapset ovat. Sen sijaan esimerkiksi lasten sisäisten hoitoratkaisusta tai lasten vanhempien työmarkkinatilanteesta ei ole tietoa.

PERHEIDEN TEKEMIEN varhaiskasvatuspalveluita ja lasten hoidon tukia koskevi-

en valintojen tarkastelu on ollut vaikeaa ja tarkempaa tietoa valintojen taustalla olevista syistä on tähän asti saatu vain erillisistä otostutkimuksista. Helsingin kaupungin ja Kelan yhteistutkimus Lastenhoitojärjestelyt helsinkiläisissä lapsiperheissä 2010-luvulla (HELA) pyrkii rakentamaan kokonaiskuvaa varhaiskasvatusjärjestelmän toiminnasta yhdistelemällä yksilö- ja perhetasoisia tietoja useista eri tietolähteistä. Tutkimus on saanut rahoitusta Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvostolta ja on mukana kahdessa hankkeessa¹.

1) TITA (Eriarvoisuuden torjuminen niukkuuden aikana, www.utu.fi/tita) ja WIP (työ, tasa-arvo ja julkisen vallan politiikka, www.stn-wip.fi)

Tutkimusaineisto yhdistelee kaupungin rekisteritietoja muihin tietolähteisiin

HELA-tutkimusaineiston muodostavat helsinkiläiset asuntokunnat, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Helsingin väestöstä aineisto käsittää yli viidenneksen, vuonna 2015 henkilöitä oli tutkimusaineistossa 141 500 ja alle 7-vuotiaita lähes 45 000. Tutkimusaineisto ulottuu vuodesta 2008 vuoteen 2015, ja aineiston keräystä jatketaan vielä vuoden 2017 loppuun.

TUTKIMUSAINEISTOON on kerätty Helsingin kaupungin varhaiskasvatusviraston asiakasrekisterin tietojen lisäksi Kelan perhe-etuuksien rekisteri, verotustiedot, opintotukitiedot sekä työttömyysturvatieidot. Finanssivalvonnan tiedoista on liitetty ansiosidonnaiset työttömyystiedot täydentämään työttömyyden kuvaa. Tilastokeskuksesta aineistoista

Nya rön om hur barnfamiljer i Helsingfors löst barnskötseln

Materialet för Helsingfors stads och FPA Forsknings gemensamma forskningsprojekt Lastenhoitojärjestelyt helsinkiläisissä lapsiperheissä 2010-luvulla (HELA) är nu insamlat och de första rönen om hur barnfamiljerna ordnat barnskötseln publiceras hösten 2017.

Småbarnspedagogiksystemet består av kommunalt ordnad småbarnspedagogikservice, förskola och olika stöd för vård av barn. Med stödets hjälp kan familjerna antingen sköta barn före skolåldern hemma eller sätta barnen i privat småbarnspedagogik. På basis av den information som ackumuleras i kommunernas och FPA:s kundregister vet vi exakt vilka serviceformer och stöd barn åtnjuter. Det vi däremot inte känner till är till exempel hur skötseln av barnens syskon ordnats eller vilket föräldrarnas arbetsmarknads-läge är.

DET HAR VARIT svårt att göra en analys av de val familjerna gör beträffande

småbarnspedagogik och de stöd man får för skötseln, och exaktare kunskap om bakomliggande orsaker har hittills fått bara genom särskilda urvalsenkäter. Helsingfors stads och FPA:s gemensamma undersökning HELA om barnskötselarrangemang i barnfamiljer i Helsingfors på 2010-talet vill bygga en helhetsbild av hur småbarnspedagogiken fungerar i Helsingfors. Det gör man genom att kombinera data på individ- resp. familjenivå från olika informationskällor. Undersökningen har fått finansiering från Rådet för strategisk forskning vid Finlands Akademi och är med i två projekt.

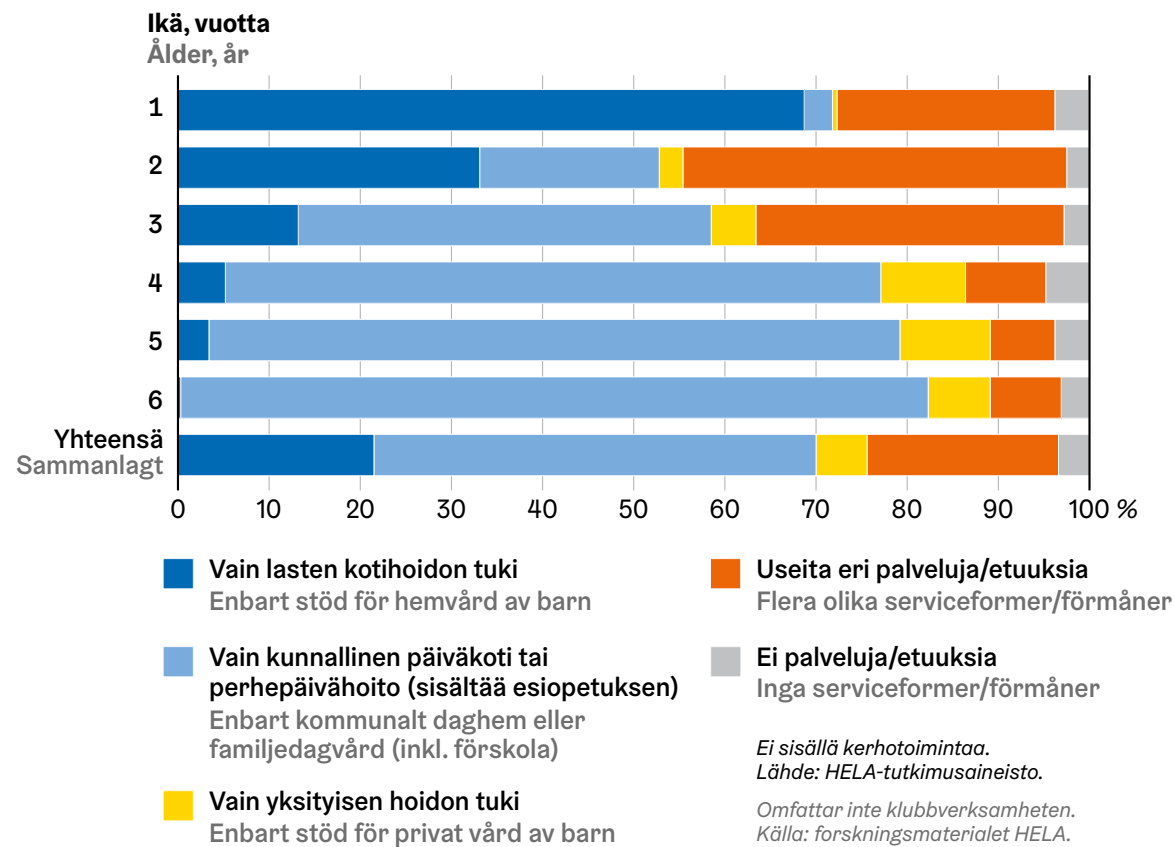
Forskningsmaterialet kombinerar stadens registerdata med andra informationskällor

HELA:s forskningsmaterial består av de hushåll i Helsingfors som har barn yngre än skolåldern. Sammanlagt omfattar materialet över en femtedel av helsingforsborna: år 2015 uppgick materialet till 141 500 personer, varav nästan 45 000 var under sju år gamla. Materialet gäller perioden 2008–2015, och insamlandet av material fortsätter ända till slutet av år 2017.

DET INSAMLADE MATERIALET upptar data från Helsingfors stads småbarnspedagogikmyndigheters klientregister och FPA:s register över familjeförmåner, beskattningssuppgifter, uppgifter om studiestöd samt data om utkomstskydd för arbetslösa. Av Finansinspektionens data har man, för att komplettera bilden av arbetslösheten, tagit med dem som gäller inkomstbundna arbetslöshetsersättning. Av Statistikcentralens material har uppgifter om avlagda examina,

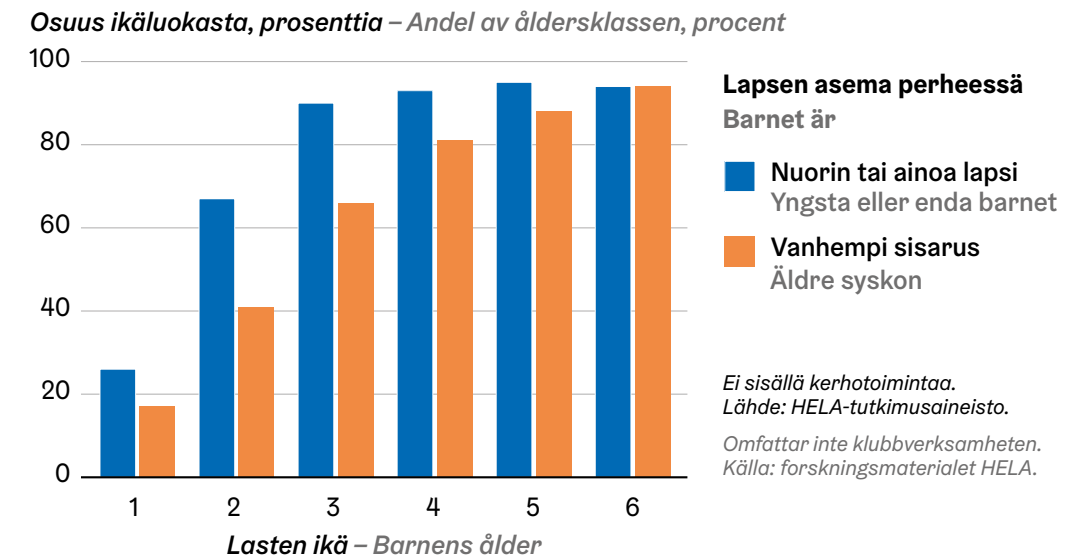
KUVIO 1. Varhaiskasvatuspalvelujen ja lasten hoidon tukien käyttö vuoden 2015 aikana ikäryhmittäin, prosenttiosuus kaikista vastaavan ikäisistä helsinkiläislapsista

FIGUR 1. Andelar (%) barn av olika åldrar som åtnjöt småbarnspedagogik och/eller olika stöd för barnavård år 2015

KUVIO 2. Kunnan tai yksityisiä varhaiskasvatuspalveluita käyttävien osuus helsinkiläisistä lapsista ikäluokittain sen mukaan ovatko he perheen nuorimpia tai ainoita lapsia vai vanhempia sisarusia vuoden 2015 lopussa

FIGUR 2. Andelar (%) yngsta/enda syskon resp. äldre syskon av olika åldrar som åtnjöt kommunal eller privat småbarnspedagogik i Helsingfors i slutet av år 2015

mukaan on liitetty henkilöiden suoritetun tutkinnon taso, sosioekonominen asema sekä ammattitiedot. Tiedot on yhdistetty henkilötasolla, jonka jälkeen tiedot on käsitelty niin, ettei yksittäinen henkilö ole tunnistettavissa.

TIETOJEN KERÄYS, muokkaus, yhdistely ja tarkistus olivat tutkimuksen työläin ja aikaa vievin osa, joka tehtiin Kelan tutkimusosastolla. Kaupungin varhaiskasvatusvirasto on ollut mukana hankkeessa paitsi oman asiakasrekisterinsä ja palvelunsa asiantuntijana, myös palvelun suunnittelun ja toteuttamisen näkökulmasta relevanttien kysymysten esiintuojana. Tietojen yhdistelyn jälkeen Kelan ja Helsingin kaupunkitutkimus ja tilastot-yksikön tutkijat tekevät yhdes-ä raportin, jossa tarkastellaan ensim-äisiä tuloksia.

Nuorempi sisarus vähentää varhaiskasvatuspalveluiden käyttöä

HELTA-aineistosta käy ilmi, että 97 prosenttia alle kouluikäisistä helsinkiläislapsista oli käyttänyt jotain lasten hoidon tukea tai varhaiskasvatuspalvelua vuoden 2015 aikana. Tutkimusaineiston avulla saadaan nostettua esiin se, että lapsiperheiden elämässä tapahtuu vuoden aikana paljon muutoksia, jotka vaikuttavat perheiden tekemisiin lastenhoitoratkaisuihin. Moni lapsi käyttääkin vuoden aikana useampaa kuin yhtä palvelua tai tukea, eniten palveluita toiseen siirtyivät alle kolmevuotiaat. Kaksivuotiaista 42 prosenttia oli käyttänyt useita eri palveluita vuoden aikana, mutta nelivuotiaista enää 9 prosenttia. Nelivuotiaista 72 prosenttia osallistui vuoden aikana ainoastaan kunnan varhaiskasvatukseen, kuusivuotiaista yli 80 prosenttia.

LASTEN PERHETYYPPI vaikuttaa paljon lasten hoitoratkaisuihin, ja etenkin nuoremman sisaruksen syntymä tuo muutoksia vanhemman sisaruksen hoitovalintoihin muihin saman ikäisiin verrattuna. Lapsen syntyessä toinen vanhemmista jää kotiin, ja siinä tilanteessa usein myös vanhemman sisaruksen hoito mietitään uudestaan. Vanhempainrahakauden jälkeen alle 3-vuotiaista lasta voidaan edelleen hoitaa kotona kotihoidon tuen turvin, ja myös lapsen 3-6-vuotiaat sisarukset ovat oikeutettuja saamaan sisarustukea, jos he eivät käytä varhaiskasvatuspalveluita.

NUOREMPI SISARUS vähentääkin varhaiskasvatuspalveluiden käyttöä. Kaksivuotiaista perheen nuorimmista tai ainoista lapsista 67 prosenttia osallistui kunnan tai yksityiseen varhaiskasvatukseen, mutta perheen vanhempana sisarukse- na olevista kaksivuotiaista vain 41 pro-

socioekonomisk ställning och yrkesdata tagits med. Uppgifterna har kombinerats på individnivå, varefter de har processats så att inga enskilda personer kan identifieras.

ATT SAMLA IN, processa, kombinera och granska uppgifterna var det arbetsamaste och mest tidskrävande skedet av undersökningen, och det skedde i FPA Forsknings regi. Helsingfors stads småbarnsfostransverk var med i projektet dels som expert på sitt eget klientregister och sin service, dels genom att framlägga relevanta synpunkter på hur servicen skulle planeras och verkställas. Efter att uppgifterna kombinerats gör forskarna på FPA Forskning och Helsingfors stads enhet stadsforskning och statistik tillsammans upp en rapport som granskar de första rönen.

Ett yngre syskon minskar på anlitandet av småbarnspedagogiken

Av HELTA-materialet framgår att 97 procent av de barn i Helsingfors som inte nått skolåldern hade åtnjutit antingen något slags bidrag för barnavård eller alternativt småbarnspedagogik år 2015. Forskningsmaterialet belyser att det i barnfamiljernas liv under ett år sker många förändringar som inverkar på hur familjerna väljer att ordna barnskötseln. Många barn kan under ett år åtnjuta flera än en serviceform eller bidrag, och det är 0-2-åringarna som mest flyttar mellan serviceformerna. Av tvååringarna hade 42 procent, av fyra-åringarna bara 9 procent, åtnjutit flera serviceformer under ett år. Av fyra-åringarna deltog under året 72 procent i enbart kommunens småbarnspedagogik, av sexåringarna över 80 procent.

FAMILJETYPEN inverkar starkt på hur barnens skötsel ordnas, och förändringar i ett barns skötsel blir det – i jämförelse med barnets jämnåriga – i synnerhet när det föds ett barn till. Då det nya barnet föds blir endera föräldern hemma, och i det läget är det många som ordnar även det äldre syskonets skötsel på ett nytt sätt. Efter att föräldrapenningen slutat utgå kan under tre-åriga barn fortfarande skötas hemma med hjälp av hemvårdsstödet, och även barnets 3-6-åriga syskon har rätt att åtnjuta så kallat syskonstöd om de inte åtnjuter småbarnspedagogik.

ATT DET FÖDS ett yngre syskon minskar på anlitandet av småbarnspedagogik. Av de tvååriga yngsta eller enda barnen åtnjöt 67 procent kommunal eller privat småbarnspedagogik, men av de två-åriga äldre syskonen bara 41 procent. Bland de yngsta syskon som fyllt tre

Etenkin nuoremman sisaruksen syntymä tuo muutoksia vanhemman sisaruksen hoitovalintoihin.

senttia. Kolmevuotiaista lähtien perheen nuorimpien lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen nousee yli 90 prosentin, mutta vanhemmilla sisaruksilla sama osallistumistaso saavutetaan vasta esikouluikässä.

Parempi tieto palveluiden suunnittelun avuksi

HELA-tutkimusaineisto on ensimmäinen iso aineisto, joka yhdistelee yksilö- ja perhetasoisia tietoja varhaiskasvatuskäisistä lapsista. Aineisto mahdollistaa useiden tutkimusnäkökulmien tarkastelun, aihetta voidaan lähestyä yhden palvelumuodon tarkasteluista laajoihin ikäluokan pitkäaikaistarkasteluihin. Näiden avulla saadaan parempi käsitys lapsiperheiden lastenhoitoratkaisuista erilaisissa elämäntilanteissa ja mahdollistetaan yhä parempi ja eri tilanteet huomioiva palveluiden suunnittelu.

VARHAISKASVATUSPALVELUIDEN käytöstä ja niiden asiakasmak-suista rakennetaan myös Sisu-mikrosimulointimenetelmällä mallinnus, joka mahdollistaisi esimerkiksi eri politiikkavaihtoehtojen kohdentumisvaikutusten arvioinnin (ks. tarkemmin Haataja & Valaste tässä lehdessä). ■

Anita Haataja, johtava tutkija, tutkimusosasto, Kela

Maria Valaste, tutkija, tutkimusosasto, Kela

Sanna Ranto, tutkija, kaupunkitutkimus ja -tilastot, Helsingin kaupunki

Hanna Ahlgren-Leinvo, tutkija, kaupunkitutkimus ja -tilastot, Helsingin kaupunki

växer andelen som åtnjuter småbarnspedagogik till över 90 procent, medan andelen blir så stor bland de äldre syskonen först i förskoleåldern.

Bättre kunskap hjälper planera servicen

Forskningsmaterialet HELA är det första stora material som kombinerar data på individ- resp. familjenivå om barn i småbarnspedagogikåldern. Materialet gör det möjligt att analysera flera olika approacher – man kan närma sig temat via allt mellan analys av en enda serviceform och omfattande långtidsanalyser av åldersklassen. Med sistnämnda får man en bättre uppfattning om hur barnfamiljerna ordnat barnens skötsel i olika livssituationer och bättre möjlighet att planera servicen så man beaktar olika situationer.

AV ANLITANDET av småbarnspedagogik och klientavgifterna för den byggs också upp en modell med hjälp av mikrosimuleringsmetoden Sisu. Modellen skulle göra det möjligt att bedöma verkningarna av till exempel olika politikalternativ (se närmare Haataja & Valaste i detta nummer). ■

Anita Haataja, ledande forskare, forskningsavdelningen, FPA

Maria Valaste, forskare, forskningsavdelningen, FPA

Sanna Ranto, forskare, stadsforskning och -statistik, Helsingfors stad

Hanna Ahlgren-Leinvo, forskare, stadsforskning och -statistik, Helsingfors stad

Summary

ARI NISKA

“Number of children in Helsinki grows now mainly in inner districts”

The number of children in Helsinki is currently at its highest since the mid-1970s. The population share of 0–15-year-olds was 14.9 per cent at the beginning of 2017, with the number standing at 94,600. There have been considerable differences in the development of the number of children between the districts of Helsinki in recent years. In the period 2008 to 2017, 70 per cent of the absolute growth has occurred in the Southern and Central Major Districts, in other words Inner Helsinki. This is in contrast to the previous growth period in the 1990s when the growth occurred mainly in the suburban areas of Helsinki.

STINA HÖGNABBA

“Helsinki invests in producing information on children’s wellbeing”

The ongoing increase in the number of children in Helsinki predicts a growing demand for services. To plan these services well, the city needs not only data on population and family types but also information about factors related to children’s wellbeing. The City of Helsinki set out last year to produce the latter kind of information, and the first report has been compiled describing children’s wellbeing with indicators ranging from emotions, interaction and identity to participation and safety. This article includes a summary of some of the most relevant observations presented in that report.

MINNA SALORINNE & SANNA RANTO

“Parents’ employment in Helsinki”

The article studies the link between parenthood and employment in Helsinki. On average, the employment rate of parents of underage children is higher than that of non-parents. At the same time, the employment situation has become more challenging among some groups, including mothers of large families as well as single parents of daycare-aged children. Parents with a higher level of education are more likely to be employed regardless of the type of family, and they have smaller differences in employment participation across the different districts of the city.

HELSINGIN KAUPUNKI / JUSSI HELLISTEN

JOHANNA LAMMI-TASKULA & JOHANNA HIETAMÄKI

“Parents of 1-year-olds mostly satisfied with daycare services”

The parents of 1-year-olds attending daycare outside of the home are mostly satisfied with these services. The aspects with which they are most dissatisfied include daycare fees as well as group sizes, staff-to-child ratios and staff turnover in daycare. Part of the families, especially parents with less education, would seem to require particular attention not only regarding daycare but services to children and families in general. The research results presented in this article are based on a survey targeted at parents of 1-year-old children in Helsinki. This is part of the larger CHILDCARE project, which examines the potential sources of inequality in Finnish childcare policies and considers how they could be overcome.

ANITA HAATAJA & MARIA VALASTE

“Calculation tools help identify welfare traps faced by families”

The article uses microsimulation calculations to demonstrate how means-tested daycare fees affect the disposable income of families with children. The calculations have enabled the authors to identify potential welfare traps caused by the combined effect of taxation and means-tested benefits, especially in the case of single-parent families. The article is based on a research project (HELA) analysing the choices of childcare alternatives made by families as well as the impact of certain legislative changes on the population.

ANNA-MAIJA CASTRÉN & VAULA TUOMAALA

“Who is part of a baby’s family? Family relations of newborns in Helsinki”

The article is based on a study investigating the family relationships of children born while their mother is not married and with the father’s paternity established through an official process. The research data consists of survey responses of 199 unmarried mothers in Helsinki, complemented with register-based information. When asked about the persons they considered as being part of the baby’s family, the mothers cited an average of 6.9 persons, including nearly always the baby’s father but often also aunts and uncles, grandparents or godparents. The research findings suggest that authorities should focus on finding ways to better take into account the diversity of newborn babies’ family relations in their work.

VEERA MOLL

“From urban blocks to suburban forests – changes in children’s independent mobility in Helsinki”

The independent mobility of children in a city has a relation to not only their wellbeing and health but also the division of urban space in terms of who has the right and the possibility to move within it. Although Finnish children move relatively independently in international comparison, studies show that children’s independent mobility has decreased in recent decades. The majority of children (albeit a diminishing majority) still walk to school. The article tracks the development of children’s mobility in Helsinki from the 1940s up to the present day and discusses the impact of the changing urban space on children’s independent mobility.

PETTERI RÄISÄNEN

“Mapping the area-based differences in arts education attendance in Helsinki”

School-aged children in Helsinki take active part in basic education in the arts. In nine out of ten comprehensive schools, at least one class participated in an arts education project in 2015 (the period examined in this article). The total number of participants in arts education projects organised by city-owned arts institutions was 19,000. However, there were also significant differences in the rate of participation in basic arts education between schools and between different districts in Helsinki. ■

HELSINGIN KAUPUNKI / JUSSI HELLISTEN

Helsingin kaupungin

tilastot ja tutkimukset nyt uudella sivustolla

Etsitkö tutkimus- tai tilastotietoa Helsingistä, kaupungin eri asuinalueista tai helsinkiläisistä?

KAUPUNKI TOTEUTTAA VUOSITTAIN kymmeniä tutkimushankkeita, joiden tuloksista kootut tutkimusraportit ovat verkossa luettavissa. Kaupungin tuottamat tilastot löytyvät tilastotietokannoista ja tilasto- julkaisuista, jotka ovat kaikkien käytettävissä. Helsingin kaupungin tilasto- ja tutkimustoimintaa koordinoi 1.6.2017 alkaen kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot- yksikkö. Tätä ennen tilasto- ja tutkimustoiminnasta vastasi Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastot ja tutkimukset löydät nyt verkosta uudelta sivustolta www.hel.fi/kaupunkitieto.

KAUPUNGIN TILASTO- JA TUTKIMUSTOIMINNAN JUURET ulottuvat yli sadan vuoden taakse, jolloin nähtiin tärkeäksi koota lisää tietoa erityisesti asukkaiden terveydentilasta, hygieenisistä oloista ja kuolleisuuden syistä. Myös nykyisin kaupungin keskeisenä tavoitteena on käyttää kerättyjä tietoja kaupunkilaisten ja kaupunginosien välisten terveys- ja hyvinvointierojen kaventamiseen sekä parempien palvelujen suunnittelun tueksi. Tätä varten tuotetaan tilastoja ja tutkimuksia myös väestörakenteesta ja väestönmuutoksista, asumisesta ja asuntomarkkinoista, kunta- ja aluetaloudesta, maahanmuutosta sekä kulttuurista. Vuosittain valmistellaan väestöennuste sekä koko kaupungille että osa-alueille.

- **Internet:** www.hel.fi/kaupunkitieto
- **Twitter:** @kaupunkitieto
- **Facebook:** @kaupunkitietohelsinki

Helsinki
Helsingfors

Kaupunkitutkimus ja -tilastot

Kvartti on Helsingin kaupunginkanslian julkaisema lehti, joka esittelee Helsingin ja Helsingin seutua koskevaa ajankohtaista tutkimus- ja tilastotietoa. Kvartti on suunnattu paitsi päätöksenteon tueksi Helsingin päättäjille ja suunnittelijoille, myös kaikille muille, jotka haluavat tarkemmin perehtyä kaupunki-ilmiöitä koskevaan tietoon. Lehti on suomen- ja ruotsinkielinen, ja kerran vuodessa ilmestyy lisäksi englanninkielinen numero **Helsinki Quarterly**. Quarterly pyrkii palvelemaan lukijoita ja yhteistyökumppaneita kansainvälisesti.

Kvartin aineisto- ja ilmestymispäivät vuonna 2018 ovat seuraavat:

- 1/2018, aineisto toimitukseen 2.2.2018, lehti ilmestyy maaliskuu 2018
- 2/2018, aineisto toimitukseen 13.4.2018, lehti ilmestyy toukokuu 2018
- 3/2018, aineisto toimitukseen 31.8.2018, lehti ilmestyy lokakuu 2018
- 4/2018, aineisto toimitukseen 13.10.2018, lehti ilmestyy joulukuu 2018

3/2017

kvartti

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

Päätoimittaja:
Timo Cantell,
p. 09 310 73362,
timo.cantell@hel.fi

Toimitus:
Teemu Vass,
p. 09 310 64806,
teemu.vass@hel.fi

Osoite:
Kaupunginkanslia,
Kaupunkitutkimus ja -tilastot,
PL 550, 00099 Helsingin kaupunki

Käyntiosoite:
Ympyrätalo, Siltasaarenkatu 18–20 A, 5. krs.

Internet:
www.hel.fi/kaupunkitieto

3/2017 kvartti

Sisälllys • Innehåll • Contents

► Pääkirjoitus | Ledare: **TIMO CANTELL**

ARI NISKA

- Lasten määrän kasvu keskittyy nyt kantakaupunkiin
- Antalet barn växer framför allt i innerstaden idag

STINA HÖGNABBA

- Helsinki on panostanut lasten hyvinvointia koskevan tiedon tuotantoon
- Helsingfors stad har satsat på att ta fram fakta om barnens välfärd

MINNA SALORINNE & SANNA RANTO

- Lapsiperheiden vanhempien työllisyys Helsingissä
- Sysselsättningsgraden med barnfamiljsföräldrar i Helsingfors

JOHANNA LAMMI-TASKULA & JOHANNA HIETAMÄKI

- Yksivuotiaiden vanhemmat tyytyväisiä varhaiskasvatukseen
– osa tarvitsisi enemmän tukea ja huomiota
- Ettåringars föräldrar nöjda med barndagvården
– en del skulle behöva mera stöd och uppmärksamhet

ANITA HAATAJA & MARIA VALASTE

- Laskelmatyökaluilla voidaan tunnistaa lapsiperheiden kannustinloukkuja
- Beräkningsverktyg kan identifiera arbetslöshetsfallor för barnfamiljer

ANNA-MAIJA CASTREN & VAULA TUOMAALA

- Kuka kuuluu vauvan perheeseen? Vastasyntyneiden perhesuhteet Helsingissä
- Vilka hör till en babys familj? Nyföddas familjeförhållanden i Helsingfors

VEERA MOLL

- Korttelikaupungista lähiömetsiin – helsinkiläislasten muuttuva liikkuminen kaupungissa
- Från kvartersstad till förtortsskogar – helsingforsbarnen rör sig föränderligt

PETTERI RÄISÄNEN

- Lasten osallistumisessa taidekasvatushankkeisiin isoja eroja koulujen ja alueiden kesken
- Stora skillnader skolor och områden emellan i hur barn deltar i konstfostringsprojekt

- Uutinen: Helsinkiläisperheiden päivähoitoratkaisuista uutta tietoa
- Nyheter: Nya rön om hur barnfamiljer i Helsingfors löst barnskötseln

- Summary in English